

הישיבה השמונים-ושבע של הכנסת השתים-עשרה

יום שני, י"ד בתמוז התשמ"ט (17 ביולי 1989)

ירושלים, הכנסת, שעה 16:02

א. ברכת יושב-ראש הכנסת את נשיא הקהיליה המרכז-אפריקנית

המסורתית של אזרחי ישראל, במיוחד זו השמורה לאורח נכבד ורצוי, כנשיאה של רפובליקת מרכז-אפריקה. בטוחני שבביקורך אצלנו כבר חשת בכמיהה של ישראל ועמה לשלום ולביטחון ביחסינו עם העמים השכנים ובשאיפתנו לחיות בשלום, משוחררים מאיומים ומאלימות. חשת את חופש הפולחן והגישה למקומות הקדושים של כל הדתות והקשר ההיסטורי של העם לארצו ולביתו ההיסטורי, ירושלים, שסימלה במשך אלפיים שנות גלות את הכמיהה העזה לשיבת ציון ולחידוש העצמאות והריבונות של העם היהודי בארצו. כמרכן יכולת לעמוד מקרוב על הישגיה של מדינת ישראל בחקלאות, בתעשייה, במדע ובביטחון.

אדוני הנשיא, בטוחני שהשיחות שניהלת ותנהל עם מנהיגי ישראל יביאו להידוק קשרי הידידות הקיימים בין ישראל לקהיליה המרכז-אפריקנית לתועלתם ולטובתם של עמינו. לפני זמן קצר התכוננו לביקורך, וצר היה לנו שהכשילו את הביקור הזה, למרות כל ההכנות שעשית.

אנחנו ערים לקשיים שהיו לך להגיע לכאן. הגישה של מקורות היהדות היא, שכל שמצווה קשה יותר לביצוע, הרי היא נחשבת לגדולה יותר. על אותו משקל אנו מכבדים ומעריכים עוד יותר את ביקורך בארצנו וה"ברוך הבא" הוא כפול ומכופל.

ברוכים תהיו בעת הביקור בארץ הקודש ובעיר הקודש ירושלים.

היו"ר ד' שילנסקי:

חברי הכנסת, אני מתכבד, בפתח ישיבה זו של הכנסת, לקדם בברכה כשמי ובשם עמיתי חברי הכנסת את אורחנו, כבוד נשיא רפובליקת מרכז-אפריקה, מר אנדרה קולינגבה, ואת חברי פמלייתו הנכבדים. הנני מקבל אותם בברכת "ברוכים הבאים", כיאה לנשיאה של מדינה, שממשלתה ותושביה רוחשים אהדה עמוקה למדינת ישראל ולעמה.

כבוד הנשיא, ביקורך בכנסת ישראל הוא אירוע היסטורי, שיירשם בוודאי בתולדות מערכת היחסים שבין ארצך לבין ישראל. ביקורך זה מתקיים אך חודשים מעטים לאחר שאתה וממשלת הרפובליקה המרכז-אפריקנית החלטתם לחדש את היחסים הדיפלומטיים עם ישראל. אנחנו מברכים על החלטה זו. מדינת ישראל מנהלת, מאז היווסדה, מאבק מתמיד על ביטחונה וזכות תושביה לחיות בחופש ובביטחון. במקביל היא מנהלת מאבק מתמשך ובלתי-נלאה גם על זכותה לממש את זכויותיה כמדינה ריבונית וכחברה מלאה בחבר האומות המאוחדות ובפורומים בין-לאומיים אחרים. רק לאחרונה היינו עדים לניסיונות של מדינות וארגונים עוינים לפגוע בזכויות אלה. ורק בזכות המאבק העיקש, בסיוען של מדינות ידידותיות, עלה בידני להכשיל מזימה זו. אנחנו מעריכים ומוקירים את תמיכתן של ידידותינו.

אדוני הנשיא, אני מאחל לך ביקור פורה ומוצלח. בעת שהייתך בקרבנו תוכל להרגיש את הידידות וקבלת-האורחים

ב. אזכרה לחבר הכנסת והשר לשעבר משה קול, זיכרונו לברכה, במלאות שבעה למותו

והיה פעיל בהקמת יישובים קיבוציים, מושבים וכפרי עובדים של תנועת הנוער הציוני. הוא היה ציר מטעם "העובד הציוני" בכל הקונגרסים הציוניים מאז 1933, וב"נבחר בבזל" כחבר בהנהלת הסוכנות.

משה קול היה עוזרה של הנרייטה סאלד בהנהלת מפעל "עליית הנוער" ועמד בראש מפעל זה לאחר מותה. בין היתר בחקופת העלייה ההמונית שלאחר קום המדינה. כמרכן היה חבר במועצת המדינה הזמנית ונמנה עם החותמים על מגילת העצמאות.

הוא היה ממקימי המפלגה הפרוגרסיבית ולאחר מכן מנהיגה של המפלגה הליברלית העצמאית, חבר הכנסת השנייה

היו"ר ד' שילנסקי:

חברי הכנסת, משמחה לצער. אנו מציינים היום שבעה לפטירתו של חבר הכנסת לשעבר והשר לשעבר משה קול, קולודני, זיכרונו לברכה.

משה קול נולד בפנינסק, רוסיה הלבנה, בשנת התרע"א, 1911. אביו היה אחד מחשובי המנהיגים הרוחניים בקהילה זו. הוא קיבל חינוך מסורתי בחר מוהרן ולאחר מכן למד בגימנסיה העברית בפנינסק, ועם עלייתו ארצה, ב"1932, למד באוניברסיטה העברית.

הוא היה חבר בקיבוץ הנוער הציוני "המפלס" בכפר-סבא. השתתף בהקמת התנועה הציונית הכללית המתקדמת בישראל,

משה קול, וזיכרוננו לברכה, היה איש מפלגה ומדינה מן הסוג ההולך ונעלם: איש רחוק מתככים וסולד מטריקים פוליטיים. תוכו היה כבדו. היה איש שדבק בעקרונות גם כאשר לא היו פופולריים, ואמר את דעתו בקול רם. חזותו השלווה הטעתה את רואיו, דמותו הנינוחה הולידה לעתים שולל: משה קול ידע להילחם בעקשנות על דעותיו ועקרונותיו, לחם ולא ויתר.

דעותיו בענייני ביטחון ומדינה היו בהירות וחדות. משה קול היה רודף שלום ואיש פשרות, והביע נכונות לווייתורים בתחום הטריטוריאלי, אך בעת ובעונה אחת היה חרד לביטחון המדינה. הוא הגן בתוקף רב ובהגינות על זכויות המיעוט הערבי, אך בעניינים הנוגעים לביטחון היה לא אחת תקיף ונחרץ מאין כמוהו. כראש הממשלה אז, מצאתי בו שותף נאמן, כעצה ובמעשה, להתמודדות עם הבעיות המדיניות והביטחוניות.

משה קול היה איש רעים. מתינותו ונועם הליכותיו הקנו לו ידידים רבים בכל המחנות, והיה קשה, אולי גם בלתי אפשרי, לכעוס עליו. ידידיו פוזרים בכל המחנות הפוליטיים, מימין ומשמאל — והוא ביקש תמיד להיות האיש שבתווך, בין המחנות הנצים ולא בתוכם.

אני יודע כי בערוב ימיו הוא גילה אכזבה רבה מן הנעשה והלא נעשה בתחומים רבים, ואולי תהיה זו לנו צוואה משלו, גם אם הוא לא העביר אותה אלינו, לנסות ולעשות כל מאמץ לוותר ולהתפשר, להתאחד, למצוא את המשותף שבין המחנות, לטובתה של מדינת ישראל, המדינה שלמענה לחם וחלם.

תנחומי לגברת קטה קול, לבנות, לחתנים ולנכדים ולכל ידידיו.

הי"ד ד' שילנסקי:

תודה רבה לשר הביטחון, יישא דברים חבר הכנסת יהודה פרח.

יהודה פרח (הליכוד):

אדוני היושב ראש, כנסת נכבדה, בני משפחת קול היקרים, מקורבים וידידים, ראוי הוא משה קול שממשלת ישראל, כנסת ישראל והעם כולו, ובמיוחד בני נוער, יעמדו דום לזכרו ויספרו לו.

משה קול, ממנהיגי הכולטים של המפלגה הפרוגרסיבית ומראשוני הליברלים העצמאיים, נפטר והלך מעמנו כדרכם של צדיקים — כליל שבת.

כל המעיין בכתביו הרבים יופתע מלשונו ומסגנונו הרהוט ויתקשה להעריך ולמצות אפילו מקצת פועלו במישור הציבורי והממלכתי.

לא במקרה הפך משה קול מאיש פרטי לאיש ציבור, ומאיש ציבור למוסד. הוא היה איש חזון וניחן גם בסגולת המעשה.

בן 21 היה בעלותו כחלוץ מפולין. הוא היה ממייסדי תנועת הנוער הציוני העולמי, ומשנת 1946 שימש חבר הנהלת הסוכנות היהודית וראש "עליית הנוער". משה קול מילא תפקידים ושליחויות ממלכתיים, שהפכו ברכות הימים למונומנט היסטורי.

לידיו נתגלגלה הזכות להיות חבר מועצת המדינה הזמנית. הוא גם זכה לרגע ההיסטורי המגש — להיות בין חותמי מגילת העצמאות של מדינת ישראל.

וכן כיהן בכנסות הרביעית עד השמינית. בכנסת החמישית כיהן כיושב ראש ועדת החינוך והתרבות. בשנים 1956 עד 1977 הוא כיהן כשר הפיתוח והתיירות.

משה קול היה ציוני בכל רמ"ח איבריו. גם כשהיו לו ויכוחים סוערים עם אלה שחלק על דעתם, נעשו הם בדרכי נועם ומתוך סערת נפש יהודית-ציונית.

כאמור, נולד משה קול, הוא קולודני, בפנסק, שהיתה ידועה בביצות שלה — "פנסקער בלאטעס" ביידיש. ואכן, הוא ראה את כל ידות מוזח-אירופה כשוריה בביצה גדולה אחת. שממנה הוא שאף להוציא אותה. לכך הקדיש את כל חום לבו ואת כל חייו.

חבל על דאבדן ולא משתכחין. שר הביטחון יישא דברים לזכרו.

שר הביטחון יי רבין:

אדוני היושב ראש, בני משפחת קול, כנסת נכבדה, משה קול, וזיכרוננו לברכה, חייל ותיק בשירותה של ההיסטוריה של עם ישראל ומדינת ישראל, הלך לעולמו לפני שבוע ימים. משה קול, שעמד ליד ערש לידתה של המדינה והיה מבונה, זכה להיות שותף לשעותיה היפות ולרגעיה הקשים, ובלכתו מאתנו נחם עוד דף בספר דור האבות והמייסדים של מדינת ישראל.

חברי הכנסת, תחנון חייו של משה קול, וזיכרוננו לברכה, מוליכות ממחוז לידתו בפנסק לפני 78 שנים דרך עלייתו ארצה ב-1932 כפעיל בתנועת הציונית, כהונתו כחבר מועצת המדינה הזמנית, שזכה לחתום על מגילת העצמאות, היותו מראשוני המפלגה הפרוגרסיבית ומראשיה, חבר הכנסת מהכנסת השנייה ועד לכנסת השמינית, יושב ראש ועדות שונות של הכנסת, מהוגי רעיון ההתיישבות של תנועת העבודה הציוני ומהממריצים לתקוע יחד באדמת הארץ, ממניחי היסוד למפעל ההנצחה "יד ושם", שר הפיתוח ושר התיירות במשך 12 שנים ויושב ראש המפלגה הליברלית העצמאית. אך אני משוכנע כי גם הוא גם אנחנו, רואים כגולת הכותרת של מפעל חייו את תקופת שירותו כראש "עליית הנוער".

משה קול, אז קולודני, יצק מים על ידיה של הנרייטה סאלד, אם "עליית הנוער", ולאחר מכן וכה לעמוד בראש מפעל תחייה, ששילב שיקום עשרות אלפי הילדים עם בנייתה של ארץ מקלט ליהדות הנודפת. בהיסטוריה של מדינת ישראל יירשם משה קול, וכך גם נזכור אותו, כמי שעמד בראש מפעל הצלה ותקומה ליותר מ-100,000 ילדים, ובהם 20,000 יתומים, אורדים מוצלים מאש מלחמת העולם השנייה. עשרות אלפי הילדים שעלו והועלו לישראל הם מפעל הנצחה חי, נושם ומהלך למלאכת הקודש של האיש, שעשה לילות כימים, במשך שנים, וראה ברכה בעמלו המיוחד במינו.

לראשונה פגשתי במשה קולודני בירושלים הנצורה בעת מלחמת העצמאות. הוא — חבר הנהלת הסוכנות, ממנהיגי היישוב, ואני — מפקד חטיבת הפלמ"ח "הראל". למדתי ממנו והקשבתי לו אז. הכרתי את משה קול גם כראש ממשלה, מקורבו. ראיתי אותו כשר התיירות במלאכת היוס-יום. הוא עמל בתחום המקצועי על טיפוח התיירות לישראל, שאותה ראה כבסיס לשיפור מצבנו הכלכלי.

כשר התיירות הוא הרבה להיוועץ באנשי הענף, שמע לרעיונותיהם, והגשימם הלכה למעשה. אחת מהצלחותיו — טיסות השכר — היא גם היום בסיס להצלחת ענף התיירות.

במקביל, כחבר הממשלה, דאג וחרד לבעיותיה המדיניות והביטחוניות של המדינה.

— אזכרה לחבר הכנסת והשר לשעבר משה קול, זיכרונו לברכה, במלאות שבעה למותו; מסמכים שהונחו על שולחן הכנסת; שאילתות ותשובות —

ואומנם, עשרות אלפי ילדים ובני נוער מצאו מחסה ובית חם ומטפח במוסדות השונים של "עליית הנוער", שעליהם הצליח להטביע את חותמו.

גישתו החינוכית היתה ביסודה פלורליסטית, גישה הגורסת שיש לטפל בנוער בלב פתוח ומתוך עירנות מתמדת לצרכיו, והעיקר — שאין לקדש צורה אחת של קליטה על פני אחרת, וזאת למען סוגים שונים של חניכים, בין שהם נחשלים או מפגרים ובין שהם משכילים. מהשקפת עולמו כראש "עליית הנוער" ניתן ללמוד עד כמה הוא היה דמות מחנכת למופת, שנחונה במיטב הסגולות והאפיונים.

דמותו ואישיותו של משה קול כמו עולות בקנה אחד עם האפיונים שטבע המשורר הלאומי שלנו, חיים נחמן ביאליק, ביצירתו המופלאה "יהי חלקי עמכם". על דמויות כאלה אמר ביאליק את הדברים האלה: "אט אט כמו על ראשי אצבעות תעברו בנתיבות החיים, ולבכם ער ואוזנכם קשובה, ועינכם משוטטת תמיד ונפשכם חרדה לקראת כל רחש יופי וגונור תפארת. עבור וזרוע סביבכם את האמונה ואת הטהור הרועפים מכל ישותכם, כערוף משמים תכלת, וצללים מיער רענן".

יהיה זכרו ברוך.

היו"ר ד' שילנסקי:

תודה רבה. חברי הכנסת, לפני שנעבור לסעיף הבא בסדר-היום אני רוצה לציין, כי ביצע יושבים מורים מארצות-הברית, בראשותה של הגברת ולדקא מיד, מלחמות גטו ורשה, שכאו לארץ להשתלם במורשת השואה. אני מכרז אותם ובטוח שבשובם לגולה יעבירו את מה שלמדו פה לתושבי ארצות-הברית בכלל, וליהודים ולנוער היהודי בפרט.

משה קול כיהן כחבר הכנסת בחמש כנסות, ויש חברי כנסת ותיקים הזוכרים אותו כיושב-ראש ועדת החוק והביטחון.

בספרו "נתיבות", הכולל פרקים אוטוביוגרפיים, הוא מתאר ביד אמן את ילדותו היפה בבית הוריו בפינסק, את פעילותו הנמרצת במרכז התנועה הציונית בוורשה עד עלייתו ארצה והצטרפותו לקיבוץ. הוא סוקר בספרו את ימי המאבק וההגנה על היישוב למן שנות ה-30, ימי גיוס היישוב למלחמה בנאצים ובספר הלבן, שבא להחניק את המפעל הציוני.

עיון בספריו מעלה, שחיוו היו שזורים בכל אחת מן ההתרחשויות הפוליטיות והציבוריות החשובות. בספרו "מאבקים ומפעלים" מתאר משה קול את התרשמותו העמוקה מהקונגרס הציוני ה-18 בפרג, הקונגרס הראשון שבו השתתף. הוא היה הצעיר בין צעירי הקונגרס הדרמטי הזה, ובו נטל חלק פעיל בהקמת הברית בין תנועת העבודה בארץ לבין המחנה הציוני הכללי הרדיקלי. הוא היה אחד מתסידיה של הברית הזאת, ולהערכתו היא שהובילה את היישוב ואת התנועה הציונית לעצמאות.

משה קול היה פעיל בחיים התנועתיים והציבוריים-הממלכתיים וזכה לייצג את תנועתו במוסדות העליונים של הסתדרות העובדים הכללית, ההסתדרות הציונית העולמית, במועצת המדינה הזמנית וכן בכנסת ישראל ובממשלות ישראל. שבהן כיהן כשר התיירות במשך 12 שנים רצופות.

ראוי לציין, כי מתוך קובץ ספריו, שבהם עינתי, ניכר בעליל כי 19 שנות פעילותו כראש "עליית הנוער" היו השנים היפות, המעניינות והקרוכות ביותר אל לבו. משה קול ראה בתפקיד זה את שיא הישגיו הציוניים, החלוציים והחינוכיים.

ג. מסמכים שהונחו על שולחן הכנסת

טבע (תיקון), התשמ"ט — 1989 — מטעם חבר הכנסת מיכה גולדמן.

עוד הונחו על שולחן הכנסת הצעת חוק לתיקון פקודת הסמים המסוכנים (מס' 3), התשמ"ט — 1989, שהחזירה ועדת החוקה, חוק ומשפט לקריאה שנייה ולקריאה שלישית; החלטה בדבר אישור הוראה בצו תעריף המכס והפטורים ומס קנייה על טובין (תיקון מס' 42), התשמ"ט — 1989.

לקריאה ראשונה, מטעם הממשלה, הונחה הצעת חוק הגז (בטיחות ורישוי), התשמ"ט — 1989.

היו"ר ד' שילנסקי:

תודה רבה.

ד. שאילתות ותשובות

אדין, מקיימים ערבים תומכי אש"ף, וכיניהם חנא סניורה, סרי נוסייבה, זיאד אברוויאד, רדואן אברעישי וסולימן שקור, קשר שוטף עם נציגי הטרור הנ"ל בחוף-לארץ, ואף עם הדרגים הגבוהים ביותר.

בין השאר, מתקבלים ונמסרים באמצעות מכשירי הקשר והפקסימיליה דיווחים והנחיות שוטפות לפעולה.

ברצוני לשאול:

1. האם ידוע לראש הממשלה על הפעילות הנ"ל?

היו"ר ד' שילנסקי:

אנחנו עובדים לסעיף הבא בסדר-היום, שאילתות ותשובות. השר רוני מילוא ישיב על שאילתות שהוגשו לראש הממשלה, ותחילה על שאלת מס' 88, מאת חבר הכנסת מיכאל איתן.

88. קשרים עם אש"ף במזרח-ירושלים

חבר הכנסת מ' איתן שאל את ראש הממשלה ביום ו' בשבט התשמ"ט (12 בינואר 1989):

נודע לי, כי בכניין משרדים במזרח-ירושלים, ברח' צלאח

היו"ר ד' שילנסקי:

רשות לשאלה נוספת לחבר הכנסת ורדיגר.

אברהם ורדיגר (אגודת ישראל):

אדוני השר, מהי האמת בשמועות שמתקיימים מגעים בדרך עקיפה עם אישים המזוהים עם אש"ף, עלידי נציגי ממשלת ישראל?

השר לאיכות הסביבה ר' מילוא:

אין כל אמת בשמועות אלה.

738. קווי היסוד וההתיישבות ביהודה, בשומרון ובעזה

חבר הכנסת צ' הנביג שאל את ראש הממשלה ביום כ"ז באייר התשמ"ט (1 ביוני 1989):

ביום 2 במרס 1989 הגשתי לכבוד ראש הממשלה שאלתא, ובה ביקשתי לדעת, האם "בדעת ראש הממשלה לפעול להקצאת המשאבים הדרושים להקמת היישובים החדשים ולפיתוח התשתית הנדרשת לקיומם?" על-פי סעיף 15 לקווי היסוד של הממשלה. ביום 23 במרס 1989 השיבני השר רוני מילוא, בשם ראש הממשלה, כי "הממשלה אכן פועלת לביצוע" קווי היסוד הנדונים.

משום-מה מתעכב מימושה של תשובת ראש הממשלה, וכיום, כמעט חצי שנה מיום כינון הממשלה, טרם הקצתה ממשלת ישראל אף לא שקל אחד להקמת שמונה היישובים החדשים.

אודה לראש הממשלה אם ישיבני:

מה מתכוון ראש הממשלה לעשות כאשר יש קווי יסוד חד-משמעיים לממשלה, ובה בשעה מעכב משרד האוצר את אישור תקציב ההתיישבות ביש"ע — ביהודה, בשומרון ובעזה?

תשובת השר לאיכות הסביבה ר' מילוא:

(לא נקראה, נמסרה לפרוטוקול)

א. בתקציב המדינה יש שני סעיפי תקציב הנוגעים ישירות להתיישבות ביהודה, בשומרון ובעזה: 1. תקציב בסך 30 מיליון שקלים חדשים להקמת שמונה יישובים חדשים שאושרו במסגרת ההסכם הקואליציוני, הכולל תשתיות, כבישים ראשיים ודרכי גישה ליישובים. סכום זה עובר לרשות משרד הבינוי והשיכון, והוא בטיפולו של המשרד; 2. תקציב של 10 מיליון שקלים חדשים, שהועמד לרשות החטיבה להתיישבות בסוכנות לצורך פיתוח תשתית הדרושה לקיומם של היישובים הקיימים.

ב. משרדי הממשלה השונים מטפלים ישירות ביישובים במסגרת התקציבית הקיימת העומדת לרשותם.

739. העמדת ד"ר סרי נסייבה ורדואן אברעישי לדין

חבר הכנסת צ' הנביג שאל את ראש הממשלה ביום כ"ז באייר התשמ"ט (1 ביוני 1989):

בכיתת-המשפט הצבאי בלוד הוגשו כתבי אישום נגד ארבעה פעילים של "פתח" המואשמים בפעילות עוינת. מכתבי האישום עולה מעורבותם הישירה של ד"ר סרי נסייבה ושל רדואן אברעישי, כמי שעסקו בחלוקת כספים המיועדים לקידום ה"אינתיפאדה" ובניסוח כרוזי מפקדת ההתקוממות.

ככל הידוע, השניים לא נעצרו וגם לא נחקרו בקשר לפרטים המופיעים בכתבי האישום הנדונים. בתקשורת נמסר,

2. אם כן — אילו צעדים מתכוון ראש הממשלה לנקוט כדי לשים קץ לפעילות זאת?

3. אם לא — אילו צעדים נוקט ראש הממשלה כדי לוודא את הדברים הנ"ל?

תשובת השר לאיכות הסביבה ר' מילוא:
(לא נקראה, נמסרה לפרוטוקול)

אם כוונת השואל למשרד שהיה ממוקם ברחוב צלאח א-דין מס' 16, רצוני למסור לשואל שאותו משרד, אשר כונה "המשרד לענייני עיתונות", של סרי נסייבה, נסגר על-פי המלצת כוחות הביטחון לפני כמה ימים.

303. הפרעות לשידורי תחנת הרדיו של ג'יבריל

חבר הכנסת ר' איתן שאל את ראש הממשלה ביום י"ח באדר א' התשמ"ט (23 בפברואר 1989):

בעיתון "ג'רוסלם פוסט" מיום 14 בפברואר 1989 פורסם, שהפרעות לשידורי הרדיו של תחנת ג'יבריל, הפועלת מסוריה, הופסקו. ניתן לקלות שידורי תחנה זו בכל רחבי ארץ-ישראל.

ברצוני לשאול:

1. האם הפריעה ישראל לשידורים הללו?

2. אם כן — מדוע הפסיקה?

3. האם יש כשידורים האלו כדי להסית ערבים בארץ-ישראל נגד המדינה?

השר לאיכות הסביבה ר' מילוא:

1. כן.

2. בגלל תקלות טכניות, שבינתיים התגברו עליהן.

3. חיובי.

418. פגישת אנשי "שלום עכשיו" עם אנשי אש"ף

חבר הכנסת א' ורדיגר שאל את ראש הממשלה ביום ט' בתמוז התשמ"ט (12 ביולי 1989):

אנשי "שלום עכשיו", ביניהם חברי הכנסת, קיימו לפני שבועיים פגישה עם אנשי אש"ף בלונדון, בהמשך לפגישות של תנועה זו עם נציגי ארגון הטרור אש"ף. כמו-כן ניסו אנשי "שלום עכשיו" להיכנס ליישובים בגדה המערבית בשבת האחרונה, למרות האיסור שהטיל צה"ל על כך.

נוכח הכרוזת ביום א', כ"ח באדר א' התשמ"ט, 5 במרס 1989, כי פגישות עם אנשי אש"ף בארץ ובחוץ-לארץ הן חתירה תחת האינטרס הלאומי של ישראל, ברצוני לשאול:

1. כיצד בדעתך לפעול לגבי משתתפי פגישות אלו?

2. האם בדעתך למנוע פגישות אלו בעתיד? אם כן —

כיצד?

השר לאיכות הסביבה ר' מילוא:

1. יש להעביר תלונה למשטרה על כל מקרה שבו יש חשד, כי אזרח או תושב ישראל קיים בארץ או בחוץ-לארץ מגע עם אש"ף ללא סמכות כדן, והחוק יופעל נגד מפיריו.

2. לא ניתן לדעת מראש על דבר ביצוע עבירה, וכך גם לא ניתן למנוע מראש פגישות בלתי-חוקיות עם נציגי אש"ף בחוץ-לארץ. בהעמדתם של עובדי הבעירות לדין פלילי ובהטלת עונשים מתאימים יהיה כדי להרתיע.

תשובת השר לאיכות הסביבה ר' מילוא:
(לא נקראה, נמסרה לפרוטוקול)

יש בציבור אי-הבנה בסיסית לגבי מהותו של תקן סביבה לאיכות אוויר. תקן זה הוא בבחינת נורמה המגדירה את איכות האוויר הקבילה עלינו, והוא נקבע בהסתמך על הנזקים שניתן להוכיח כי היהם גורם לסביבה בכלל ולבריאות הציבור בפרט.

בחור שכזה, תקן הסביבה משמש יעד, ואינו ניתן לאכיפה מיידית. יש להכין תוכנית מקיפה, הכוללת שורה של צעדים, שבסופו של דבר תוביל אותנו לאיכות האוויר הרצויה, כמוגדר בתקן. עיקרם של צעדים אלה, שחלקם כבר ננקטים ואחרים מתוכננים, הוא צמצום היהם הנפלט לאוויר ממקורות שונים וייסות הפליטות בהתאם למצב הפיזור האטמוספירי.

742. תקינה חדשה לשמירת איכות האוויר

חבר הכנסת ש' וייס שאל את השר לאיכות הסביבה ביום כ"ז באייר התשמ"ט (1 ביוני 1989):

בראשית מאי החליט השר על תקינה חדשה של הדלקים וחומרי האנרגיה הנפלטות לאוויר, וזאת לשם שמירה קפדנית יותר על איכות האוויר.

במקביל נטען, כי התקינה מוגזמת ברמתה, וכי היא תעלה למשק כ-100 מיליון דולר נוספים.

שאלותי:

1. מה הניע את השר לקבל את ההחלטה החדשה?
2. מה היא תגובת השר על הטענה בדבר פגיעה במשק המדינה בהיקף כה גדול?

תשובת השר לאיכות הסביבה ר' מילוא:
(לא נקראה, נמסרה לפרוטוקול)

1. התקנות הנמצאות בתוקף היום — תקנות למניעת מפגעים — איכות אוויר — המגדירות באמצעות תקנים את איכות האוויר הקבילה בישראל, התפרסמו עוד ב-1971, בעקבות הוראה של בית-המשפט הגבוה לצדק. מאז ועד היום לא עברו תקנות אלה כל ערוך.

בשנת 1982 מינה מנהל השרות לשמירת איכות הסביבה ועדת מומחים רב-תחומית בראשות פרופסור י' תדמור, שתפקידה הוגדר כבדיקת התקנים הקיימים בהתאם למצב הידע של שנות ה-80 והצעה, במידת הצורך, של תקני סביבה חדשים לאיכות האוויר.

במסגרת עבודתה, פרסמה הוועדה מסמכי רקע המסכמים את מצב הידע לגבי הנזקים הנגרמים על-ידי גופרית דו-חמצנית (SO_2) ועל-ידי חומר חלקיקי. כמו-כן, היא בדקה את מצב הידע לגבי האוזון (O_3) ופחמן דו-חמצני (CO). נוסף על כך, בדקו מומחי המכון לחקר בריאות הסביבה בתל-אביב שורה של תקני סביבה אחרים למוזמי האוויר האופייניים לפליטות ממפעלי תעשייה בארץ. הבדיקות כללו גם השוואה עם תקני סביבה למוזמים אלה, שהתפרסמו בארצות אחרות, והשוואה עם ההנחיות לגבי קביעת תקני סביבה לאיכות האוויר שפרסם ארגון הבריאות העולמי (WHO) ב-1987.

בהתאם לבדיקות אלה, הוגדרו 21 תקני סביבה לאיכות האוויר, חלקם חדשים לחלוטין, חלקם בגדר ערוך של תקנים קיימים וחלקם זהים לתקנים הקיימים. אלה הוכללו בתקנות החדשות, תקנות למניעת מפגעים, 1989, שחתמתי עליהן ב-7

כי ראש הממשלה הוא שהורה להימנע ממעצרים, מסיבות שלא פורטו.

אודה לראש הממשלה אם ישיבני:

1. האם אכן ראש הממשלה הוא שהורה להימנע ממעצרים השניים?

2. אם כן — מה הן הסיבות להחלטה זו?

תשובת השר לאיכות הסביבה ר' מילוא:
(לא נקראה, נמסרה לפרוטוקול)

התשובה על שאלה מס' 1 היא שלילית.

484. הקמת יישובים חדשים

חבר הכנסת יצ' לוי שאל את ראש הממשלה ביום כ"ג באדר ב' התשמ"ט (30 במרס 1989):

ביום ד', א' באדר ב' התשמ"ט, התפרסמה בעיתונות ידיעה, שלפיה לא יתיר ראש הממשלה העלאת יישובים חדשים, לרבות היישובים שהוסכמו בקורי היסוד של הממשלה.

ברצוני לשאול:

1. האם הידיעה נכונה?
2. אם כן — איך מתיישבים הדברים עם ההבטחה המצויה בקורי היסוד?

3. האם השהיית העלאת היישובים היא רק לפני יציאתו של ראש הממשלה לארצות-הברית?

השר לאיכות הסביבה ר' מילוא:

1-3. בקורי היסוד של הממשלה אכן נקבע שיוקמו יישובים, כפי שציין השואל. הממשלה פועלת לביצוע קביעה זו.

מיכאל ברי-זהר (המערך):

האם אפשר לשאול שאלה נוספת?

היו"ר ד' שילנסקי:

רק השואל יכול לשאול שאלה נוספת.

השר לאיכות הסביבה ר' מילוא:

אין לי התנגדות שתשאל, אבל זה בניגוד לתקנון.

היו"ר ד' שילנסקי:

אבקש מהשר רוני מילוא להשיב עכשיו על שאלות באדרת של השר לאיכות הסביבה, ותחילה על שאלת מס' 705 מאת חבר הכנסת שאול עמור.

705. זיהום אוויר בחיפה

חבר הכנסת ש' עמור שאל את השר לאיכות הסביבה ביום כ"ז באייר התשמ"ט (1 ביוני 1989):

לפני כשלושה שבועות נמדד בחיפה זיהום האוויר החמור ביותר שהיה אי-פעם בארץ. השר הודיע, כי הוא עומד לתבוע לדין את מפעלי "כימיקלים לישראל" ואת בתי-הזיקוק. זיהום האוויר, כפי שנמדד בתחנות הניטור בחיפה והסביבה, גבוה באופן קבוע מן התקן המוצע, ואף מן התקן הקודם.

שאלתי:

כיצד מתכוון השר לאכוף את התקן החדש באזור חיפה באופן שיטתי וקבוע?

2. אם כן — האם נשקלו אמצעים למניעת זיהום מי הכינרת על-ידי מ"השפכים?

3. האם קיימת במשרד תוכנית ארצית למניעת זיהום הכינרת ומקורות מים אחרים על-ידי מ"השפכים הגורמים למגפות?

תשובת השר לאיכות הסביבה ר' מילוא:
(לא נקראה, נמסרה לפרוטוקול)

1—2. תחנת השאיבה של שפכי המפעל "פרי הגליל" בחצור-הגלילית יצאה מכלל פעולה לפני כחצי שנה. מאז תוקנו התקלות, והמשאבות מופעלות כסדרן בפיקוח מינהלת הכינרת, במטרה למנוע את זיהום הכינרת בשפכים.

3. בטרם הקמת המשרד לאיכות הסביבה, היו קיימות בשירות לשמירת איכות הסביבה תוכניות ארציות למניעת זיהום מים בשפכים, תוכניות אלו לא מומשו, בהעדר סמכויות. עם הקמת המשרד, עוברות תוכניות אלו בדיקה מחודשת, במטרה לממשן עם השלמת העברת הסמכויות בנושא למשרד לאיכות הסביבה.

770. זיהום האוויר באזור חיפה

חבר הכנסת רענן כהן שאל את השר לאיכות הסביבה ביום ה' בסיוון התשמ"ט (8 ביוני 1989):

בשנים האחרונות התפרסמו בכלי התקשורת ידיעות על זיהום אוויר חמור בחיפה, הגורם לקשיי נשימה, במיוחד בקרב אנשים חולים. בחודשים האחרונים גברה תופעה זו והפכה תכופה ביותר.

שאלות לכבוד השר:

1. מה ברעת המשרד לאיכות הסביבה לעשות על-מנת להבטיח קיום תקנים מתאימים ופיזור מפעלי התעשייה המזהמים את האוויר, ועל-מנת להקטין את הנוזק באזור המפרץ?

2. מה עושה משרד איכות הסביבה על-מנת להבטיח שהמפעלים יקיימו את החוקים המבטיחים אוויר נקי יותר?

3. איך אפשר לטפל בתופעה זו בלי לפגוע פגיעה נוספת בתעסוקה?

4. איך אפשר להבטיח תיאום בין הרשויות השונות, כדי להביא לטיפול מסודר במטרד שלפנינו?

תשובת השר לאיכות הסביבה ר' מילוא:
(לא נקראה, נמסרה לפרוטוקול)

1. בתוקף סמכותי לפי החוק למניעת מפגעים חחמתי לאחרונה על תקנות חדשות, שבהן מוגדרים תקני סביבה מעודכנים לאיכות אוויר. נקיטת אמצעים המובילים לשמירה על ריכוזי מזהמים באוויר, כפי שהיא מוגדרת בתקנים אלה, חבטיח כי במפרץ-חיפה אכן תתקיים איכות אוויר נאותה.

נושא איתור מפעלי תעשייה ופיזורם הגיאוגרפי במפרץ-חיפה נמצא בתחום הגורמים העוסקים בתכנון פסי, ואנו משתפים אתם פעולה כדי למנוע ריכוז גבוה מדי של גורמי זיהום באתר אחד.

2. נושא אכיפתם היעילה יותר של חוקים קיימים נמצא בעדיפות גבוהה ברשימת הנושאים המטופלים במשרדי. ככוונתי להגדיל את מספר התלונות המוגשות במשטרה כל אימת שקיימת חריגה של גורם מסוים מדרשת חוק. כמו-כן ככוונתי לפעול בכיוון של החלת ברירות קנס בסכומים גבוהים

במאי 1989, בתוקף סמכותי לפי סעיפים 5 ו-18 לחוק למניעת מפגעים, התשכ"א — 1961.

בהקשר של תקני הסביבה לאיכות האוויר יש להדגיש, כי יש בציבור אי-הבנה מסוימת לגבי מהותו של תקן סביבה לאיכות האוויר. תקן זה הוא בבחינת נורמה המגדירה את איכות האוויר הקבילה עלינו, והוא נקבע בהסתמך על הנוזקים שניתן להוכיח כי מזהם נתון גורם לסביבה בכלל ולבריאות הציבור בפרט. בתור שכזה, תקן הסביבה משמש יעד, ואינו ניתן לאכיפה מיידית. יש להכין תוכנית מקיפה, הכוללת שורה של צעדים, שיובילו אותנו, בסופו של דבר, לאיכות האוויר הרצויה, כמוגדר בתקן.

2. האמת היא, כי תיגרם פגיעה גדולה הרבה יותר למשק אם לא יינקטו האמצעים לשיפור איכות האוויר באזורים המזוהמים. פרופסור מרדכי שכטר מן החוג לכלכלה באוניברסיטת חיפה מעריך במחקר מעמיק ויסודי שנערך על-ידי את הנוזק לבריאות הציבור במפרץ-חיפה כלכד כ-33.95 מיליון שקלים חדשים במחירי 1986 — ראה כתבה מפורטת בעיתון "היבוספיה", פברואר 1989. אם מתייחסים להיקף הנוזקים הנגרמים לכל הסביבה ובכל הארץ, הרי ברור שהוא עולה פי כמה וכמה על הערכה זו.

לעומת זאת, הטענה של משרד האנרגיה בדבר הפגיעה במשק המדינה מבוססת על העלות הצפויה למשק האנרגיה בשימוש רציף וכולל כמוזט דל-גופרית בכל הארץ. לדעת משרד האנרגיה, השגת יעד התקן המוצע לגופרית דו-חמצנית אפשרי רק בתנאי של שימוש רציף וכולל כמוזט דל-גופרית בכל הארץ.

יש לציין, כי קיים מכלול של אמצעים אחרים, שניתן לנקוט אותם להשגת יעדי איכות האוויר המוגדרים בתקנות איכות האוויר, כגון: א. שימוש בסולקנים; ב. שימוש חלקי כמוזט דל-גופרית, בהתאם לתנאים אטמוספריים המתייכים זאת. כפי שתקבע מערכת בקרה לסירוגין — מ"ס; ג. שימוש במערכת פיקוח ארצית המוסתת את עומס ייצור החשמל בין תחנות הכוח הפועלות בישראל; ד. שימוש רציף כמוזט דל-גופרית רק במפעלי תעשייה בינוניים וקטנים, שבגלל סיבות שונות, בעיקר טעויות בנהלי תכנון שימושי קרקע, ממוקמים בתוך או בקרבת אזורי מגורים. גישה זאת, אגב, מקובלת על משרד האנרגיה.

אין ספק בכך שעלותה של מערכת פתורות זאת נמוכה מעלות הפתרון המוצג על-ידי משרד האנרגיה. עם זאת, יש לזכור, כי בחשבון הלאומי לא די להסתכל רק בעלותם של האמצעים שיש לנקוט למניעת זיהום אוויר, כפי שנעשה על-ידי משרד האנרגיה. יש לקזז מעלות זאת את עלות הנוזק העלול להיגרם לסביבה אם לא יינקטו אמצעים אלה. מחשבון כזה יתברר, כי בסופו של דבר יש כדאיות כלכלית בהתקנת אמצעי המניעה שישפרו את איכות האוויר בארץ.

769. זיהום הכינרת בשפכים

חבר הכנסת א' דיין שאל את השר לאיכות הסביבה ביום ה' בסיוון התשמ"ט (8 ביוני 1989):

בימים אלה יצאה תחנת הטיהור של המפעל "פרי הגליל" בחצור-הגלילית מכלל שימוש, ומי-שפכים של המפעל מזהמים את הכינרת. בשל קשיים תקציביים, מתעכב התיקון של תחנת הטיהור, ושפכי המפעל ממשיכים לזרום לכינרת.

ברצוני לשאול את כבוד השר:

1. האם נכונות ידיעות אלה?

4. החלטת הממשלה להקים משרד מיוחד לטיפול בבעיות איכות הסביבה, שיקלו בתוכו את מכלול פעילויות הממשלה בנושא זה, היא הפתרון הנכון להבטיח תיאום בין הרשויות וטיפול מסודר במפגעים הסביבתיים.

היו"ר ד' שילנסקי:

אני מודה לשר לאיכות הסביבה.

ומרתיעים על עבריינים, וזאת ללא שיהיה צורך להודק באופן שוטף לבתי-המשפט העמוסים. עוד אני מתכנן הקמת מערכת חדשה לאכיפת כל חוקי הסביבה בארץ.

3. באותן ארצות שבהן המודעות לנושא איכות הסביבה ולאיכות האוויר היא גבוהה הוכח בכירור, כי הפעילות הכרוכה במניעת פליטות של זיהום אוויר ובשמירה על איכות האוויר יוצרת תעשייה ענפה ומקומות תעסוקה נוספים, ולא מצמצמת את מספרם.

ה. סקירת שר האוצר על פעולות משרדו

היו"ר ד' שילנסקי:

אנחנו ניגשים לסעיף הבא: סקירת שר האוצר על פעולות משרדו ודיון. כבוד שר האוצר מוזמן.

שר האוצר ש' פרס:

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, בשנים 1985 — 1986 נעשה מאמץ עליון לצמצם את שיעור האינפלציה החמורה שפקדה את ישראל. המאמץ המרכזי של פעולות משרד האוצר בחצי השנה האחרונה, ואולי לאורך השנה כולה, הוא המאמץ לעצור את ההידרדרות הקשה של המשק, שמאפיינה העיקריים הם מיתון ואבטלה. נראה כי המדיניות הכלכלית שהביאה לפגיעה חריפה ברווחיות הסקטור היצרני, הן בשל אי-תיקון שער החליפין והן בשל הריבית הראלית הגבוהה, גרמה לעיוות חריף של המחירים היחסיים במשק. מחירי השירותים עלו ומחירי המוצרים הסחירים נשחקו. התוצאה הבלתי נמנעת של עיוות זה היתה ירידה ברווחיות הייצוא, נסיגה בייצוא התעשייתי, קיפאון בייצוא, גידול באבטלה ומיתון הפעילות המשקית.

נוסף על כך פגעה האינתיפאדה בחיירות, בביקושים של ערביי השטחים, בהיצע העבודה של ערבים אלה ובסדרי הקצאת המקורות של הממשלה ושל משרד הביטחון. סך כל הנזק הישיר והעקיף של האינתיפאדה ב-1988 מוערך ב-1.5 עד 2 מיליארדי ש"ח במשק שלא צמח.

התחלנו אפוא במדיניות של התאוששות. לאחר שהמשק שלנו התנסה בשתי מחלות קשות, אינפלציה ומיתון, הוא חייב עתה לשים פניו לעתיד ולהשיב על שלוש שאלות יסוד. השאלה הראשונה: כיצד לחזור לתנופת צמיחה ופיתוח כפי שהיתה בעבר וכפי שאנו מסוגלים לה גם בעתיד, צמיחה שתענה על צורכי 40,000 — 50,000 דורשי עבודה חדשים המצטרפים למעגל העבודה מדי שנה בשנה; כיצד ליצור מקומות עבודה חדשים בשביל הדור הצעיר, כדי שיוכל להיקלט בכבוד במערכת הכלכלית בישראל, וכיצד להשיב לכלכלה עצמה קצב חיים בריא? השאלה השנייה: כיצד להשלב בכלכלה העולמית, העוברת תהליך של הפלת מחיצות בין מדינות בתחומי המטבע, המיסוי, הייצור, השיווק והמסחר — תהליך של אינטגרציה בעולם, התורם רבות לגודל המשק? השאלה השלישית: כיצד להתמודד עם הבעיות המדיניות והביטחוניות המשפיעות באופן כה משמעותי על המשק שלנו?

חברי הכנסת, כדי ליצור מקומות עבודה נוספים למשק הישראלי צריך להגדיל את היקף הביקושים לתוצרת הישראלית בבית ובחוץ. אין טעם לייצר תוצרת שאין לה קונים. השוק הישראלי מוגבל בגודלו, ועתה הוא גם חשוף לתוצרת מבחוץ. עלינו להמקד אפוא בפיתוח שווקים חדשים מעבר לים ובהרחבת שווקים קיימים בחוץ-לארץ.

היצוא לא יגדל אם הוא יהיה כרוך בהפסדים. פעילות עסקית אין עושים לשם שמים, וכאשר רווחיות הייצוא נעלמת — הייצוא נעלם גם הוא. אם אין תנאים הולמים לייצוא, הוא לא יפרוס כנף. אם לא יהיה המטבע הישראלי יציב וריאלי, לא יוכל היצואן הישראלי להתחרות בשוקי העולם. הייצואן הישראלי לא יוכל להרחיב את תוצרתו לייצוא אם לא תהיה הריבית שיהיה עליו לשלם הגיונית אלא תהיה רצחנית, אם לא יעמוד לרשותו אשראי הולם בתנאים מתחרים, אלא רק אם הפריון יהיה גבוה והתפוקה תהיה בעלת איכות שתאפשר תחרות עם השכר ליחידת תפוקה הקיים בארצות אחרות. בקיצור, אם יהיה לנו מה להציע בשווקים הבין-לאומיים ואם תהא רווחיות הייצוא סבירה, כי אז נוכל להגיע להשקעות במשק ולצמיחה, וממילא ליצירת מקומות עבודה לצעירים ולעולים, וממילא לשיפור אמיתי במצב הרוח הלאומי.

אדוני היושב-ראש, נקטנו שורה ארוכה של אמצעים להרחבת הייצור והייצוא: פיתוח מצטבר של 20% בשער החליפין לאחר הקפאה ממושכת בשער זה, שתרמה יותר מכל גורם אחר להאטה בפעילות הכלכלית; הסכם תוספת יוקר — הסכם זה, שנחתם מייד עם כניסתו לתפקיד, אפשר לבצע את מהלך הפיתוח בלי שההתייכרות תתגלגל על השכר ותשחק את רווחיות הייצוא; הסכמה עם בנק ישראל להוריד את הריבית על-מנת לשפר שוב את הרווחיות; בתחום עידוד השקעות — הפחתה במס חברות ורווחים בלתי-מחולקים על-מנת לעודד השקעה חוזרת בחברה; אישור פחת מואץ לתעשייה ולתיירות עד כדי 50% לשנה לתעשייה בלבד לצידוד שיופצל בשלוש משמרות; המלצה על מתן מענקי השקעה בשיעור של 10% למפעלים שאושרו במרכז ההשקעות באזורים שאינם אזורים א' או ב' ועידוד עמוק.

מתוך הכרה בעובדה שהמחקר והפיתוח הם המרכיב העיקרי ביתרונה היחסי של ישראל, החלטנו: להגדיל שיעורי התמיכה במו"פ — 60% מההוצאה בפרויקטים אזרחיים ו-40% בפרויקטים צבאיים; להקים קרנות הון סיכון על-מנת לעודד השקעה במחקר ובפיתוח, במיוחד בשלב המעבר לייצור ולשיווק. על-מנת להבטיח אטרקטיביות ההשקעה בקרן, אישרנו מתן ערבות מדינה חלקית למשקיעים אלה.

הקשיים הקיימים ולמצוא את היתרונות האפשריים. לחסוך בהוצאות מצד אחד ולהשקיע באדם ובמדע מצד שני. ביסודו של דבר, מה שדרוש לנו היום הם רעיונות טובים, שיניבו מוצרים מוצלחים, הפניית משאבים למגזר היצרני, גיוס הון להשקעות מאהרץ ומהחוצץ, טיפוח ביתר תשומת לב של היכולת למכור את פרי עמלנו ושכלול אמנות השיווק.

הייצור תלוי בימינו ביצירתיות של המדען. ככושר ארגונו של הטכנולוג ובמידת המסירות של העובד. ההשקעה החשובה במשק היא בימינו השקעה בחינוך ובהשכלה, המביאים לשיפור בכל המדות. לתחום זה נתנו עדיפות, וכימים אלה סיכמנו תוכנית רב-שנתית להגדלת השתתפות המדינה בתקציבי האוניברסיטאות כ-20% באופן ריאלי, 130 מיליון שקלים לשנה.

הגענו לנקודה קריטית בחינוך הגבוה שלנו, וטרם השכלנו לטפס לשלב גבוה יותר בהשקעות בהון האנושי. בתקופה הקרובה יהא עלינו להתמודד, למרות הגדלת השתתפות הממשלה, עם המשבר באוניברסיטאות. נצטרך להגדיל את האפקטיביות בהשקעות במו"פ — מחקר ופיתוח — התעשייתי והחקלאי, כי היתרון התעשייתי בימינו מתבטא בחידושים מפליגים, המביאים לאיכויות מצטיינות. והיתרון החקלאי בימינו, יותר משהוא מתחת השמש או המים או האדמה, הוא פרי האדם היוצר, הוא פרי המדען השולט בכיוונוטכנולוגיה החדשה. עלינו להוסיף להשקיע בתחומים אלה.

מה שמאפיין את הכלכלה בימינו היא גם הקמתן של חברות, לא בהכרח גדולות, הבנויות על המצאות חדשות. לשם כך זקוקים המדענים והמהנדסים היוזמים את הקמתן של חברות אלה להון זמין, או, כפי שזה נקרא, הון סיכון. בישראל כבר יש כמה מאות חברות כאלה, והסיפור שלהן הוא, בדרך כלל, סיפור הצלחה. יש בכך גם תרומה אמיתית למשק הארץ. אנו עוסקים עתה ביצירת תנאים להון סיכון בישראל, ולפיהם תעניק הממשלה ערבות להשקעה זו בהיקף של 80% ללא ריבית לשבע שנים, אם ימצאו היוזמים ראויים לכך.

כאמור, תנאי נוסף להכנת מקומות עבודה הוא הפניית גורמי ייצור, הון ואנשים לשם הקמתם של מפעלים חדשים ולהרחבתו של המגזר היצרני על חשבון הסקטור הציבורי. לשם כך, נקטנו מדיניות שנועדה לשנות את כיוון זרימת ההון בארץ — פחות לממשלה, יותר לייצור; פחות להוצאות מינהליות, יותר להשקעות יצרניות.

עלינו להקפיד על כך שתקציב המדינה לא ייפרץ. כל פריצה בתקציב המדינה היא, בסופו של דבר, פגיעה בהכנת מקומות עבודה חדשים. הוצאה ממשלתית נוספת מכלה את כרי הדשא הדרושים לצמיחה במשק.

הגיעה גם השעה שסכפי קרנות הפנסיה, קופות הגמל והחיסכון יופנו להשקעות יצרניות, ולא לקופת הממשלה. אנו נוסף לטפל בשוק ההון כדי להפוך השקעות במשק הארץ לאטרקטיביות יותר.

נפנה מחדש למשקיעי חוץ. אנו מעבדים עתה תוכנית לפישוט תהליכי ההשקעה ותרים אחר השקעות שיצטיינו בשלוש תכונות: טכנולוגיה גבוהה, ייצור לשם ייצוא ושילוב בחברות רב-לאומיות. אלה יזכו לתשומת לב מיוחדת.

ככוונתנו לאפשר ניהול עסקים בין-לאומיים מתוך ישראל, כשעסקים שיעשו בחוץ יהיו משוחררים ממסים ישראלים. ישראל יכולה לשמש מרכז מסחרי בין-לאומי.

ובתחום הרפורמה בשוק ההון: על-מנת להבטיח אשראי זול יותר לפירמות ומקורות נוספים לגיוס הון חוזר והון להשקעות, החלטנו לגוון את המכשירים הפיננסיים בשוק ההון, ובהם ניירות ערך מסחריים, שבאמצעותם יוכלו החברות לגייס בשוק מימון בזמן קצר. החלטנו להרחיב ולגוון את המקורות למתן אשראי במערכת הבנקאית. על-מנת להשפיע על הפחתת הריבית תוך שמירה על רווחיות הבנקים; להגדיל את שיעור ההשקעה החופשית המותרת לקופות הגמל ולחברות הביטוח, וכעתיד הקרוב — גם קרנות הפנסיה. כמו כן, החלטנו על יציאת הממשלה משוק המשכנתאות והעברת האחריות לגיוס הכסף להלוואות המשלימות לירי הבנקים. על הקטנת ההיטל על שירותים מיובאים, על הפחתת דמי הרציף ליצוא.

טיפלנו גם במשבר של המשקים הגדולים. החלטנו גם על הסדר הקיבוצים. בלעדי הסדר זה היה נגרם משבר עמוק בכל הסקטור החקלאי-היצרני. שהיה גורר אתו משבר פיננסי חמור במערכת הבנקאית. החלטנו לשפר את תנאי ההסדר של המושבים ולהשוותם עם תנאי ההסדר של הקיבוצים. בחנו מחדש את הקריטריונים לטיפול במפעלים במצוקה, בין היתר על-ידי מתן ערבות מדינה סלקטיבית לחברות שסיכויי הבראתן טובים, אך מצבן הפיננסי מקשה את גיוס הכסף בגלל העדר ביטחונות. הפחתנו את הריבית על הלוואות הסיוע והארכנו את תקופת ההחזר. הגמשנו את הקריטריונים לקבלת מעמד מפעל מאושר באופן שמפעלים באזורים מוכי אבטלה יהיו זכאים לקבלת כתב אישור.

בחנו מחדש את מרכיבי החוק לכיטוח אבטלה, כדי שלא לעורר את האבטלה באזורים שקיים בהם מחסור בידים עובדות. החלטנו גם על האצת תהליך ההפרדה וצמצום מעורבות הממשלה במשק. ועדת השרים למכירת חברות אישרה עד היום כ-13 חברות ממשלתיות למכירה באופן מלא ובאופן חלקי. כיניהן "כ"ל" — כימיקלים לישראל, כתי-הזיקוק, "בזק" ועוד. קיבלנו החלטה ברורה בעניין מכירת מניות הבנקים, תהליך שנמשך תקופה ארוכה. מכירת החברות והבנקים תאפשר לנו להקטין את החוב הפנימי ולהגדיל את היקף גיוס ההון של הממשלה באופן שיחפנה מקום נוסף לפירמות עסקיות תוך צמצום השפעת הממשלה על שער הריבית. החלטנו על הקלות מס לעובדים הרוצים להשקיע חלק משכרם ברכישת מניות מהמפעל.

כל אלה נועדו להחזיר לייצוא את רווחיותו, להעניק כדאיות מחודשת להשקעה בייצור עצמו ולצמצם את תפקיד הממשלה בחיי המשק. בדעתי להוסיף ולפעול בכיוון הזה.

חברי הכנסת, ישראל איננה במרכז הפעילות הכלכלית העולמית. היא איננה חברה מלאה בגוש כלכלי עולמי. היא איננה משופעת בחומרי גלם ובאוצרות טבע. היא צריכה להוביל את חומרי הגלם אליה, ואת המוצרים הגמורים — לשווקים הבין-לאומיים.

כיום אין לישראל דימוי של מדינה שלווה, דבר הפוגע בהשקעות ובתיירות, אך יש לישראל יתרונות אחרים: משק נמרץ, המשופע באנשים רבי יוזמה ורבי תושייה; רמה מדעית וטכנולוגית גבוהה, מעל לממוצע של ארצות אחרות; אפשרות להסתייע בהרכה רצון טוב של ידידים, ובראש ובראשונה מצד העם היהודי; כמרכז קשורה ישראל בשני שווקים — השוק האירופי מזה ואזור הסחר החופשי עם ארצות-הברית מזה.

כדי ליצור מקומות עבודה חדשים, עלינו להתמודד עם

העברת פעילויות שונות המבוצעות על-ידי הממשלה לידי הסקטור הלא-ממשלתי תמנע כפילויות ותקטין את הוצאות הממשלה. עלינו לייצל את כל המחוזות בסקטור הציבורי — 460,000 עובדים בקירוב — כדי למנוע הגזמות מינהליות וכפילויות מיותרות.

שינויים אלה יאפשרו גם לשמור על תקציב מאוזן ולהקטין, כאמור, את משקלו של החוב הלאומי, דבר שיאפשר להפנות משאבים לצרכים חברתיים.

שמירה על איזון תקציבי דרושה גם כדי למנוע אינפלציה מחודשת — היא עדיין אורבת לנו בפניה — וגם כדי לנסות להורידה לרמה חד-ספרתית.

האינפלציה פוגעת בכל תאי הגוף. היא משבשת את כל הנורמות. היא מסכנת את האגף היצרני, היא גורמת לסקלרזה בניהול המשק. אלמלא עצרנו אותה ברגע האחרון, היינו מגיעים מהר מאוד לדולר האחרון של המדינה. יצאנו ממנה, ואסור לנו לשוּב אליה. אסור לנו לחלק כסף שאין לנו ואסור לנו להדפיס מחדש כסף שקרי ומדומה.

המיתון, לעומת זה, תוקף חוליות חלשות בגוף המשק. הוא מכביד לאבטלה גוברת, ואין דבר המטריד אותנו ברגע זה יותר מן הגידול באבטלה. האבטלה בישראל איננה משקפת ירידה במספר העובדים דווקא, אלא היא משקפת עלייה במספר דורשי העבודה. שיעור ההשתתפות בכוח העבודה גדל ב-1%. מספר המועסקים במשק גדל אף הוא ב-4%, אך מספר דורשי העבודה גדל ב-3% — 4% נוספים. עליית שיעור ההשתתפות בכוח העבודה במשק ועליית שיעור הרוצים להשתתף בו, נשים וגברים, הן דבר מבורך כשלעצמו, אולם הוא מחייב הכנת מקומות עבודה.

כדי להילחם באבטלה צריך לנקוט אמצעים אמיתיים, לא אמצעים של מראית-עין. בראש ובראשונה, יש לעודד הליכה לעבודה. עדיין רב מספר העובדים הזרים במשק שלנו, ויש גם מוקדים של מחפשי עובדים. עלינו להקפיד שדמי אבטלה ישולמו, אכן, לאלה המובטלים מאונס. אני חייב להגיד בצער, שהאבטלה נובעת מאי-הקמת מפעלים חדשים, היא גם נובעת מאי-יעילות של מפעלים קיימים — שני תהליכים שהם ארוכי טווח, ועליכן גם המאמץ לצמצום האבטלה מחייב אמצעים לטווח ארוך.

כדי לצמצם את ממדי האבטלה נקטנו, וכדעתנו לנקוט, אמצעים אלו: 1. סיוע נקודתי למפעלים במצוקה המסוגלים להבריא; 2. עידוד הגדלת הייצור על-ידי הרחבת מפעלים קיימים; 3. גיוס השקעות חדשות למשק; 4. הקמת מפעלי תשתית — כיתות לימוד, כבישים, מים, ביוב — באזורים מוכי אבטלה; 5. עידוד התיירות והבנייה; 6. כפי שכבר ציינתי — קרן להון סיכון מצד אחד, וקרן למפעלים קטנים באזורי פיתוח מצד שני; 7. הרחבת ממדי ההשתלמות וההכשרה המקצועית.

לא נעלם מעינינו הסבל הפוקד אחדות מערי הפיתוח. הדרך הנכונה להתגבר על כך היא בהשקעות אמת, בהקמת מפעלים שיש בהם כדאיות כלכלית ושכר הולם כאחד, ובזה נשים את הדגש.

הוצאות הביטחון — שלא באשמת משרד הביטחון — מתייקרות והולכות. מחייהם של אמצעי הלחימה החדשים מרקיעים שחקים. הדולר של הסיוע הביטחוני האמריקני מאבד כל שנה כ-4% עד 5% מערכו בגלל האינפלציה הקיימת באמריקה. נוסף על זה קיימות ההוצאות הבלתי-יצויות של האינתיפאדה.

כדעתנו להקים פארקים תעשייתיים נוספים ולהקל בתחומי המו"פ, המיסוי והשיווק.

בתוך הארץ אנו נפגשים עם נציגות כל מפעל גדול לחוד כדי ללמוד מקרוב על יכולתו להגביר את הייצור ולהרחיב את הייצוא ולדעת מה הם התנאים הספציפיים הדרושים לכך. אם ענייני היציבות והצמיחה מחייבים מדיניות ברמת המקור, הגידול וההרחבה של כל מפעל מחייבים תשומת לב ברמת המיקר, ואנו מטפלים בשניהם בעת ובעונה אחת.

החלטנו על סדרת "בונדס" מיוחדת, כדי לסייע להקמתם של מפעלים קטנים בערי הפיתוח, בנגב ובגליל.

בהשקעות החדשות, חברי הכנסת, נעדיף את אלה הבנויות על רמת תפוקה גבוהה לכל עובד. בתעשייה המודרנית, הנשענת על מחשוב, רובוטיקה ואינפורמציה, ניתן להגיע לכך. שכל עובד ייצר בשווי של כ-200,000 שקלים לשנה ולמעלה מזה. שוב אין מדובר בזיעה ובשרירים גרידא, אלא בניהול נכון, בטכנולוגיה מתקדמת ובשיווק מתאים. תפוקה גבוהה לעובד תאפשר גם שכר גבוה לעובד, ושכר גבוה לעובד צריך להיות המטרה המרכזית בחברה שלנו. בסוף המאה הזאת, רמת השכר והדיבידנד ממניה יקבעו לא כמעט את השוויון החברתי האפקטיבי. עזרה סוציאלית מוגבלת לפי אופיה. היא גם הופכת את העובד לתלוי בחסדים ביורוקרטיים. לעומת זאת, שכר הולם מעניק לו מעמד של עצמאות. הכנסה ממניה עושה את העובד לשותף ממשי במפעל ולנהנה מהצלחתיו ומרווחיו.

מרכזיות הייצוא מחזירה אותנו גם לשאלה הנוקבת של מדיניות השיווק. בימינו אין די בתוצרת טובה. גורל המפעלים נקבע על-ידי השיווק הטוב. אין די במוניטין של ייצור. חייבים לייצר מוניטין למוצר. שכן הכלכלה של ימינו יותר משהיא עשויה משווקים עולמיים, היא מותנית בשוק העולמי. משם באה התחרות, שם נמצאים גם הלקוחות. זהו שוק שהכול בו פתוח, זורם ומתחרה. מי שמתבודד או מבודד נדון לפיגור, ומי שמשתלב — נע קדימה. שוב אי-אפשר למנוע את חזרתו של דגם חדש, אי-אפשר להטיל מכס על אינפורמציה, אי-אפשר לגבות מס ממוניטין — ואלה הם מקורות העושר של ימינו.

ישראל היא, על כורחה, אי מבחינה ביטחונית, אך היא חייבת להצטרף מרצונה ליבשות כלכליות. כדי שחברות ישראליות יוכלו לנוע רחוק יותר ובטוח יותר, צריך לעודד את הקמתן של חברות גדולות יותר וחזקות יותר. צריך לאפשר את מיוזגן של כמה חברות קיימות לארגונים חזקים יותר, המסוגלים להתמודד גם בחוץ. לשם כך נעודד, באמצעות מיסוי הולם, מיוזגן של חברות בישראל. נאפשר ליברליזציה נוספת בתחום מטבע החוץ, כדי לאפשר לחברות ישראליות להשתלב בחברות רב-לאומיות, ולחברות רב-לאומיות — להשקיע בישראל.

ארדני היושבראש, אני נמנה עם אלה המאמינים, שהכלכלה נועדה לשרת את החברה, ולא להיפך. אך כדי שתהיה חברה מתקדמת, נחוץ שהיה לה מקורות המצויים רק במשק משגשג.

מאז אמצע שנות ה-70 כמעט שלא מתקיימת במשק שלנו צמיחה בת-קיימא. הסיבה העיקרית לכך היא גודלו של הסקטור הציבורי, והגידול שחל בו ב-15 השנים האחרונות. קשה להגיע לצמיחה של ממש ללא שינויים מבניים, ושינויים אלה כרוכים בהעברת הבעלות על חברות ממשלתיות לידי הציבור ולידי האזרחים ובשימוש בפריון מהם להקטנת החוב ולהקטנת המעורבות הממשלתית.

הפיננסיות. בעידן כזה נוכל — אם נכלכל את מעשינו כתבונה — להציב אתגרים מקצועיים, אתגרים חשתיים וטכנולוגיים בפני הדור הצעיר העומד להיכנס למעגל העבודה בשנים הקרובות. עלינו האחריות, בידינו גם היכולת לבצע את הנדרש.

הבראת הכלכלה וסיום הסכסוך תלויים הרבה מאוד בנו, וודאי שהם משפיעים ומושפעים זה מזה.

להיות עצמאי פירושו לקבל החלטות נכונות, בעיתוי הדרוש, על דעתנו שלנו. לזה אנו נחבצים עתה.

אדוני היושב-ראש, אני רוצה לסיים את דברי בהבעת הערכה עמוקה לעובדי משרד האוצר ולראשי. באוצר מצוי צוות מעולה של עובדים היודע לומר "לא" כאשר צריך, ו"כן" כאשר אפשרי, וכל זאת בלא משוא-פנים. לצוות זה יש תחושה מוצדקת, שהם שדולה למען ישראל כולה, למען משק ישראל שיניב פירות לכל אזרחיו כראוי.

ה"יו"ר ד' תיכון:

תודה לשר האוצר, אנחנו פותחים בדיון, לדיון הוקצו שעה וחצי. רשות הדיבור לראשונת הדוברים, חברת הכנסת שולמית אלוני, ואחריה — לחבר הכנסת דן תיכון; אם הוא לא יהיה — לחבר הכנסת אברהם שוחט. בבקשה.

שולמית אלוני (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):

אדוני היושב-ראש, רבותי חברי הכנסת, אני שמחה מאוד ששר האוצר שלנו הוא אדם אופטימי. יש לו גם כושר רטורי נפלא. אני חושבת שאת הנאום שלו אפשר היה לשאת לפני שנה, לפני שנתיים, לפני שלוש שנים, הוא יהיה אקטואלי גם בעוד שנה, בעוד שנתיים, בעוד שלוש שנים.

שמעון שטרית (המערך):

חברת הכנסת אלוני, גם על הנאומים שלך אפשר לחזור מדי פעם.

שולמית אלוני (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):

אני מודיעה לך: על חלקם הגדול אני עצמי חוזרת, על נאומים רבים מאוד; אבל לא כשר אוצר כימים שהם "פרודודור של מצוקה" — אני מצטטת — כאשר השר מודיע לנו שבעתיד הקרוב הוא יבוא עם תוכניות מגובשות, ואילו היום, בימי המצוקה, הוא מסביר לציבור שצריך לעשות, שצריך לחכות, שכדאי לעשות יח"צנות — יחסי ציבור — לתוצרת כחול-לבן, יח"צנות לייצוא — ממש נהדר, אני בעד ייצוא, בעד ייצור, בעד כחול-לבן, בעד הצלחה ובעד פריחה. אבל אלו דברים שהם בבחינת משאלות לב תמיד, ולא תשובה של שר אוצר על המצב הנתון.

אילו הייתי אני אחד מאותם 140,000 המובטלים — לאחר שמיעת דברים אלו לא הייתי נדבקת באופטימיות של שר האוצר אלא שוקעת בדיכאון עמוק. אני יודעת שהשר שמעון פרס לא התלהב כל כך ממינויו לשר אוצר, שמפלגתו לחצה עליו לקבל על עצמו תפקיד זה, מה שאחד מחבריו וחבריו, לובה אליאב, כינה: "כספומט של חברת העובדים של הקיבוצים ושל המושבים". היה לחץ, הוא צריך היה לעשות זאת. אבל, הוא קיבל עליו את התפקיד — ולי אין ספק שגם לו מונה שר אוצר מטעם הליכוד, הוא היה נותן תשובות על הצרכים האמיתיים של הקיבוצים ושל המושבים, אינני בטוחה שעל כל התעוררים של "סולל-בונה" ושל חברת העובדים, שהיום אינה נותנת שום תשובה טובה יותר מהמשק החופשי, אבל היו ניתנות תשובות. פרס לא חייב היה להיות שר אוצר.

הגידול בחוב הלאומי והעלייה במחיר הביטחון כמעט שאינם מאפשרים שיפור במדיניות הרווחה של המדינה. מה שניתן לעשות באמת הוא לארגן מחדש את תקציב הרווחה, כך שלשכבות החלשות יהיה יותר ולשכבות החזקות פחות. הגיעה השעה שנעבד אמנה חברתית אמיתית, כדי לאפשר לכל נער ממשפחה בעשירון התחתון להגיע לחינוך הניתן כיום במשפחות הנמצאות בעשירון העליון. מי שאומר שצריך לתת הכול לכול מתעלם בעצם מן הצורך לתת הרבה לאלה שיש להם מעט ומעט לאלה שיש להם הרבה. בעתיד הלא-רחוק נבוא עם תוכניות מגובשות גם בתחום זה.

אדוני היושב-ראש, מובן שהתקווה החברתית הגדולה ביותר תלויה בתהליך השלום ואילו הסכנה הכלכלית הגדולה ביותר עלולה לבוא אם ייפסק תהליך זה.

לא רק ישראל, רוב המשקים בעולם עומדים בפני דילמות דומות: או להוריד את רמת ההוצאות הצבאיות ולהגדיל את רמת ההשקעות בכלכלה, או להסתכן במשבר כלכלי כבד. אפילו מעצמה כברית-המועצות הכירה בכך שיפן, עם משק גדול וצבא לא גדול, נהנית היום מיתר עוצמה, לעומת ברית-המועצות שלה צבא גדול ומשק שאינו גדול.

לצערי, לא הכול תלוי בנו. אם יסרבו הערבים לשלום, ניוותר ללא ברירה ונצטרך להדק את חגורות. להוריד את רמת החיים כדי שלא לפגוע ברמת הביטחון. אבל כל זמן שקיים סיכוי לשלום, סיכוי לתהליך של שלום — וסיכויים כאלה קיימים — אסור להחמיצם. נהפוך רוא, יש להכין את המשק למצב של שלום והמראה.

חברי הכנסת, המשק עובר עתה דרך פרודודור של מצוקה. האבטלה שגדלה וההאטה שפקדה את הפעילות במשק הן תופעות קשות, המכסות גם לפעמים על סימני הבראה ואותות הצלחה כלכליים.

אני משוכנע שבכוונתו להתמודד עם מצב זה, שכן לרשותנו פוטנציאל איתן ותשתית טובה וכוח אדם מעולה. אין שום סיבה להיתפס לאוהלת-יד או לייאוש. הצעדים שנקטנו במהלך מחצית השנה האחרונה, אשר אותם תיארת, ואלה שנקטת בחודשים הבאים יתחילו לתת את אותותיהם בסוף השנה הזאת ועוד יותר במשך השנה הבאה. מדיניות של ייצוא לשם צמיחה היא המדיניות היחידה הנכונה והולמת מצב זה.

יש לי יסוד להניח, שהמפנה אינו רחוק מאתנו. ואף-על-פי שעוד יחלפו כמה חודשים קשים, כבר ניתן לראות ראשית שינוי באופק, כל זה — בתנאי שלא תיפסק יוזמת השלום, הפסקה העלולה להביא למשבר ממשלתי וממילא לפגוע ביציבות המשק ולעצירת תהליך הצמיחה, שניצניו הולכים ומתגבשים מתחת לפני השטח.

גם בשעה שעיקר מעיינינו נתונים לפתרון הבעיות העכשוויות, מן הראוי שנישא מבט אל מעבר לגבולנו — נראה את התהליכים הכלכליים הכבירים המתרחשים בעולם ונשכיל להשתלב בהם. העולם כולו, והעולם התעשייתי המפותח בפרט — הוא באירופה ואם בצפון אמריקה — עוברים כעת תהליך של ביטול מחיצות וגבולות, צמצום חומות ביורוקרטיה ועידוד מעבר חופשי של סחורות, שירותים, הון ואנשים. מדינות העולם הגיעו להכרה, שרק בדרך זו ויכולו להגביר את צמיחתן לרווחת כל תושביהן. עלינו לנצל הזדמנות היסטורית זו ולעשות כל מאמץ להשתלב בסדר העולמי החדש. בעידן זה היתרון יהיה לצדו של היום, לצדו של המחדש, לצדו של זה העומד בראש ההתפתחויות הטכנולוגיות, המדעיות

אתה לא יכול לדבר על פתרון הבעיות בעיירות הפיתוח, על כך שאנשים ילכו מרצונם לאותם מקומות.

הווי אומר, מה שחסר בנאומך, אדוני השר — ואני משוכנעת שכל כוונותיך רצויות — זו התשובה הקונקרטית, אותן תוכניות מגובשות שאתה רוצה להביא בזמן הקרוב. אתה חייב להביא היום תוכניות מגובשות להשקעות בתשתית, גם אם יגרום הדבר לגירעון, כדי לשנות את מצב הרוח הכללי היום ביישוב. כאשר אתה מדבר על הצורך במכירת חברות ממשלתיות, אנחנו רוצים לדעת שלא יחזור על עצמו הסיפור של "פז", ואחר כך יתחרטו, משום שהמכירה נעשתה אז בדרך חפוזה: יבואו ויגידו: נו, אם זה היה לא בסדר, לא כדאי כלל למכור.

הי"ר ד' תיכון:

מכירת "פז" לא נעשתה בדרך חפוזה.

שולמית אלוני (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):
אבל כבר יש מי שמסיקים מסקנות.

הי"ר ד' תיכון:

את יכולה להגיד שזה נעשה בדרך לא מקצועית אבל לא שזה נעשה בדרך חפוזה. זה נמשך חודשים.

שולמית אלוני (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):

אם אמרתי "דרך חפוזה", אני חוזרת בי. אמרתי שהיא נעשתה שלא לפי קריטריונים בדוקים ומקובלים. אני לא רוצה שייסיקו, בשל הוויכוח הקיים, שלא צריך למכור חברות אחרות. אבל צריך לקבוע ולדעת את מה אתה רוצה למכור ולמי אתה רוצה למכור, וכיצד אתה מוכר. האשליה הזאת, שמכירה ליהודים בחוץ-לארץ היא כביכול לא מכירה לגורמי חוץ — אינה במקום: שהרי את רווחיהם הם כן מוציאים החוצה, בדיוק כמו כל אדם אחר. אנחנו צריכים לקבוע קריטריונים לגבי מה שאתה מוכן למכור לגורמי חוץ, ולקבוע אילו דברים תעדיף לשמור בארץ במאמץ מסוים.

הדבר החשוב ביותר היום הוא להתחיל בתנופת עבודה ויצירה. כדי לצאת ממצב-הרוח שאנחנו נתונים בו, מההידרדרות בשל אי-עשייה, כשאין לנו שלום, כשתהליך השלום אינו מתקדם — להיפך אנחנו עכשיו בברכס, הולכים אחורנית — ההוצאות גדלות והמצוקה גדלה, האם אתה מוכן — זו השאלה שעליה אני מבקשת את תשובתך — האם אתה מוכן לפעול בכיוון של הגדלת הגירעון, על-מנת להתחיל בתנופה? אבל, גירעון צריך כולו להיות מושקע בתשתית לצורך פיתוח. אני מדברת על תשתית במובן הרחב ביותר.

אנחנו מצפים שתביא לנו הצעה עניינית, גם כעניין הפיטורים, פיטורים צריך לעשות, תוך הבטחת מקומות עבודה והכשרה מקצועית. אין לפטר אנשים ולהביאם למצב של חוסר-תקווה, או לתת פיצויים מופרזים, כפי שנתתם לעובדי "סולל-בונה" — בחברת עובדים קל מאוד לתת פיצויים מפוטמים ועצומים, כסף שניתן לצורך הרחבת השקעות. למפוטרים צריך לתת הכשרה מקצועית ותקווה לאפשרויות עבודה, ולא, אין טעם לזרוק אנשים לשוק לא עם הרכבה כסף ולא עם מעט כסף. אנשים בריאים זקוקים למקומות עבודה ולתחושה שיש עתיד. תודה.

הי"ר ד' פנחס:

תודה לחברת הכנסת שולמית אלוני. רשות הדיבור לחבר הכנסת דן תיכון, ואחריו — לחבר הכנסת אברהם שוחט.

היום השאלה היא: כאשר אתה בעד שלום — ואין שלום, כאשר אתה בעד פריחה כלכלית — והיא איננה, כאשר אתה נגד אינפלציה — והאינפלציה גדלה, ויש אבטלה — מהי תשובתך לאנשים ולמשק השרויים במצוקה הזאת? האם רק לשמור שלא יהיה גירעון? האם לא היית צריך לבוא לכאן עם תשובה עניינית?

כן, מוטב שיהיה גירעון בשל השקעת כספים בתשתית, לא בשל העשרת גורמים אחרים, אלא בשל השקעה בתשתית של כבישים, של מים, של חשמל. יש צרכים מוצדקים המחייבים לעתים גירעון, זה היה צריך לעשות.

מיכה גולדמן (המערך):

על הקטע הזה הוא דיבר בנאום.

שולמית אלוני (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):

הוא לא דיבר על זה בנאום. הוא אמר: "צריך", "אני מציע". הוא היה צריך לבוא עם דברים מעשיים, להגיד: כך וכך אנחנו מקציבים היום לעניין זה. זו תשובה. כשאומרים "צריך לעשות" — מי צריך לעשות? כשאומרים "צריך למכור חברות" — בסך הכול, נמכרה חברה אחת, וגם זו הצלחה קטנה. עכשיו רוצים למכור חברות שאותן אסור למכור לגורמים חיצוניים. השאלה איננה מה צריך לעשות באופן כללי: השאלה היא, מה מציע משרד האוצר היום.

כאשר באים אלינו לוועדת הכספים או לכנסת ואומרים שצריך לפטר אנשים מפני שיש אבטלה סמויה — צריך לעשות זאת. אבל, האם אפשר לעשות זאת בלא להבטיח להם עתיד? לא די לומר שצריך להקים מפעלים, אלא אתה חייב להסביר כאן היום מה הם הכלים שאתה נותן לצורך זה. לא די להגיד, "אני רוצה למכור חברות"; צריך לקבוע נורמות וכללים מסוימים לכך, כמו גם דיפרנציאציה. להתחיל למכור את מה שהוא אוצר הטבע הבסיסי שלנו?

אני תמהה ביותר, אדוני שר האוצר, על התייחסותך לשאלת שכר המינימום ודמי האבטלה. אני יודעת שאתה נמנה עם מחנה מסוים שיש לו פילוסופיה מסוימת. לבוא היום ולומר, שדמי אבטלה ושכר מינימום הם גורמים שיוצרים אבטלה במשק? האם זה טיעון נכון? שכר המינימום הוא הדבר המרושש את המשק? מנית את הקשיים שיש בנושא של דמי אבטלה ואמרת שעומדים לשנות את החוק, משום שיש ביקורת על שכר המינימום. אני חוזרת על אותם דברים, אדוני השר, שאמרת — — —

שר האוצר ש' פרס:

אולי שמעת נאום אחר, לא את שלי. לא אמרתי את הדברים האלה.

שולמית אלוני (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):

אמרת אותם כחלק הראשון של דבריך, כשתאיר את קשיי התעשייה.

שר האוצר ש' פרס:

את טועה מאוד.

שולמית אלוני (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):

כאשר אתה מדבר היום על הגדלת היצוא, על מתן תשובות לעיירות הפיתוח — אי-אפשר לתת הנחות במסים במרכז הארץ עקב לחצים כאלה ואחרים, ולצפות שאנשים ילכו וישפיעו בעיירות הפיתוח. כאשר במרכז הארץ נותנים הקלות, כאשר נותנים הקלות במיסוי לאנשים שגרים חמש דקות מכפר-סבא יותר מאשר לאנשים שגרים בעיירות הפיתוח —

רן תיכון (הליכוד):

אנחנו רוצים לדעת מה אתה עומד לעשות. אנחנו רוצים לדעת מדוע מצד אחד אתה אומר שנמשך את הרפורמה במסיו הישיר, ומצד שני, מן האוצר אנחנו שומעים שהשנה לא היה שינוי.

דיברת על תוכניות, על הזרמה גדולה, על סיוע לקיבוצים, על סיוע למושבים. אתה מוריד את הריכוז למושבים. אני בעד עידוד המגזר העסקי והיצרני, אבל על-פי אמות-מידה אחדות, ואני רוצה לראות את האחידות שבאמות-המידה.

דיברת גם על תקציב מאוזן. אני שואל אותך, אם אתה מאמין בתקציב מאוזן שכולם את האינפלציה, אני אומר: אבל, דע לך שהמיתון יימשך כאן שנים. לפי דעתי אין קשר ישיר ומידי בין האיוון התקציבי לאינפלציה. כיום שיש פורסם המדד האחרון — 1.2% משק שסוכל ממיתון, מאבטלה, מפיטורים, מקיפאון של שנה בייצוא, איך יכולה להיות בו אינפלציה בשיעור של 1.2% לחודש? חבר הכנסת צבן יגיד כיצד התפתחה כאן סטגפלציה? אני אומר לך שיש אינפלציה built-in בתוך המערכת, שזעה בין 15% ל-20% לשנה, והממשלה היא האחראית לקיומה. אם תאמר לי שהתקציב הגירעוני מעורר את האינפלציה, אני אומר לך: לא ולא. היו שנים שבהן היה עודף, והיתה אינפלציה בשיעור של 15% — 20%. כשאתה מייקר את האגרות, כשאתה מצמיד את המסיו, כשהממשלה מצמידה כל דבר למדד, היא אחראית לקיומה של אינפלציה כעת מיתון, וזה דבר בלתי-נסבל ובלתי-מובן.

לכן אני בא ואומר לך, שהממשלה צריכה להחליט על הקפאת תעריפי השירותים שהיא מספקת, לא ייתכן להצמיד את הארנונות למדד המחירים לצרכן, זה לא יכול להיות. כל סוחר וכל יצרן יעדכן את המחירים שלו כשהוא יודע, שהממשלה מצמידה את תקציבה לאינפלציה, ושהממשלה מצמידה את האגרות לאינפלציה.

דיברת על רפורמה בשוק ההון — אני מודאג מכל מה שקורה בשוק ההון. זה לא נאום מפלגתי ולא נאום פוליטי, אני מודאג ממה שקורה בשוק איגרות-החוב. אתה מדבר על רפורמה, זו ססמה יפה, אבל ססמאות לא משנות עובדות כלכליות. אני מוטרד, כי יכול להיות שאנחנו עומדים לפני מפולת בשוק איגרות-החוב, שיש לה השלכות עצומות ואיומות על כל מגזר החיסכון במשק, שכן היום אתה מגייס כסף בתשואה שלילית. נעך איה מחול שדים, שכולם קונים איגרות-חוב ואיש אינו יודע למה. אם אתה מצפה שקופות-הגמל יקנו וירכשו נכסי דלא-ניידי, אתה טועה, זה יתפוצץ לך בין הידיים. אבל אתם פשוט לא בקיאים בנושא הזה באוצר.

ציפיות לפיחות — אינני מבין כיצד נולד הרעיון לפחת, לא הרעיון של הפיחות הראשון בסוף 1988, אלא הרעיון השלישי של הפיחות שלפני שבועיים. אינני מבין מה זה נותן, עשית פיחות של 4.4%, בינתיים הדולר קצת ירד ועכשיו הוא מתאושש והפיחות היה כלא היה. אם אתה מחליט לפחת ולפחות — ואני בעד להקל על הייצוא — אני רוצה להבין מי מקבל את ההחלטות הכלכלי-הגיוניות האלה. האם הציפיות לפיחות פחתו כתוצאה מהפיחות ב-4.4% לדעתך, לא.

אני רוצה להעיר לך כמה הערות קצרות. בסקירה שלך אתה מדבר על רשות ההשקעות. אינני מבין לשם מה צריך רשות השקעות במשרד האוצר. אני מקבל בהחלט חלק מן התוכניות שלך בתחום המקרקעין והפיחות. לא הכנתי מה אתם עומדים לעשות בתחום הבונדס, איך אתה רוצה לייצע כספים

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, אדוני שר האוצר, ציפיתי היום, קיוויתי, שתציע כאן תוכנית לאומית לחילוף המשק מן המשבר. מה שדרוש לנו היום זו מדיניות כלכלית ארוכת-טווח. כוא ונקבע כלל לעצמנו: אנחנו עם הפנים קדימה.

אני רוצה לפתוח בכמה הערות ובשאלה אישית אליך. אדוני שר האוצר, אתה יודע שכלכלה מלווה באמינות, אמינות היא כלכלה. האם בעוד כחודש ימים תמשיך לכהן כשר אוצר? נניח שאני משקיע זה, ואני רוצה לעזור לך לחלץ את המשק מן המשבר, ואני שואל את עצמי שאלה אחת: האם אתה יכול לומר לי, שבעוד כחודש אתה תמשיך לכהן כשר האוצר של מדינת ישראל?

השאלה שלי איננה שאלה רטורית. אתה מציג כאן תוכנית כלכלית, ואני רוצה להיענות לפניה, אני רוצה לבוא ולעזור לך. בעניין זה אני מייצג את ציבור המשקיעים ואת ציבור אנשי העסקים במדינת ישראל, המודאגים מחוסר היציבות ומחוסר האמינות המאפיינים את פעולות הממשלה במרוצת החודשים האחרונים.

לכן, כאזרח אני מצפה ממך שתבוא לכאן, תציג לנו מדיניות כלכלית, ואז נדע לאן אנחנו הולכים אתך ביחד, לאן מובילה אותנו הממשלה בתחום הכלכלי.

אתרנו בכמה בעיות: אינפלציה — לפני כ-20 שנה עסקתי כמה שנקרא חילוף המשק מן המיתון שהיה אז. אמר לי שר האוצר דאז, פנחס ספיר: דן תיכון, זכור, מדינת ישראל אינה יכולה לסבול שיעור אבטלה גבוה מ-7%. אנחנו לא אנגליה, אנחנו לא בלגיה, אנחנו לא צרפת. כשאין עבודה אנשים מצביעים ברגליים ועוזבים את הארץ. זכורות לך הבריחות המקבריות, זכורה לך הבדיחה, שהאחרון יכבה את החשמל בשדה-התעופה לוד. זה היה ב-1966 — 1967. כולנו זוכרים אותה בדיחה איומה.

הנה, אנחנו מתבשרים, ששיעור האבטלה חצה את הקו של 9%. מדובר על ממוצע של שלושה חודשים. זאת אומרת, שהיום אנחנו מצויים בשיעור אבטלה קרוב יותר ל-9.5%. אני מוטרד. אינני יודע מה אני צריך לומר מחוץ לבני ולבתי שגמרו את השירות הצבאי, מה הם צריכים לעשות במדינה הזאת כשאין עבודה. זהו הבעיה הראשונה המאפיינת כרגע את המדינה: אבטלה בשיעור 9.5%, ובערי פיתוח — 15% ויותר. מדוע יישארו אנשים בערי הפיתוח? לאן הם ילכו ומה אנחנו מציעים להם? רציתי לשמוע ממך, מה אתה מציע לצעירים המסיימים היום שירות צבאי ולמי שמסיימים היום את האוניברסיטאות, לאן הם ילכו?

זכור, 9.5% הם שיעור אבטלה מסוכן. אני יודע שאתה מרבה להאשים אותנו, ושואל היכן היה הליכוד כשהיתה האינפלציה הנוראה. בשנות ה-80 הראשונות אנחנו העדפנו ליצור אינפלציה גבוהה, ובלבד ששיעור האבטלה לא יעלה על 4%. ידענו שהמשק לא יעמוד בזה, שהחברה תתמוטט אם יעלה שיעור האבטלה מעבר ל-7%.

אני רוצה להזכיר כמה נושאים הנוגעים לאמינות, למשל בתחום המסיו. אני רוצה להשקיע. אני רוצה לדעת מה אתה מטיל עלי בתחום המסיו. בתחילת השנה העלינו את מדרגת המס העליונה, אמרנו שצריך לספק את מאווייו של מוכ"ל ההסתדרות, ישראל קיסר. היום אנחנו אומרים, שצריך להוריד את המסיו על העשירונים השביעי, השישי והחמישי. אבל,

שלמעשה מכביר ולא מאפשר גמישות בתקציב ויכולת פעולה על כל מה שמשמח ממנה.

אלה הדברים שבהם נתקלנו כאשר נכנסנו בתקופה זו לתוך המשבר, שהוא חמור וקשה. אך מכל הדברים לפני לא שמעתי, במשך כל התקופה שבה אנתנו יושבים יחד ושומעים זה את זה, פתרונות כלשהם ודברים חד-משמעיים.

איני רוצה להתייחס לכל המערכת. אני מברך על חלק מהדברים שנעשו, כמו התאמות השער, כמו עידוד התעשייה בדרכים שונות, כגון העלאת הפחת. אני רוצה להתייחס לכמה נקודות בנושאים שהם קריטיים והם תופעה הנובעת מאותה מערכת שעליה אני מדבר.

נושא האבטלה מחייב טיפול, שכן הוא חורג ממצב כלכלי שבו מדינה יכולה להרשות לעצמה רמה מסוימת של אבטלה. אני יודע שאין פתרונות קסם לבעיה כל כך רחבה ועמוקה. אבל נדמה לי שצריך לעשות כל מאמץ, ואפילו יביא הדבר להקטנת הבעיה בלבד ולא לפתרונה — ואין ספק שהיא לא יכולה להיפתר בבת אחת — חייבים לעשות את הפעולות המתחייבות מכך.

כיוון שהאבטלה מרוכזת ברובה, פי שניים-יחצי עד שלושה מהמוצע הארצי, באזורים הפריפריאליים בצפון ובדרום, אני חושב שהממשלה צריכה לעשות מאמץ עליון בנושא של הכשרה מקצועית במקומות אלה. הממשלה חייבת לעשות מאמץ עליון בנושא של עידוד מפעלים קיימים, אני שמח שבועדת הכספים אושרה מסגרת של 18 מיליון שקל למתן ערכויות ולעזרה למפעלים שיש להם סיכוי להחזיק את עצמם ולהתפתח. במידה שניקרא לאשר תקציב נוסף בתחום הזה, יהיו מפעלים שהיו זכאים לכך, אני חושב שיש לעשות זאת.

אני בעד נקיטת יוזמה באחריות מרובה, אף שהדבר כרוך בבעיות פוליטיות גדולות יותר, להביא לשינוי הסיווג של ערי הפיתוח. לא יכול להיות שפעולה ונצרת-עילית וכרימאל יהיו באותו סטטוס כמו קצרין וקריית-שמונה. לא יכול להיות שדימונה וירושם יהיו באותו סטטוס כמו אריאל וברקן. הנמצאות קרוב ל"קו הירוק". לא יכול להיות מצב, שבאמצעים המוגבלים שלנו לא נוכל לקבוע עדיפויות, שכן המשימה המרכזית והחשובה ביותר היא יצירת עדיפויות. במשבר הקיים חייבים לסווג מחדש, וחייבים לתת לכך ביטוי נאות בריכוז מאמצים במקומות הבעייתיים ביותר. מי שרוצה לפתור בעיות פוליטיות אחרות יצטרך לדחות זאת לתקופה אחרת.

אני רוצה לומר, שצריך לגלות סבלנות ואורך-רוח, לא להיכנס לפניקה, לחכות עוד תקופת-מה ולראות האם אכן הביאו המהלכים לתוצאות המקוות. ייתכן שנצטרך לעמוד בקרוב בפני השאלה, האם אנתנו נפרט את מסגרת התקציב לסכומים כאלה ואחרים ונלך לכיוון מסוים, זאת עלי-מנת לנסות להניע את המשק מעבר לתהליכים העשויים להיווצר כתוצאה מהפעולות שנקטו.

איני בשל להגיד את עמדתי בעניין, אבל אני בטוח, שאם אכן כך יהיו פני הדברים, צריך יהיה לעשות זאת ברמה של החשתיית, ולא במתן עבודות יוזמות ודברים מסוג זה. ייתכן שצריך להיות שיקול דעת לשם קביעה כמה מאות מיליונים צריכים להינתן לפיתוח חשתיית כנגמה להורים את הכוח הזה למשק, ליצור מקומות עבודה, אבל גם לקבל תמורה לטווח ארוך.

אני רוצה להגיד, שממשלת ישראל ושר האוצר חייבים לשים בראש סדר העדיפויות דברים שיעשו לטווח ארוך.

מן הבונדס למפעלים קטנים, בשעה שהבונדס נאלץ לצמצם את משרדיו בארצות-הברית, וכאילו אמרנו לו: יש לנו די הצורך מטבע-חוץ, אנתנו לא צריכים אתכם. אבל לבונדס יש כמה יעדים נוספים לבד מגיוס הכסף במחיר יקר יחסית.

כאמור, אדוני השר, אני צריך לסיים. אנתנו מבקשים שתציג בפני הממשלה ובפני הכנסת תוכנית כלכלית ברורה. אנתנו רוצים לדעת לאן אנתנו הולכים. תודה.

היו"ר ר' פנחס:

תודה לחבר הכנסת דן חיון. רשות הדיבור לחבר הכנסת אברהם שוחט, ואחריו — לחבר הכנסת יאיר לוי.

אברהם שוחט (המערך):

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, אני לא אחייס בדברי למכלול הדברים שהוצגו על-ידי שר האוצר, שכן הזמן אינו ארוך ואינו מאפשר לי להתייחס לכל הנקודות, אבל לחלקן אחייס. ברצוני להעיר הערות מספר לגבי דבריו של השר בעניין המדיניות הננקטת.

קודם כול אני רוצה לומר, שאני מקנא בשר האוצר, שנכנס לתפקידו לפני חודשים מספר, וכפי שכל אחד מאתנו מבין, התהליכים והתופעות שהיו קיימים במשק לא נולדו באותו יום שבו אישרה הכנסת את הממשלה החדשה, אלא הרבה מאוד מהדברים וחלק גדול מהתופעות הם תוצאות של תהליכים שקרו במשק הישראלי בשנים האחרונות, חלקם אפילו במשך עשרות שנים.

המציאות הכלכלית שבה נתקל שר האוצר היתה מציאות קשה, חלקה גלויה וחלקה סמויה, שפרצה החוצה בתקופה מאוחרת יותר. אין אני בא להאשים גורם זה או אחר, אבל נתגלו במשק אבטלה גואה והולכת, שהיתה סימן ברור חד-משמעי, משבר קשה מאוד בחקלאות, משברים במערכות תעשייתיות גדולות, השקעות בקצב אטי, עלייה בשכר הריאלי במשך שלוש שנים באופן עקבי בשיעור של כ-7% בשנה, ריביות גבוהות מאוד כמשק במשך השנים האחרונות ומיתון מסור, שלמעשה היה קיים אבל פרץ החוצה בצורה ברורה מאוחר יותר.

כפי שאמרתי, חלק מהתופעות הוא תוצאה של מדיניות של השנים האחרונות, ואין ספק שהקפאת השער במשך תקופה ארוכה, עליית השכר הריאלי ללא עלייה בתפוקה והריביות הגבוהות, כולן יחד יצרו מצב של חוסר רצון להשקיע, של מיתון והאטה במשק, על כל המשמח ממך.

אבל, יש תהליכים הרבה יותר עמוקים שמלווים את המשק הישראלי עשרות שנים, והייתי אומר אולי במלה פשוטה ופחות מתוחכמת, אבל ברורה יותר לכל אוזן, שבסיכומי של דבר לא שנה ולא שנתיים, אפילו לא 10 שנים ולא 15 שנים, אנתנו באופן עקבי חיים ומוציאים יותר ממה שאנתנו מייצרים. חיינו בתוך מערכת שבשני צירים מרכזיים נתנה תשובה, חלקה על הצרכים וחלקה על הרצונות, כאשר לא היה לדבר כיסוי אמיתי לאורך הדרך הזאת.

החלק האמיתי היו הצרכים הביטחוניים שלנו, המלחמות, בניית החשתיית — כל אותם דברים שהיינו צריכים כדי לקיים פה את חיינו העצמאיים במדינת ישראל. החלק השני היה גידול ברמת החיים — דבר שהוא ודאי חיובי בפני עצמו — גידול בכל מה שכרוך באורח חיינו ובאופן חיינו, אבל גידול שבחלקו היה מנותק ממה שאנתנו מייצרים ועושים.

הממשלה לוותה כספים מהציבור, הממשלה לוותה כספים מגורמי חוץ והממשלה יצרה בעצמה חוב כל כך גדול.

הקשר בין המצב הצבאי לפתרון הפוליטי. אבל אני אומר לכם, אדוני היושב-ראש וחברי הכנסת, על סמך שיחות עם אנשים יש לי הרגשה, שהבעיה הכלכלית שאנחנו ניצבים בפניה שזורה בהחלט בבעיה הפוליטית. באופן עמוק הרבה יותר מכפי שאנחנו מעלים בדעתנו. לאלה החושבים שהבעיה הצבאית זקוקה לפתרון פוליטי אומר, שגם הבעיה הכלכלית מצריכה פתרון פוליטי.

היו"ר ד' תיכון:

תורה: רשות הדיבור לחבר הכנסת יאיר לוי, ואחריו — לחבר הכנסת אברהם ורדיגר.

יאיר לוי (התאחדות הספרדים שומרי תורה):

אדוני היושב-ראש, חברי הכנסת, אדוני סגן שר האוצר — נבצר ממני לומר "אדוני שר האוצר" — הפקידות הבכירה מאוד באוצר, ידידי בייגה, חבר הכנסת אברהם שוחט, לא הבנתי כיצד אתה מגיע מן הנושאים הכלכליים מייד לאינתיפאדה. הפעם היתה אינתיפאדה אישית יותר מאינתיפאדה מציאותית. התחלת לדבר על הצורך בריאורגניזציה, על כך שהישובים שמנית אינם יכולים להיות במעמד אחד עם קריית-שמונה, דימונה וכיוצא באלה. הרשה לי לומר לך בידדות, כי בידך הדבר. היום אתה נמצא בעמדת מפתח לא-רגילה. אתה יושב-ראש ועדת הכספים. אנא, אני קורא לך מעל במת הכנסת, בוא נעשה יחדיו — אני חבר בוועדה שלך — חרם על כל דבר שיגיע מן האוצר אם האוצר ינהג שלא כפי שאנחנו רוצים, כיפ שהוא צריך לנהוג. לשבת ולהתפלמס או לעמוד ולהתפלמס, זאת לא הדרך ולא השיטה. ניקח את העניינים לידיים. קראתי לך בוועדת הכספים כמה פעמים ואמרתי: נראה להם איך אנחנו מנהלים את העניינים. לא עשית זאת. תפילתי ותקוותי שתהיה מוכן לעשות זאת. אני מודה לך על שהיית מוכן לשמוע את הקטע הזה.

היו"ר ד' תיכון:

חשבתי שתשאל אותו מה דעתו על הסיווג של ערר.

יאיר לוי (התאחדות הספרדים שומרי תורה):
חזקה עליי שהוא קיבל את הסיווג הגבוה ביותר הקיים.

היו"ר ד' תיכון:

מה דעתו היום, כיום?

יאיר לוי (התאחדות הספרדים שומרי תורה):

אדוני סגן שר האוצר, לא אצליח לסקור בדקות שהוקצו לי את כל הבעיות, את כל ההישגים ואת כל הדברים שצריך לעשותם. לא זאת הדרך. להצהיר מעל במת הכנסת הצהרות, שלאחר מכן לא יהיה להן יישום — לדעתי, גם זה דבר בטל וריק. אין צורך בדברים האלה.

אתם מכירים את הנושאים. יש פקידות פעילה באוצר. מיטב הכלכלנים נמצאים היום באוצר. יש רצון טוב, אפשר להגיע להישגים. אלא מה? כמהננו בקודש, איננו מסוגלים ליטול לעצמנו שניים, תמיד כי חשש. תמיד אפשר לומר שהשיניים של השכן חזקות יותר, אבל כל אחד יכול לפעול בתחום שלו כדי להגיע להישגים הרצויים.

אין תרופת פלא בכלכלה. אני אומר זאת לדוברים שדיברו לפני ולדוברים שהיו אחרי. אם אדם עמל — הוא יכול להשיג הישגים: אם אינו עמל — הדברים אינם יורדים כטל מן השמים.

נתחיל, ברשותך, באגף מס הכנסה. ראשית, אני רוצה לברך אותך על המינוי, וכאשר אני אומר "אותך" אני מתכוון

הפריון לנפש למועסק במדינת ישראל נמוך בהרבה מן המקובל במדינות המערב המפותחות. כ-40% ממנו: בערך 8,000 דולר תוצר לאומי לנפש, לעומת כ-18,000 דולר תוצר לאומי לנפש בארצות המפותחות.

יאיר לוי (התאחדות הספרדים שומרי תורה):
אני חושב שהמספר איננו מדויק כל כך.

אברהם שוחט (המערך):

המספרים מדויקים. בארצות-הברית, ביפן, בגרמניה המערבית, במקומות האלה התוצר לנפש הוא כ-18,000 דולר, ואצלנו — כ-8,000 דולר תוצר לנפש. זה מחייב אותנו לעשיית מאמץ. זה מחייב מאמץ, לא רק של הפועל. זה מחייב מאמץ ניהולי, זה מחייב מאמץ בתחום ההצטיידות. אבל בחשבון לטווח הארוך אלה הפתרונות האמיתיים, ולא פתרונות של כל מיני שועי עולם, שיגיעו לכאן לביקור של יומיים וישבו וידברו אתם, ישמעו את עצמם. זה לא יהיה הפתרון. הפתרון הוא בחשבון לטווח הארוך ובמאמץ לטווח הארוך.

אם אנחנו רוצים שתהיה תעשייה שתשלם מחיר הוגן לפועל, יש לתת העדפה לתעשייה הזאת לא רק בדיבורים ולא רק בהצהרות, אלא אפשר לעשות העדפה וסגרנציה ברורה במתן העזרה לאותן תעשיות שישלמו לעובד היטב ושהעתיד לפניהן. הרוי אומר, לא צריך לקבוע שתעשייה העובדת ברמה מסוימת של הכנסה לפועל, הכנסה צפויה, תקבל אותו עידוד כמו תעשייה שבה תהיה רמת ההכנסה גבוהה יותר. אם רוצים לתכנן את המשק לטווח הארוך, יש ליצור העדפות: המלה הנכונה היא: העדפות, אלטרנטיבות, כאשר יש מדיניות. זה גם יוצר מדיניות.

אסיים את דברי בכך שאומר שני דברים נוספים. מלה אחת לסגן שר האוצר, היושב כאן. אולי הדברים חורגים במקצת מן ההקשר, אבל יש להם, לדעתי, מידה רבה של חשיבות. אינני חושב שסגן שר האוצר צריך לצאת בהודעה, ששר הביטחון לוקח בחסר אחריות לאומית כשהוא מבקש תקציב נוסף. זה לגיטימי שקיימת מחלוקת, יכולות להיות דעות כאלה או אחרות. האמון הכללי במערכת והאמון הכללי כמה שאנחנו עושים, כל אחד בתחומו, לוקח בחסר. נוצרים מצבים שהם רק מזיקים מכל הבחינות, בכלל זה מן ההיבט הכלכלי, בכלל זה מן ההיבט של האמון בממשלה הזאת ובפעילותה. ייתכן שהמשפט "חוסר אחריות לאומית" מגדיר צרכים שאפשר להתווכח עליהם, אבל ודאי וודאי שמשפט מסוג זה איננו מתאים, שכן אפשר להגיד שרמת הביטחון תרד, שרמת הביטחון תחצה קווים כתומים או אדומים. יהיו אשר יהיו. נדמה לי שההתבטאות הזאת, אדוני סגן שר האוצר, לא היתה טובה, לא היתה נכונה ולא היתה במקומה.

אני רוצה להגיד דבר נוסף, החורג במקצת מן הדברים הכלליים המתייחסים לביטחון ולכלכלה. מקובל היה על חלק מהיושבים בבית הזה להגיד, שהפתרון האמיתי לבעיה שלנו כשוחים, לבעיית האינתיפאדה, הוא פתרון פוליטי ולא צבאי. אני רוצה לומר, שלפי הערכתי גם הפתרון הכלכלי הנכון כרוך, בסופו של דבר, בפתרון פוליטי. איני מתייחס לרמת ההוצאה הנגזרת מן הצרכים של האינתיפאדה, או להקטנת התל"ג כתוצאה מהבעיה. אני חושב שהבעיה הפוליטית שלנו מכבידה בשיעור גדול והולך על מה שקורה במשק. בסופו של דבר, משק בנוי על רצון להשקיע — מרמת משק הבית הפרטי והפרט. דרך רמת המשקיע הישראלי ועד רמת המשקיע מבחוץ. כל עוד הבעיה הפוליטית קיימת ומשפיעה על אורח חיינו, נמצאת כשבילינו ובדרכינו, בשמים ועל הקרקע — תהיה הכלכלה הישראלית בעייתית. יכול להיות שאנחנו רואים ביתר קלות את

המדיניות שאגף התקציבים נוקט. המדיניות של לאו מוחלט, לאו תמיד, זו אינה הדרך. אני פוליטיקאי צעיר, ואני רוצה לומר, שאדם חייב לדעת לומר הן כשצריך לומר הן. דוד בועז וסגן שר האוצר יודעים למה אני מכוון. אני רוצה לומר, שזו גדלותו של האדם, שהוא אומר כן, כאשר צריך לומר כן. אם אומרים בזמן כן, ה"כן" הזה עולה פחות כסף למדינה. צריך להפסיק עם השיטה של לאו, לאו, לאו. לאו, יש גם הן. אין מה לעשות, המדינה חיה, נושמת, הצרכים קיימים, לכן צריך לדעת. שאין לאו מוחלט. ואני אומר זאת לאדם שאנחנו מצפים ממנו להרבה מאוד, ואני מקווה שעדיין אין הדבר מאוחר.

אגף התקציבים מופקד בעצם על תחום רחב מאוד. חבל שיושב-ראש ועדת הכספים, חבר הכנסת אברהם שוחט, אינו נוכח.

יוסי שריד (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):
אפשר לשאול שאלה?

יאיר לוי (התאחדות הספרדים שומרי תורה):
אני אשמח לענות לחבר הכנסת שריד.

הי"ר ד' תיכון:

לא, אינני מרשה. לא נחזור על יום רביעי האחרון, לא נחזור על מה שקרה ביום רביעי.

יוסי שריד (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):
ברוח טובה.

הי"ר ד' תיכון:

אני יודע, יש רוח טובה ויש רוח טובה.

יאיר לוי (התאחדות הספרדים שומרי תורה):

מה שקורה הוא, שאגף התקציבים מגיע אלינו, לוועדת הכספים, בכל פעם עם בקשות להעברות תקציביות מסעיף לסעיף, מהרורה לסעיפים, ואני תמה — מי בדק אם אותו משרד ביצע כל מה שהיה צריך לבצע במסגרת חובת ההתייעלות שלו? על מה אנחנו מדברים? — על התייעלות, על קיצוצים, על צמצומים, ועולם כמנהגו נוהג. אותם שרים מכובדים, שאף לא אחד מהם לא מצא את הזמן לשבת פה ולשמע את הדברים האלה, אותם שרים אין להם בעיה, יש להם אגף תקציבים ממושמע, המקבל אותו פתק סטנדרטי, שחותם עליו אחד הסגנים או גם הממונה על התקציבים, והם מעבירים כספים מסעיף לסעיף. אין שום בעיה.

רבותי, חברי הכנסת, אנחנו מעבירים את הכספים, ואני רוצה להבין, אין מונח שצריך לבדוק? אם אין מונח כזה, ידידי חבר הכנסת שוחט, אנחנו נקבל את השוט הזה, ולא נאשר העברות תקציביות למשרדים שלא מיצו מה שצריך למצות. אין דבר כזה.

אינני רוצה להמשיך ולדבר על אגף החשב הכללי. מר יונס, החשב הכללי, הוא בחור מוכשר, הוא בא מתחום העשייה. יש לו הרבה מה לומר בנושא הזה. גם הוא צריך לעמוד על המשמר. אין דבר כזה, שאפשר לאשר שחרור תקציבים בלי לבדוק. מר יונס זמר דוד בועז, תפעלו ביחד, כדי ליצור מצב, שבו המשרדים לא יקבלו כל זמן שהם לא יוכיחו שהם עשו כל מה שיכלו לעשות.

ומכאן לאגף שוק ההון. אדוני סגן שר האוצר, וקודם כול לנושא הריבית הרצונית. מקוצר הזמן לא אצליח לומר כל מה שרציתי לומר — בנוגע לרשות החברות, היום הייתי עד למחזה מוזעזע. חברי הכנסת טוענים על נתונים, ומנכ"ל האגף, אינני זוכר את התואר — — —

לאוצר. פשוט שר האוצר אינו נוכח, ואני מפנה את הדברים, אומנם ימינה, לא שמאלה, אבל אתה יושב פה, אדוני סגן שר האוצר. נציב מס ההכנסה החדש. אני רואה שברוך השם הוא נכנס לתפקידו ברגל ימין, עושה דברים טובים. אני מאמין שהוא ימשיך כך. אם הוא ימשיך באותה דרך, יהיו ההישגים רצויים למשק.

אני רוצה לכרך את מר צרפתי, שעשה צעד אמין ונשאר בתפקידו, כי המשק זקוק לאדם ותיק ורציני כמוהו. טוב מאוד שהוא לא עזב את המערכת.

נציב מס הכנסה התחיל עם המבצע של שלושת החודשים. זה דבר אדיר. זה דבר טוב. אינני יודע אם שלושה חודשים הם תקופה מספיקה. יכול להיות שיצטרכו לתת עוד כמה חודשים. יש רתיעה בקרב אנשים שהיו חייבים לשלם בעבר ולא הצליחו לשלם. אולי צריך להאריך את התקופה. אולי צריך להגיע עוד לכל מיני הסדרים, אבל, עצם הרעיון שנותנים לאנשים אפשרות לשלם את חובם בלא לגרום להם לפחדים שמא ייעצרו ויחקרו ויטולטלו, זה כבר הישג, וכדאי להאיר את עיני הציבור לגבי הדבר הזה.

יש רצון כביר של האנשים — אנא, הורידו עוד את שיעורי המס. לא די כמה שהורדתם. אתם עושים, אבל תפסת מרובה לא תפסת. המשיכו להוריד עוד את שיעורי המס, כדי שתיווצר מוטיבציה אצל בני האדם לשלם את המס. אני שומע את הציבור, וכולכם חשים ושומעים את הציבור ומדברים עם הציבור. הציבור שאני נפגש אתו, ולאו דווקא ציבור דתי, אומר: איזה מין דבר זה, אנחנו עובדים, משקיעים כל מה שיש לנו, ובסוף צריכים להתחלק "פיט-פיט" עם משרד האוצר, עם מס הכנסה. יש לעתים גם מדיניות קשוחה, שמרתיעה אותם. אנא, המשיכו באותה שיטה של הורדת המס.

אני רוצה להביא דוגמה של פקיד בכיר, שעדיין כוחו כמותניו, והוא תורם. אני מדבר, ברשותכם, על מר ברקת. שכבר היה צריך לעזוב את המערכת ולגנוח כמו יתר הפנסיונרים במדינה הזאת, אבל הוא ממשיך, ותרומתו חשובה, עובדתו מאוד רצויה ומאוד נמצאת. אף שהוא יכול היה להיות היום מחוץ למסגרת ולשבת בבית, הוא ממשיך לעבוד ולעמול, וזה דבר טוב.

אגף התקציבים — חבל שמר דוד בועז, שאני מוקיר אותו מאוד, לא נמצא פה. אני מקווה שהוא יקרא את הפרוטוקול יצטט כמה דברים.

שמעון שטרית (המערך):

חבר הכנסת יאיר לוי, אתה מדבר כאילו כל ראשי האגפים בכל המשרדים מכבדים אותנו, כאילו קציני המשטרה ישבו איתנו במשך כל הדין; במשרד האוצר לא כל כך מקפידים —

יאיר לוי (התאחדות הספרדים שומרי תורה):

הרשה לי, בבקשה, חבר הכנסת פרופסור שטרית, אני עונה לך מחוץ למכתב זמני: אדוני היושב-ראש יתחשב בדבר. אני רוצה לומר, שעד לפני כמה דקות ישב פה שר האוצר, ונראה שהוא הוועק על-ידי ראשי האגפים להתייעצות רחופה. אני מתאר לי, שזה בא בעקבות נאומי של אחד מחברי הכנסת, אולי, במקרה, של היושב-ראש. אבל, חזקה עליהם שהם ישובו לספסלים וימשיכו לייצג נאמנה למדינה ולשר האוצר.

דוד בועז נחשב לכלכלן מעולה, לאיש רציני מאוד. אינני צריך להמשיך לחלוק לו שבחים, אבל, אני רוצה לומר: יש סוד, והסוד הוא להיות גיבור, ואיזהו גיבור — הכובש את יצרו.

תל-אביב, שכונת-התקווה, אינה שונה מכל יישוב אחר מבחינת הפרובלמטיקה שלה. צריך לעזור להם. אנא, בואו ונמצא פתרון גם לבכיה הכלכלית של עולם הרוח, של עולם הרוחניות, של עולם הישיבות. לא ייתכן, בשום פנים ואופן, שאנחנו נתעלם מהצורך החינוכי הזה. אם לא יהיה פתרון — דעו לכם שזו פצצת זמן. אתם משניאים את עצמכם על הציבור הקדוש והחשוב הזה; מפני שהם ממשיכים לעשות "שנור" של גרושים ושל פרוטות, וצריכים לעמוד כעניים בפתח. מה שמגיע לנו, חברי הבית, בזכות ולא בחסד — אנחנו צריכים לקבל ב"ייחודיים".

לא נאמרו כל הדברים שרציתי לאומרם. אני מקווה שבשיחות אישיות עם ראשי האוצר נמשך לומר את הדברים.

אני מודה לאדוני היושב-ראש על הסבלנות. תודה.

הי"ר ד' תיכון:

תודה. רשות הדיבור לחבר הכנסת אברהם ורדיגר, ואחריו — לחבר הכנסת יגאל ביבי.

אברהם ורדיגר (אגודת ישראל):

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, הדיון בסקירת שר האוצר על פעולות משרדו מתקיים תוך כדי מתחים — אמיתיים או מדומים — בין שני המרכיבים העיקריים של הקואליציה הצולעת, ועדיין לא ברור לנו אם אומנם שני השותפים מצאו את הדרך לדרך מן העץ הגבוה שעליו טיפסו ולהגיע לקרקע בשלום. אני בכל זאת מאמין, שבסופו של דבר תימצא נוסחת פלא — ואנו הלוא מומחים לנוסחות פלא בעת הצורך — אשר תאפשר למערך לשוב לחיקו של שמיר, ושלום על ישראל.

מובן שיהיה זה רק פסק-זמן של חודשים'מספר עד ששוב נעמוד בפני אותו מחזה של אימים בפירוק הממשלה הנופלת.

אבל, רבותי חברי הכנסת, בטרם נתייחס לנושא העיקרי של הדיון, נעיר את הערותינו ונביע את דעתנו על מצבם של המשק וכלכלת ישראל, מחויבים אנו להתייחס למתרחש סביבנו ובתוכנו ולא להתעלם מן המציאות הקשה והאמיתית, כי המדינה נכנסת יותר ויותר לשלכ חדש ומסוכן המאיים על ביטחון אזרחיה, כאשר האינתיפאדה הולכת ומתפשטת לתוך גבולות "הקו הירוק", ואין לך מקום בכל שטחי ארצנו שבו יוכל יהודי להרגיש עצמו בטוח מפני פגיעה של ערבים הקמים עליו להורגו.

עובדה היא, כי ביטחון-הפנים שלנו מעורר ומפיל חללים מדי יום ביומו על מזבח עצמאותנו. אשר כנראה עדיין לא הושגה. מתברר לנו יותר ויותר, כי לא רק מבחינה כלכלית אין אנו עצמאיים אלא תלויים בחסדי עמי העולם — ארצות-הברית והשוק האירופי המשותף — אלא גם מבחינה ביטחונית איבדנו את הרסן ואין אנו מעזים במדינתנו אנו לנקוט אמצעים כדי להבטיח את ביטחון אזרחינו היהודים. חיי היהודים במדינת ישראל וביטחונם הם בסכנה מתמדת. ההתחשבות המופרזת וההתקפלות של ממשלת ישראל בפני עמי העולם, ובמיוחד ארצות-הברית — תמוהה. הפחד "שלא יאמרו הגויים" איננו מן התכונות שעליהן חונכנו, בפרט אלה אשר יסוד חינוכם היה גאוה לאומית וביטחון עצמי מופרז, ואני מדגיש: מופרז.

לצערנו, רבותי חברי הכנסת, ארצות-הברית משנה את מדיניותה בראותה בחולשתנו ובחילוקי דעות שבקרבתנו, המעוררים אותה לפעול בעניינינו כרצונה. ארצות-הברית מהדקת את קשריה עם אש"ף ומרחיבה את המגע עם עמו בלי

הי"ר ד' תיכון:

הממונה על החברות הממשלתיות.

יאי לי (התאחדות הספרדים שומרי תורה):

הממונה על החברות הממשלתיות — זה היה מביש, הנתונים אינם מסודרים. היום קיבלנו נתונים, שלפיהם החברות הממשלתיות עשירות מאוד. הרכוש שלהן הוא אדיר. אני רוצה לשאול: אני עני ואבא שלי עשיר? בשביל מה צריכים את הדברים האלה?

אני יוצא בקריאה נרגשת: אנא, מספיק, תיפטרו מכל החברות האלה. החברות האלה גורמות לנו רק צרות. ומה שמענו היום? שהחברות, מנהלי החברות, אינם מוסרים מידע, מוסרים מידע, הייתי אומר, כמעט לא מדויק לממונים עליהם. יושב שר האוצר וכל החברות האלה נתונות בידי, וכל יודעים מה קורה שם. מספיק עם הדברים האלה. תן את החברות האלו לידיים פרטיות. חזקה עליהן, על הידיים הפרטיות, שיצליחו לנהל את הדברים בצורה הטובה ביותר.

ממש לקראת סיום דברי אני רוצה להעיר הערה אחת לגבי נגיד בנק ישראל. לא שמעתי במדינה מתוקנת, שיש אדם, בכיר ככל שיהיה, שאין לו אב ואם, אוזניכם שומעות: נגיד בנק ישראל, במדינת ישראל, איש אינו ממונה עליו. הוא עושה כל העולה על רוחו — פיתוחים ופיתוחונים, ריבית רצחנית והבזבזנות הבלתי-רציונלית של הבנקים. אותו נגיד בנק ישראל, איש לא יכול להגיד לו דבר. אני שואל: מי ממונה עליו? — לא אני. הוא נושא בעצם בתפקיד של יועץ כלכלי לממשלה. כך נראית הממשלה עם הכלכלה שלה. אינני מדבר עכשיו על המישור האישי, אני מדבר על הפונקציה עצמה, ולא חשוב מי יכהן שם.

שלמה דיין (התאחדות הספרדים שומרי תורה):
הוא חותם על שטרות הכסף.

יאי לי (התאחדות הספרדים שומרי תורה):

מצד אחר, הוא בעצם קובע אם ייעשה פיתוחן וזחל או פיתוח רגיל. איזה מין דבר הוא זה?

אני קורא לחברי הבית: ביחד, בעצה אחת, בתושייה, הבה נקרקע את המוסד הבלתי-מעורר הזה שנקרא "נגיד בנק ישראל". אני קורא לכם: בואו נעשה זאת בחקיקה. לא ייתכן שתהיה פונקציה שאיש לא יושט בה, לא ייתכן דבר כזה. היום לא יכול שר לעשות דבר בלי אישור הממונה על אגף החקציבים. הוא לא יכול לתמרן בשום סעיף; והנגיד יכול לעשות מה שהוא רוצה. דבר זה לא מובן לי.

אדוני סגן שר האוצר, היות שהזמן הסתיים ואני לא רוצה להיות חצוף מדי, אני מבקש שתבואו לכאן עם תוכנית כלכלית מקפת. אני משוכנע שיש לכם תוכנית, אולם אם היא נמצאת בבטן — היא לא מותילה לאיש. אני רוצה לראות תוכנית. אנחנו שליחי הציבור. אין תוכנית. הציבור הפך להיות מתוסכל. ככל פעם אנחנו שולפים שפן אחר, וחושבים שזהו בעצם הפתרון. אני בטוח שיש לכם תוכנית. אני מבקש לראות את התוכנית. לא אני באופן אישי, הציבור פה, חברי הבית, צריכים לראות את התוכנית.

אחרון אחרון, והוא כמעט הדבר החשוב לי ביותר: עולם התורה, עולם הישיבות. אדוני סגן שר האוצר, עשייתם צעד חשוב מאוד לפתרון בעיית הקיבוצים. אתם הולכים לקראת פתרון בעיית המושבים. אתם תלכו — אם תרצו ואם לא תרצו — לקראת פתרון בעיית עיירות הפיתוח. משם אתם תיגרו — ובצדק רב — לפתרון בעיית השכונות, מפני שלדידי, דרום

אשר צריכה להדאיג את כולנו. נגע האבטלה, המתפשט בכל חלקי הארץ, ובמיוחד באזורי הפיתוח בנגב ובגליל, הפך עתה הבעיה מספר אחת במדינה. בניגוד לתחזיות ולהבטחות של הממשלה, עלה מספר דורשי העבודה, כפי שאמרתי, ל-140,000. העובדות בשטח מצביעות על מגמת גידול נוסף. זו בעיה כלכלית ממדרגה ראשונה, אך בראש ובראשונה זו בעיה חברתית, אשר אם לא תזכה לטיפול מיידי, מעבר לתוכניות השגרתיות, אנו צפויים, חלילה, לזעזוע חברתי, אשר את תוצאותיו קשה לשער מראש.

שביתת השבת של ראשי עיירות הפיתוח היתה האות, כי אומנם נדלקה נורה אדומה בחברה הישראלית ובאזורים הרגישים, אשר בעבר כונו פאר היצירה של המדינה וזכו לפריחה ולשגשוג במשך שנים רבות. אנו מכבדים את הרצון והגישה החיובית למציאת תפורות נאותים, כפי שבאו לידי ביטוי בדבריהם של שרי האוצר והתעשייה בוועדת הכספים של הכנסת. אך גם אם נניח שהצעדים אשר הממשלה מתעתדת לנקוט אומנם ייעשו, הרי אין בכך תשובה מיידייה להבטחת העסוקה לאותם רבבות הנאנקים ליום עבודה, ותעסוקה למפוטרים, ואין בכך תשובה לפועלים אשר איבדו את ביטחונם המינימלי לקיום הוגן על בסיס עבודה יצרנית, וכן לא לבלימת האבטלה ולהבטחת מקומות עבודה למשוררי צה"ל ולעולים החדשים.

שמירה מפני גירעון תקציבי, אדוני סגן שר האוצר, היא אחד מיסודות הכלכלה. אבל, כאשר ההישג הזה מלווה בתסיסה חברתית בלתי נמנעת, יש לחשוב על אלטרנטיבה, על שינוי שיטה. חשובה, על כן, החלטת שר האוצר להוסיף על תקציב הביטחון, כי נוסף על חיזוק ביטחוננו, תגרום התוספת להפעלת מפעלי תעשייה נוספים ולחיזוק מפעלים ביטחוניים קיימים, וייתוספו אלפי מקומות עבודה.

אדוני היושב־ראש, חברי הכנסת, בין הצעדים השונים לטיפול באבטלה החזר נושא דמי האבטלה. השיטה המקובלת, לא זו בלבד שאינה פותרת את הבעיה, אלא במידת־מה היא משחיתה את המובטל ויש לשנותה. מוסכם על כולנו ששיעור האבטלה גדול, אך הוא גם מעיד שקיימת אבטלה סמויה, שהייתה בעבר ריחיים על צוואר המשק. אין להתעלם מן העובדה, כי בכל זאת יש היצע של מקומות עבודה במגזרי משק שונים שלא נפגעו, אך לעצרו יש לא מעטים מן הבלתי־מועסקים, שאין להם רצון לקבל את ההצעות ולהיענות להן. הבררנות היא בעוכריהם. כמדיניות נגמרת מבוכה במפעלים רבים כל־אימת שערבבי השטחים נמנעים מלהגיע למקומות העבודה, ורבים מן המובטלים אינם להוטים להשתכר כדי מחייתם מעבודה. זו בעיה שיש לתת עליה את הדעת.

בכל אופן, אדוני היושב־ראש, דרושה מדיניות ממשלתית כוללת להבראת המשק, מדיניות מתוכננת ומבוקרת, תוך קביעת יעדים ברורים והעדפתם בדרכים העומדות לרשות המשרדים הנוגעים בדבר לשם בניית אסטרטגיה של צמיחה כלכלית ויצאה מן המשבר בהקדם האפשרי.

היו"ר ד' תיכון:

תודה. רשות הדיבור לחבר הכנסת יגאל ביבי, ואחריו — לחבר הכנסת צ'רלי ביטון.

יגאל ביבי (המפלגה הדתית הלאומית):

כבוד היושב־ראש, כנסת נכבדה, מכובדי סגן שר האוצר, מאז שנותיה הראשונות של המדינה ועד ימים אלה לא היה קשר הדוק בין מחייתו ורמת חייו של האדם הפרטי בישראל לבין כלכלתו של המשק הכולל בישראל, קשר ישיר הקיים בכל

להתחשב בביקורת הקשה מצד ישראל, כאילו היא אומרת לנו: אנחנו, האמריקנים, יודעים טוב יותר מה טוב לישראל ומה טוב ליהודים. צר לנו מאוד לראות ממשלה יהודית, עצמאית, סוברנית, גאה בכיכול, וכנעת לתכתיבים זרים, כאשר ברור לכולנו כי חולשתנו מעודדת את הרוצחים, את האינתיפאדה והרג יהודים חפים מפשע בכבישי הארץ וכרחובותיה.

מעניין הוא, שמדינות הנקראות "נאורות", היודעות לדכא בכוח הזרוע ובכרטיסיות כל גילוי של התקוממות בארצותיהן, משיאות לנו עצות איך לנהוג ברוצחי עמנו, ברוצחים אשר מטרתם להחריב את ישראל ולהקים מדינה פלשתינית על חורבותיה.

חברי הכנסת, כעת לנושא האקטואלי. אדוני סגן שר האוצר, אין להתעלם מן האמת — האבטלה, המיתון והעלייה בשיעור האינפלציה קשורים הדק הדק במצבנו הביטחוני ובהתגברות האינתיפאדה. עליית המרד בחודש יוני ב־1.2% והעלייה המצטברת של המרד במחצית הראשונה של 1989 ב־1.2%, כלומר, אינפלציה שנתייה של 25% — מצביעות בבירור כי קצב האינפלציה הואץ. לא זו בלבד שהסיכוי לכך שקצב האינפלציה יהיה במהלך השנה חד־ספרתי הולך וגמוג, אלא אנו רואים בבירור עלייה בשיעור האינפלציה למרות המיתון במשק.

זכורני, כי לפני כחצי שנה הובטח לנו על־ידי ראשי האוצר, כי אנו עולים על דרך המלך ומתקרבים לצמיחה. מי שהזכיר את המלה המגונה "מיתון", קפץ עליו רוגזם של אנשי האוצר.

בכל זאת עלינו לדעת, כי קיימים שני גורמים שדווקא עשויים היו להשפיע על גובה המרד: תוספת יוקר, אשר על־פי ההסכם לא שולמה, וכן המיתון והירידה בביקושים, כאשר האבטלה מגיעה, על־פי נתונים, ל־140,000 איש.

ובכן, אנו שוב נתונים בעונת האטה ואינפלציה עולה, ומצב זה צריך להדליק נורות אדומות במשרדי האוצר במיוחד ובממשלה כולה. כי משהו השתבש כאן בהערכות ובתחזיות. ובמשאלה היא, האם כמגירות האוצר נמצאת תוכנית מפורטת ומעשית לפתרון המשבר הגובר והולך. בכל אופן ברור, כי התחזיות לא עמדו במבחן המציאות, ולא זו בלבד שאין התקומות לקראת צמיחה כלכלית, אלא להיפך, הגענו למשבר חמור, הנותן את אותותיו כמעט בכל מגזרי החיים. סגירת מפעלים, פשיטות רגל, אבטלה, פיתוחונים — כל אלה מעידים כי יש חוסר יציבות במשק, וזאת בעיה כאובה.

אין זה חשוב כעת במי תולים את הקולר, במי רואים את האחראי, האם בראשי משרד האוצר בראשותו של פרס, או בקודמו נסים, או בקורמיו. עובדה זו אינה חשובה לאזרחי ישראל. האזרח רואה את הממשלה כולה כאחראית למצב שאלינו נקלענו ואין הוא עושה מכן פוליטיקה.

המשבר שאנו נתונים בו מחייב מתן פתרונות אמיצים ואמיתיים כדי לצאת מן הסכך. יתירה מזאת, כל פתרון חייב לעמוד במבחן המציאות שלנו. מתוך התחשבות בעובדה כי אנו מדינה הנאבקת באינתיפאדה, אשר פוגעת יום יום בכלכלתנו. כמדיניות עלינו להביא בחשבון, כי אנו עומדים, בעזרת השם, בפני האפשרות של עלייה גדולה מברית־המועצות ומארגנטינה, וכי עלינו להיות ערוכים לכך הן במקומות חסוקה והן במקומות דיוור, כי חלפו הזמנים של מעברות ועבודות יזומות — של שנות ה־50.

אדוני היושב־ראש, חברי הכנסת, התעסוקה היא הבעיה

החברה תוכל להחזיק מעמד אם תהיה תקופת המחלה והסבל קצרה. לכן יש לגשת מייד ליעול המשק, להולות תוצרתו גם בייצור וגם בשירותים, ולהעברת מפרנסים מהשירותים למגזר היצרני. עיקר הייצור צריך להיות מופנה לייצוא ולא לצריכה. לא ייתכן שבמשק כמו שלנו, 36% מהעובדים בו יעבדו בשירותים.

הוגשה לנו לא מזמן חוברת של ועדה, שהגישה את המלצותיה לשר האוצר. עד היום אינני מבין, מדוע יש דברים שאפשר לעשות אותם מהיום למחר ולא עושים אותם. מדוע צריכים 1,070 עובדים לעבוד במועצת הייצור בחקלאות? מדוע צריך להעמיד לרשותם 280 כלי רכב פרטיים. הוצאה המתגלגלת על החקלאים? למה לא לחסל את הדבר המיותר הזה? מדוע אנחנו קוראים שם בדיחה, שמינהל מקרקעי ישראל שולח חשבונות ל-100,000 יושבים לשלם לו 10—10 שקלים? עלות הגבייה עולה על שיעור הגבייה. למה לא להפסיק זאת מייד? למה להחזיק את מאות אלפי התיקים האלה? מדוע לא עושים את הדברים ולא רואים מייד תוצאות בשטח?

הזולות הייצור יכולו להתבצע בראש ובראשונה על-ידי ניהול יותר טוב, ידע רחב, שימוש יעיל יותר בחומר ובמכונה. תהליך זה הוא אטי וממושך. עד שנצליח לעבור אותו צריך להקפיא הקפאה מוחלטת את הוצאות העבודה. לדעתי, צריך להקפיא את חוספת היוקר ואת התנאים הסוציאליים, דבר שיעזור לריסון האבטלה ולמניעתה, אך לא לגעת במשפחות בעלות הכנסה נמוכה במיוחד — עמן יש להיטיב דרך הביטוח הלאומי. אני מציע שכבר עכשיו, באמצע שנת החקציב השוטף, יתקיים בירור מוקדם, מפורט ורציני על יסודות התקציב הבא, כדי לתכנן בעוד מועד קיצוצים, מדיניות, כי בדרך-כלל, תקציב המאושר בחיפזון בסוף השנה קשה יותר לקצץ בו ולשנות בו יעדים.

שמענו משר האוצר רעיונות מעניינים ודרכים לפתרון, כמו עידוד השקעות, הבאת מפעלים מתוחכמים לערי פיתוח, הקמת קרנות לצרכים מיוחדים — כל זה צריך לבוא לידי ביטוי ביתר פירוט בתקציב המדינה, כדי שנוכל לראות בוודאות, שאכן צועדים אנו בדרך הנכונה.

לסיים, יש צורך דחוף בשידור מערכות מכריע ועמוק בחברה, כדי שנחזור אל דרך ההצטננות והריסון העצמי. התגובות, הרגשות אחריות הדדית ועבודה טובה ויעילה יותר הן תנאי להבראת המשק, לעוצמה צבאית, לחיזוק העמידה המדינית בימי המבחן הגדולים הצפויים לנו בשנה הזאת. אם תעמוד בנו הרוח הגדולה, נעמוד, בעזרת השם, בכל אלה, ואז נוכל גם לגייס משאבים רבים יותר לצרכים ביטחוניים, לקליטת עלייה, לקידום השכבות החלשות ולצמצום פערם סוציאליים. לכן, יש לעמוד מול לחצים חזקים מכל סוג שהוא — זה תנאי חיוני להצלחת תוכנית חירום כלשהי ולהחזרת האיוון בחברה שהתעוותה. אם יש הצדקה לממשלת חירום רחבה כזאת, הרי היא טמונה בעמידה איתנה באתגרים הכלכליים הקשים שלפנינו.

היו"ר ד' תיכון:

תודה. רשות הדיבור לחבר הכנסת צ'רלי ביטון, ואחריו — לחבר הכנסת שמעון שטרית.

צ'רלי ביטון (החזית הדמוקרטית שלום ושוויון):
אדוני הישכיראש, חברי הכנסת, היום הכותרת היא: "האבטלה לשיא חדש — יותר מ-9%", כן, שיעור אבטלה כזה לא נרשם מאז המיתון של שנות ה-60, לפני יותר מ-20 שנה.

משק אחר. הכנסתו ורמת חייו של הפרט עלו בהתמדה, בעוד מצב המשק מחמיר. כלשון פשוטה: המשפחה הגדולה הנקראת מדינת ישראל חיה מעל ליכולתה. כיצד קרה ה"נס" הזה? פשוט, את מה שחסר לנו השגנו מתרומות של יהודים מחוץ-לארץ, ממענקים של ארצות-הברית, משילומים, מהלוואות כבדים בחוץ-לארץ.

במשך שנים הוזהרו קברניטי המשק מפני התפתחות זו. הם נקראו לנהוג כשם שנוהגת משפחה במצב דומה הוראה את הנולד, משפחה המטופלת בילדים ומצפה שיבואו אחרים, והיא חייבת לדאוג לשיכונם ולפרנסתם, כשהיא מוקפת שכנים רעים וחייבת להתגונן מפניהם. כיצד מטפלת משפחה כזאת במצבה? ראשית היא דואגת, שכל בניה הבוגרים ייתנו את כל כוחם בעבודה ולא יתשללו, יקפידו על טיב עבודתם ויוציאו תוצרת נאה וזולה, ובסוף כל חודש מפרישים לחיסכון את הדרוש לחינוך, לריפוי, ורק מה שנשאר לאחר מכן מוציאים על קניות וכדומה. ומה אצלנו? לצערי, אנחנו המדינה בעלת החוב הלאומי מן הגדולים ביותר בעולם, 120 מיליארד שקלים.

היו"ר ד' תיכון:

איהו חוב אתה מגדיר כחוב של 120 מיליארד שקלים? החוב החיצוני?

יגאל ביבי (המפלגה הדתית הלאומית):

הפנימי והחיצוני, החוב הכולל. מחצית מתקציב המדינה הולך להחזר חובות. הממשלה, הרשויות המקומיות, המפלגות, הארגונים, האוניברסיטאות, החברות הממשלתיות, כולם ניפחו את הוצאותיהם. אפשר לומר היום בצורה ברורה, שאנחנו נמצאים במיתון מתסכל, ההולך ומחמיר, מיתון שמדינת ישראל לא ידעה כמותו עד כה.

לפני כשעה נפגשתי עם אנשי מושב פורת, אשר בחודשים האחרונים שניים מהמתיישבים שלו התאבדו; אחד מהם לקח סכין ופשוט שחט את עצמו. בשעה זו נמצאים שם אנשי ההוצאה לפועל של אחד הבנקים ומעקלים ציוד חיוני מינימלי שיש למשפחות אומללות אלה. לכן צריך באופן דחוף — אי-אפשר למשוך עוד את הנושא — לפתור את בעיית המושבים.

רווחיות החקלאות ירדה השנה כ-17%. יש לקבוע מדיניות בתחום החקלאות: מי לחקלאות, מה לגדל בחקלאות ואיך להעמיד את המשק הזה על הרגליים. לא ייתכן שניתן תרופות הרגעה בלי לעשות את הניתוח הדרוש בתחום זה. רוב בעלי העסקים שרויים במצב חמור ביותר. המיתון הורס כל חלקה טובה. אנשים חיו מעבר ליכולתם, לקחו כספים, והיום הם אינם יכולים לעמוד בהתחייבות. האנשים שאתה משוחח אתם עומדים המומים ואינם יודעים מה קורה להם. עכשיו הם מבינים, ומתחילים לעכל את מה שהם עוללו לעצמם בלקיחת כספים בלי חשבון, בלי השקעות נכונות ונבונות. אנחנו נמצאים בפתחה של שואה כלכלית. אנשים נמצאים בחרדה מתמדת, ואם תוסיף את החרדה הביטחונית, הרי שלדעתי צריך להכריז על מצב חירום אמיתי. יש לקבוע מייד כמה חישובים, שעליהם לפחות תהיה הסכמה לאומית.

נכון שבדרך-כלל יש כמה יתרונות לכך שהמשק מתמתן קמעא: יש יחס אחר לפרוטעה, וייתכן שיהיה יחס אחר לעבודה ולשמירה על מקום העבודה כתוצאה מכך. יש סיכוי שפירון העבודה יעלה. שמענו על כמה מפעלים שצמצמו בצורה משמעותית את מצבת כוח-האדם שלהם, ולמרות זאת הייצור גדל, ויש סיכוי שגם זה ישיפיע על המדד.

צירלי ביטון (החזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון):
עכשיו, חברי הכנסת, עיקר המאמץ, המשאבים והתכנון מתרכזים בנושאים הנוגעים לקבוצות הלחץ החזקות ביותר, הווי אומר: התעשיינים ובעלי ההון. כל הזמן מתעסקים בניסיון לפתור את בעיותיהם. מוכן שמציגים את זה כבעיה לאומית של מאזן תשלומים, של ייצוא, של תמיכה בייצור המקומי, כדי לעודד השקעות וצמיחה וכל הסיפורים הדומים לאלה. אבל, בסופו של דבר, בפועל, עוסקים רק בכך.

האם יכול משהו להצביע על צעדים שננקטו, צעדים כלשהם, בכיוון של פתרון הבעיות של האוכלוסייה שאין לה נציגים שהם חברים של פרס, והנציגים שלה אינם משתתפים באותן פגישות והתייעצויות של צמרת האוצר עם אנשי המשק, שבהן מתקבלות ההחלטות לגבי הצעדים הכלכליים? האם חשב פרס לשתף את נציגי ערי הפיתוח, את נציגי העובדים ואת נציגי המובטלים בהתייעצויות הכלכליות? האם אין להם מה לומר?

אני מקווה שאיש לא יגיד לי עכשיו ברצינות, שבהתייעצויות השתתפו נציגי ההסתדרות. הם לא הצליחו להשיג מאז אלא הסכם לשחיקת שכר ותוספת יוקר של 1% עלוב, בנובמבר.

חברי הכנסת, בתקופה האחרונה יש הפגנות ברחבי הארץ. יש הפגנות הנוגעות לבעיות המעיקות של הסכסוך הישראלי-פלשתיני ולהיבטים הרצחניים של הסכסוך. כפי שהם באים לידי ביטוי באלימות ובאירועים המטרופים המחמירים והולכים. יש גם הפגנות הקשורות לנושא האבטלה והצמצום הקשה שאליו נקלעו עשרות אלפי מפרנסים ופועלים בארץ.

כיום כבר ברור לכל אדם שהנושאים הללו קשורים אלה באלה. כרגע ששר האוצר נאלץ להתמודד עם דרישה פנטסטית לתוספת של 400 מיליון שקל לתקציב הביטחון, הלוא התגובה הראשונה המתבקשת היא: זהו בדיוק התקציב שחסר לנו עכשיו כדי להיאבק באבטלה, כדי להוציא את המשק מהבוץ לצמיחה: ואנחנו נדרשים עכשיו לקחת 400 מיליון שקל ולהשתמש בהם למאבק בהתקוממות של האוכלוסייה בשטחים הכבושים, במקום להשתמש בהם למאבק באבטלה. איש כבר לא טורח להסתיר זאת. בשנה שעברה עוד היו ירכושים אם האינתיפאדה עולה לנו מאות מיליוני שקלים או רק סכומים שוליים, כפי שטען שר האוצר הקודם. היום דורשים את הסכומים האלה גם שר הביטחון וגם שר המשטרה, בפה מלא, לצורך טיפול באינתיפאדה.

אם כן, חברי הכנסת, אומנם שר האוצר — כפי שטוענים אנשים נכבדים ממפלגתו — מעוניין לנצל את המשבר בממשלה כדי להיפטר מתיק האוצר ולעבור לחיק החוץ, אבל גם בתוך משרד האוצר צריך שר האוצר, שהוא גם ממלא מקום ראש-הממשלה, לעמוד בראש המאבק שיתבע בקול רם ובכלל הזדמנות, שהפתרון לבעיות המשק הוא פתרון מדיני. שהפתרון המדיני אינו אלא משא-ומתן עם אש"ף.

מדוע אומר שר האוצר רק לקבוצה של עיתונאים, ושלא לציטוט, שהוא מוכן למשא-ומתן עם אש"ף, אבל איננו אומר זאת לעם? למה? — מפני שזה לא פופולרי. ומה שבאמת לא מובן בכל העניין הזה הוא, שכך או כך, כל האוכלוסייה שפרס חושב שלא תסכים לשמוע ממנו הצהרה כזאת, ממילא היא בטוחה שהוא מעוניין לדבר עם אש"ף אף שהוא מנסה לצעוק כל הזמן שזה לא נכון. אז למה, חברי הכנסת, לשלוח את סגן שר האוצר שהוא יגיד זאת?

שר האוצר אומר שאין להאשים אותו באבטלה, הרי הוא רק חצי שנה בתפקיד. נכון, שר האוצר נמצא רק חצי שנה בתפקידו, אבל, לפני כן היה שר האוצר שר החוץ, וזה שנתיים וחצי הוא ממלא מקום ראש הממשלה, ובשנתיים שקדמו לכך הוא היה ראש הממשלה. אם כן, אחריות למצב המשק ודאי שיש לו, הרי אי אפשר להתעלם מכך.

נכון גם, שממשלות הליכוד שקדמו לממשלה הקודמת הרסו את המשק, ושר האוצר אוהב להזכיר זאת בכל הזדמנות. אבל, צריך להזכיר לשר האוצר שני דברים: ראשית, מאז משלה ממשלת הליכוד לאחרונה כבר עברו חמש שנים, ופרק זמן כזה היה צריך להספיק לחיקון המשגים שנעשו, לפחות לחיקון חלקם הגדול. אם לא נעשה כך, הרי ששר האוצר נושא באחריות לכך. שנית, וזה חשוב יותר לגופו של עניין: גם חצי שנה בתפקיד, רבותי חברי הכנסת, יכולה לפחות להצביע על המגמה, או על הכיוון שאילו מובילים את המשק ואם מטפלים בנושאים אלה או באחרים. וכשבדקים מנקודת מבט זו את מעשיו של שר האוצר בתקופה הקצרה שהוא מכהן בה, ניתן להבחין בנקל במה הוא בוחל לשים את הדגש, באילו נושאים משרד האוצר פועל, או מנסה או מתכנן לפעול, ואילו תחומים מוזנחים או אינם מטופלים כהלכה.

ומה עשה משרד האוצר מרגע ששר האוצר הנוכחי נכנס לתפקידו? מה היה לנו, כמו שאומרים? היו לנו שלושה פיתוחים — שניים שנעשו בחופזה, ברשלנות, ובסופו של תהליך, כל מי שיש לו אפשרות הרוויח כמה שרק אפשר משינוי השער על חשבון המדינה. אנחנו יודעים מי בדיוק קנה דולרים לפני הפיחותים של תחילת השנה. הפיחות האחרון נעשה — לפי התפארות של בנק ישראל ופקדי האוצר — בהתאם לתוכנית שהתגבשה כמה שבועות קודם לכן, אבל איש לא הצליח להסביר, למה בדיוק הוא נועד ואיך הוא התרחש בדיוק באותו יום שבו הצהיר שר האוצר כי לא יהיה פיחות, וכי העיתונאים רק מקשקים. מעניין אם יש משהו שהקדיש כמה דקות למחשבה, מה גורמות הצהרות השקריות האלה לציבור מבחינה חינוכית, מפני שאם משהו מצדיק איכשהו את ההכחשות הכוזבות בעניינים ביטחוניים, הרי הכחשות שקריות על פיחות יכולות רק לגרום לאובדן שמץ האמון שנותר לאזרחים במנהיגיהם, ושר האוצר שלנו לא ניחן בעורף אמינות.

יאיר לוי (התאחדות הספרדים שומרי תורה):
חבר הכנסת ביטון, הן לא היו שקריות. אכן, בוצעו פיחותים.

צירלי ביטון (החזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון):
כן, זה מה שאני אומר. שר האוצר, בבוקרו של אותו יום אמר: לא יהיה פיחות. מאיפה הסיפורים והמעשיות של העיתונאים? וכשקורה הפיחות באים ומגינים עליו: מה אתה רצית — אומרים לי — שיגיד שיהיה פיחות?

יאיר לוי (התאחדות הספרדים שומרי תורה):
שר האוצר לא שנה בלשונה, הוא היה פיקח מכולם ואמר את הדברים בצורה —

צירלי ביטון (החזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון):
אוי, אוי לפיקחות הזאת. אתה יודע מה? אם אתה מייצג את הפיקחות הזאת, אני כבר רואה אותה לנגד עיני.

יאיר לוי (התאחדות הספרדים שומרי תורה):
לא, אני לא מצדיק.

היו"ר ע' עלי:
מאד.

שמעון שטרית (המערך):

הנתונים האלה גורמים לי להיות מודאג, גורמים לי להיות חרד מההתפתחויות החמורות האפשריות כתוצאה מצטברת מהאירועים המדיניים-הביטחוניים, שלצערנו הרב קורים מדי פעם בתוך "הקו הירוק" ומחוץ ל"קו הירוק", מהחמרה במצב הכלכלי ומעלייה בשערי האבטלה.

אני חושש שהצירוף של שתי ההתפתחויות בשני הצירים הללו עלול להביא לתופעות שליליות של הפרות סדר, של אלימות ושל התפרעויות.

אני רוצה להזכיר, אדוני היושב-ראש, שבימים האלה לפני 30 שנה, בסביבות חודש אוגוסט 1959, פרצו המהומות של ואדי-סאליב; לפני 30 שנה, זה לא ציון זמן חביב או ציון זמן שגורם קורת-רוח, אבל זה בהחלט תמורד אזהרה לנו, כדי להתעורר ולנקוט צעדים מוקדמים, ככל האפשר, על-מנת להתמודד עם השאלה הזאת.

מן הבית הזה צריכה לצאת קריאת הודעה של אמת עם רבבות המובטלים וקשי-היום, שמטה לחמם נשבר. ראינו כאן בשבוע שעבר את מפותרי בית-שאן, המפוטרים מהחפירות, אנשים שהשתכרו 600 שקל, 550 שקל, 670 שקל, כל אחד עם החלוש שלו. גם את זה לקחו מהם, בסופו של דבר, נמצא פתרון 93- מתוך 150 המפוטרים. גם זה עוד טעון ביצוע.

זו השעה לעשות מאמץ עליון ומרוכז להציל כל מקום עבודה שניתן להצילו.

הבעיה במשק הישראלי בסוגיה הזאת, וגם בסוגיות אחרות, היא בעיית העיתוי. דרך משל, קרן מפעלי המצוקה. סוכם על הקרן הזאת בתחילת השנה, אבל קבעו קריטריונים כל כך נוקשים, ששום מפעל לא נכלל בקטגוריה של הזכאות. כל זמן שלא שינו את הקריטריונים, דהיינו שהביטחונות וימצאו על-ידי ערכות מדינה, לא היה שום מפעל זכאי. עכשיו, כשהגמישו — יש שינוי. כשהגיע הנושא לוועדת הכספים, העלינו את סכום ההקצבה למטרה זו מ-5 ל-18 מיליון שקל. דוגמה אחרת: הריבית היתה גבוהה. כולם ידעו שהיא היתה גבוהה. מתי החל נגיד בנק ישראל לפעול, והודיע לבנקים שאם הם לא יורידו את הריבית עד סוף יוני הוא יפעיל את סמכויותיו? — כשלדעתו, היא לא עמדה ברמה שלו. מהי הרמה שלו? הוא רוצה רמה של ריבית ממוצעת של 30%, לא הריבית המקסימלית אלא ריבית ממוצעת. גם כאן יש להזכיר את העיתוי של הטיפול בשאלה הזאת. על כך עמדה הוועדה הציבורית בעניין האשראי במשק, שהיו חברים בה ארנון גפני, נפתלי בלומנטל ועוד כמה חברים מכובדים, שהגישו דוח על הנושא הזה.

אדוני היושב-ראש, חברי הכנסת, אנחנו צריכים לצאת בפרויקטים של השקעות בתשתית, גם במחיר הגדולה מבוקרת של הגירעון בתקציב המדינה. כולנו יודעים שהחברה הישראלית איננה יכולה לשאת אבטלה בסדרי גודל של 9% בממוצע ארצי. לכן, אני חושב שהקריאה שלנו חייבת להיות חדר-משמעת.

אדוני היושב-ראש, שר האוצר הנוכחי, שמעון פרס, נכנס לתפקידו בסוף 1988, בתקופה שחייבה נקיטת פעולות מיידיות כדי להוציא את המשק מהקישאן שהשתחרר בפעילות הכלכלית. הקיפאון הזה נגרם, בין השאר, מריבית גבוהה, מעליות שר גבוהות, מקיפאון בשערי החליפין,

חברי הכנסת, חבל שסקירה של שר האוצר ותגובה בנושא הזה, שצריכות לעסוק לכאורה בתחומים חברתיים-כלכליים, גולשות מייד לנושא המדיני. אבל במצב שנוצר, לא נראה שמישהו חולק על כך שהגענו למצב מסוכן מאוד, עד הקו האדום בנושא האבטלה, וכל מה שעושים הוא לחפש מי אשם בכך. הדרך לפתרון הבעיה החרפה הזאת ידועה גם למומחי משרד האוצר וגם לשר האוצר. אולי יתחיל משהו לשאול את עצמו באמת, איך אפשר לחיות עם מצב שבו יש בעם קבוצה קטנה שזוכה בנחת עצום כל כך של הכנסות, כאשר מרבית האוכלוסייה נאבקת כדי לגמור את החודש?

וכל הטריקים ידועים, כל מה שהקבוצה הזאת עושה — ידוע. החל ממשכורות ענק ותשלומי פיצויים אדירים שהם מחלקים לעצמם וכלה בשוד של הקופה הציבורית, על-ידי פעולות הגבלות בפלילים; ניצול מידע ממקורבים לצלחת; ניצול מידע פנימי; ניצול של שיטות עבודה מעוותות של האוצר, כגון רכישת כמויות גדולות של דולרים ערב פיחות, על-פי היתרים לסחר במטבע-חוץ, שנועדו לצרכים אחרים, וכיוצא באלה צעדים ופעולות שמעשירים אותם על חשבון הציבור. מדוע אי-אפשר להפסיק את זה? למה אין מוצאים את הדרך כדי לחלק את העוגה בצורה קצת, רק קצת, יותר צודקת? פעולות כאלה, למשל, אדוני שר האוצר, ניתן היה לעשות גם בפרק הזמן הקצר שאתה מכהן בתפקידך.

היו"ר ע' עלי:
תודה רבה לחבר הכנסת צ'רלי ביטון. רשות הדיבור לחבר הכנסת שמעון שטרית, ואחריו — לחבר הכנסת אהרן אבוחצירא. חבר הכנסת שטרית, בבקשה.

שמעון שטרית (המערך):
אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, אנחנו מקיימים דיון בסקירתו של שר האוצר. הדיון הזה מתקיים באווירה קשה של עלייה מתמדת בשיעורי האבטלה, כאשר השיעור הארצי הממוצע עבר את מחסום ה-9%, ובה בעת שמענו על עליית מדר חודש יוני ב-1.2%.

העלייה היחסית בהיקף האבטלה, במקודי האבטלה בערי הפיתוח ובערי השדה, גבוהה יותר מ-9%. בחודש מאי, למשל, היה שיעור האבטלה בנתיבות 15.4%, ויש לשער שהיום שיעור זה אף עלה.

היו"ר ע' עלי:
חבר הכנסת שטרית, אתה מכלכל בין שני מושגים. בנתיבות — 15% הוא שיעור הבלתי מועסקים. "שיעור אבטלה" הוא דבר אחר. שם האבטלה מגיעה ל-30%. אם אתה לוקח את הנתון של 15%, הממוצע הוא 2.6% שהיה במאי. הווי אומר, בנתיבות שיעור האבטלה הוא פי-חמישה יותר. זה רק דרך אגב.

שמעון שטרית (המערך):
אומר לך, אם תיקח את הנתונים של שירות התעסוקה — בלתי מועסקים, שיעור ההשתתפות בכוח העבודה, מקבלי דמי אבטלה וכו' וכו', נצטרך להעביר עכשיו קורס ליושבים כאן וביצע ולהפוך את הנושא הזה לסמינר. כדי לסבר את האוזן, אני מוכן להכיר בכך שיש הבדלים בין המינוחים השונים. כדי לאמת, בחרתי שני מושגים שאני חושב שהם עומדים זה מול זה. אני מוכן לקבל שאפשר למיין באופנים שונים. כפי שהסברתי, שינוי ערים להבדלים הקיימים.

אדוני היושב-ראש, ככל צורה שבה נציג את הנתונים — נסכים שהנתונים הם חמורים ומדאיגים.

שמעולם לא היתה מושלמת, אבל לפחות היתה בנויה על יסודות מסוימים.

אומרים שצריך להיזהר מפריצת התקציב, אני שואל: מה עדיף, פריצת התקציב — אם צריך — או הרס של עיירות שלמות ומשפחות שלמות? ומה שיותר גרוע, בריחה של אלפים. מה בדיוק חושבים אלה האחראים כרגע למצב החברתי?

אני מוכרח להעיר פה הערה, ולא מעניינים אותי ענייני קואליציה. בדיון כזה, במצב כזה, הייתי מצפה מצמרת משרד העבודה והרווחה לעלות על בריקדות. כל המערכת של המשרד מתמוטטת. איפה היא נמצאת? חוששני שהיא לא יודעת בדיוק במה מדובר.

שבח וייס (המעריך):

אהרן אבוהצירא (הליכוד):

אוי ואבוי למשרד כזה שמחפש לו תוספת של קליינטים. לא לכך הוא הוקם.

גאולה כהן (התחיה):
מלבד משרד הקליטה.

אהרן אבוהצירא (הליכוד):

אנחנו אפילו לא חושבים על החודש הבא, כאשר כל הצעירים האלה מסתובבים חסרי תעסוקה ופרנסה. זה ביזוי.

אמר לי אתמול אחד מבעלי העסקים הגדולים בארץ, שהוא עשה עסקה גדולה עם אדם ממדינה זרה והביא ביטחונות של בנק לאומי לישראל. אך זה אמר לו: תסלח לי, הביטחונות של בנק לאומי לא מקובלים עלי. אתה צריך להביא לי ביטחונות של בנק נוסף בחוץ לארץ, שיכטח את בנק לאומי. האם אנחנו מבינים את המשמעות?

הצעירים ינהרו החוצה. אחר כך אנחנו נחפש את הכסף ונפרוץ תקציבים כדי להחזיר אותם, ואנחנו יודעים כמה קשה להחזיר יורדים.

בשנות ה-50 הקימו עיירות, ועכשיו, בשנות ה-80, לא מסוגלים להחזיק אותן. ייתכן שזול יותר לקחת את דימונה ולהעביר אותה לרמת-גן. אבל איך יכול לתת לדימונה, עם למעלה מ-20,000 תושבים, שתמוטט טוטלית. איפה המחשבה?

אני נזכר איך התחיל המיתון עכשיו. מי התחיל אותו? — כתבה בטלוויזיה, כתב החליט שיש מיתון, ולמחרת התחילו לדבר על כך שיש מיתון.

גאולה כהן (התחיה):
תמיד הטלוויזיה אשמה בכול.

אהרן אבוהצירא (הליכוד):
זה יכול היה להיות כל גוף אחר, אבל יש לראות את המשחק הפסיכולוגי שבעניין.

שבח וייס (המעריך):
למה התכוונת, חבר הכנסת אבוהצירא — שכך נודע על המיתון או שכך התחיל המיתון?

אהרן אבוהצירא (הליכוד):
הרי איש מאתנו אינו יודע שיש מיתון. מתי אתה יודע? — ברגע שאומרים לך שיש מיתון, אתה מפסיק לקנות, כי אתה מפחד. ברגע שאתה מפסיק לקנות, האחר מפסיק למכור. ברגע

מהאינפיטאדה. בחריצות וביסודיות הידועים שלו פעל שמעון פרס במהירות ובאופן מקיף. הוא הגיש תוכנית כלכלית שגובשה בחוק ההסדרים במשק וקיבלה גם ביטוי בתקציב המדינה, שאושר כאן בכנסת.

שמעון פרס מדבר ועושה רבות לעידוד השקעות, להסרת ביוורקטיה מפני משקיעים, לרבות טיפול אישי בזירוזם ובעידודם להשקיע. מאז נכנס לתפקידו הוא נקט שלוש התאמות של שטרי החליפין. לעומת התאמה אחת בלבד, שנעשתה בינואר 1987, בתקופת השר נסים. הוא נקט פעולות להפחתת הריבית, להפחתת מסים לחברות ולהנהגת פחת מואץ. הוא מרגיש את החשיבות של יצירת מערכת שיווק יעילות, כי רק באמצעות מערכות שיווק יעילות ניתן להגיע להגברת הייצוא.

הוא גרס, ביחד עם שר השיכון דוד לוי, להגדלת המשכנתאות, מתוך תקווה שהדבר לא רק יעזור לזוגות הצעירים, ש-16,000 מהם לא ניצלו את זכותם לקבלן, אלא גם יעודד את הבנייה. נשקלת גם ההצעה לשנות את חוקי האבטלה, את סוגיית הרדיוס ואת סוגיית מציאת מקצוע הולם.

אני רוצה לרשום פה באופן חד-משמעי את התנגדותי להפחתת שכר המינימום. מי שקרא את הכתבה של אורנה קדוש, שהתפרסמה בעיתון "העיר", על התנאים במפעל "טקסטיל-דימונה", לא יכול שלא לזעוק ולגנות כיצד במדינת ישראל של 1989 מעסיקים עובדים בתנאים שתיאר צ'רלס דיקנס במאה התשע-עשרה.

אדוני היושב-ראש, הערה אחרונה. מדברים יותר מדי על שמעון פרס כעל הכספומט של הקיבוצים ושל המושבים. בואו נסכים אחת ולתמיד, שכאשר נתן שמעון פרס את מה שנתן, הוא עשה זאת באישור ועדת הכספים של הכנסת, המייצגת את כל העם. הקיבוצים מייצגים כסכום של 5.3 מיליארדי ש"ח ומייצגים כ-800 מיליון דולר. לכל הדעות, הם מגזר יצרני. הם טעו בקטעים מסוימים, הם נכשלו בקטעים אחרים, אבל הם ראויים לעזרה שהכנסת אישרה להם. המושבים גם הם ראויים לעזרה. אולי אנחנו נימנע מלחזור שוב ושוב על השאלה הזאת, שמעוררת מחלוקת שלא לצורך. תודה רבה.

הי"ר ע' עלי:

תודה לחבר הכנסת שמעון שטרית. רשות הדיבור לחבר הכנסת אהרן אבוהצירא, ואחריו — לחברת הכנסת גאולה כהן.

אהרן אבוהצירא (הליכוד):

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, המדינה, הבית, הכול בוער בנושא הכלכלי ובמצב החברתי. הבעירה גדלה מיום ליום, ואנחנו דנים היום בניחותא, שר האוצר הציג בפנינו את סקירתו באופטימיות רבה, וטוב להיות אופטימי. אבל, מורי ורבותי, המצב רחוק מכדי שנוכל לומר, שבעוד כמה שנים אנחנו נתגבר על הבעיות. את זה אנחנו אומרים מדי שנה. אבל, מה שיותר גרוע הוא, שהרכב שנים לא עמדנו במצב כלכלי וחברתי כזה, ואת זה אנחנו שוכחים. הרכב שנים לא היתה לנו תקופה כל כך גרועה.

הכול בוער, הכול במערכת מתמוטט, ואנחנו מדברים על פתרונות שיהיו בעוד כמה שנים. השאלה היא: מהו הפתרון למחר? מהו הפתרון אלאה שלפי הדיווחים מספרם היום 140,000, למובטלים? זה ברוראי מספר מטעה, וצורך היושב-ראש בהערה שהעיר קודם לכן: זה הרכב יותר. האבטלה אוכלת בנו בכל מקום והורסת את המערכת החברתית

העלייה בתמיכה באוניברסיטאות ב־20%. זה יפה מאוד. אני שמח על כך שמחליטים לעזור לאוניברסיטאות. אני רק שואל: במצב הזה, המאופיין גם בהתמוטטות מערכת החינוך, על חשבון מי אתה תיתן תוספת לאוניברסיטאות? מי הם אלה שיגיעו עכשיו לאוניברסיטאות? — אלה שהתעשרו כתוצאה מהפיחות. האחרים יוכלו להגיע לאוניברסיטאות? על חשבון מי זה בא? על חשבון בית־הספר התיכון? על חשבון יום לימודים ארוך? על חשבון בית־הספר היסודי? על חשבון גני־הילדים? אני לא נגד סיוע לאוניברסיטאות, אני רק שואל: מה החוכמה בכך שאתה מפתח את האוניברסיטאות כשכבר השני אתה גורם לכך שרק מיעוט קטן מאוד, אקסלוסיבי, הוא שיגיע לאוניברסיטאות האלה?

רבותי חברי הכנסת, צר לי לומר, שהתקופה הזאת היא תקופה קשה מאוד, והממשלה הזאת אינה מתמודדת אתה ואינה מסוגלת להתמודד אתה. חוששני שהדבר הכי מסוכן, והזכיר זאת חבר הכנסת שטרית, הוא, שמי ששכח את ואדי־סאליב עלול לקבל אותו, בגלל כישלון של מדיניות, בצורה קשה הרבה יותר. ואז כל חכמי הדור לא יוכלו לעמוד ולמצוא את הפתרון לאלה שיהיו מתוסכלים, להרס של משפחות, לכל חסרי האונים נוכח אוזלת היר שלנו ושל הממשלה.

היו"ר ע' עלי:

תודה רבה לחבר הכנסת אהרן אבוחצירא.

שהאחר מפסיק למכור, הוא מתחיל לפטר עובדים. ברגע שהוא מתחיל לפטר עובדים, יש לך אבטלה. כך זה מתגלגל. אבל משהו החליט שצריך להודיע שיש מיתון.

שמעון שטרית (המערך):

בוא נגיד לטלוויזיה שאין מיתון.

היו"ר ע' עלי:

רק מזכירים את הטלוויזיה וכולם מחעוררים.

אהרן אבוחצירא (הליכוד):

אין חוקים בכלכלה. זה לא חוק ומשפט. כלכלה נכונה היא פרגמטית — במצב שבו אתה יכול לשנות ולהתאים את מצבך לפי הנתונים. יש לנו בעיות, חשבתי שאנחנו עומדים לשמוע איך אנחנו מתמודדים אתן, איך אנחנו מצילים את מה שמתמוטט עכשיו. לא די בכל הצרות הביטחוניות וכו' — הממשלה של הפרנסה נעלמה.

אעיר רק שתי הערות נוספות, כי אני צריך לסיים. היו שני פיתוחים. כבר אמרתי מעל הדוכן הזה על הפיחות הראשון. שהוא נעשה בצורה שלומיאליה מאוד. הפיחות השני היה עכשיו. כמה אנשים התעשרו ומי התעשר? — רק העשירים. כמה עשירים התעשרו עוד יותר רק מפני שהם ידעו שיהיה פיחות, והם כפו עלינו את הפיחות כי הם הרוויחו הרבה כסף? עכשיו הם היו צריכים להחזיר את הדולרים.

הערה אחרונה. שר האוצר אמר, שהוא שמח לבשר על

ו. מסמכים שהונחו על שולחן הכנסת

לקריאה שנייה ולקריאה שלישית: הצעת חוק מס הכנסה (תיאומים בשל אינפלציה) (תיקון מס' 5), התשמ"ט — 1989, שהחזירה ועדת הכספים, וכן הצעת חוק הדיינים (תיקון מס' 12), התשמ"ט — 1989, שהחזירה ועדת החוקה, חוק ומשפט. תודה.

ז. סקירת שר האוצר על פעולות משרדו

אותו תהליך שלום יכולה לעלות לנו במצוקה ביטחונית כזאת, שההגדלה שמבקש היום שר הביטחון לתקציב הביטחון תהיה כאין וכאפס לעומת היקף התקציב שיידרש אז.

אלה שתי הערות שמטרתן לחזור ולהתייחס דווקא היום לנושא הגדלת תקציב הביטחון מבחינת ההתנגדות של שר האוצר לדרישה של שר הביטחון, כפי שהיא מוצגת היום.

אגב, הטענה שיוזמת השלום תביא שלום היא, לכל היותר, משאלת לב; בעיני זו אשליית לב, אולי הייתי אומרת: אשליה מוחית. אבל מה שקורה בשטח בוודאי היא מלחמה, זאת עובדה של מלחמה. האינתיפאדה היא מלחמה, ובמצב של מלחמה שום ממשלה לא עושה חשבון של כסף. היום שר האוצר עושה חשבון של כסף, כי הוא מסרב לראות בזה מלחמה, הוא מוכן לראות בזה מצב כלשהו שאפשר לפתור אותו על־ידי כניעה לדרישות של הפלשתינים. כך אנחנו פותרים גם את הבעיה של השלום וגם את הבעיה של האוצר, ושלום על ישראל.

אדוני היושב־ראש, כדי לייצר קיום ולייצר חיים, אם אפשר להתבטא כך, מוכנות מדינות, כשהן עומדות בפני מצב כזה, להסתכן בכך שכל הכספים המושקעים במלחמה בעקבות הדרישות של המלחמה יגרמו לכך שתהיה אינפלציה. כך היה

היו"ר ע' עלי:

הודעה לסגנית מזכיר הכנסת.

סגנית מזכיר הכנסת ש' כרם:

ברשות היושב־ראש, הנני מתכבדת להודיע, כי הונחו היום על שולחן הכנסת —

היו"ר ע' עלי:

רשות הדיבור לחברת הכנסת גאולה כהן, ואחריה — לחבר הכנסת חיים אורון. בבקשה, חברת הכנסת גאולה כהן.

גאולה כהן (התחיה):

שר האוצר מהלך עלינו בימים האחרונים אימים. שהסיכוי לפתרון המצוקה הכלכלית הוא בהמשך תהליך השלום. אם לא נמשיך בתהליך השלום — במלים אחרות, בעיני, תהליך שבו נהיה מוכנים לווייתורים ולנסיגות — ימשיכו הנסיגה והדרדרור גם במצב הכלכלי.

אני זוכרת את הנאומים החוצבים להבות של מר מנחם בגין כאן, על הרווחה הכלכלית שתעמוד לנו מהסכם השלום עם מצרים: עליה גדולה, כלכלה משגשגת, ממש גן־עדן של נבואות. ביתנים מה שיצא לנו מתהליך השלום עם מצרים, שלא לדבר על כך שהוא ממשיכה לאיים עלינו במהלך של מלחמה אם לא נראה אותו כתהליך שלום כולל ולא תוקם פה מדינה פלשתינית — בינתיים ננסנו למצוקה כלכלית שטרם היתה כמותה, כשהתשלום בשביל אותם הסכמים היה תשלום כלכלי, בארות הנפט שיכלו אולי לעזור לנו להיות עצמאיים מבחינה כלכלית. זו רק הערה אחת.

הערה שנייה בהקשר זה: הנסיגה המובטחת לנו על־ידי

חיים אורון (מפלגת הפועלים המאוחדת):

אדוני היושב-ראש, חברי הכנסת, שיעור אינפלציה של 25.4% — זה שיעור האינפלציה השנתית בחודש האחרון — 140,000 מובטלים, אבטלה בשיעור של יותר מ-9%, מיתון מתמשך ואינתיפאדה מתמשכת — זה צירוף של חומר נפץ, שכל מרכיב שלו בנפרד יש בכוחו לפוצץ את החברה הישראלית. לעומת התערובת הזאת, חומר הנפץ הזה, אני חושש מאוד, שהמיתון של שנות ה-60, בגלל הקונוסציה הנוספת שלו, עוד יחוויר. אני יודע שמה שאמרתי כרגע אין בו משום חידוש, כולם אומרים זאת, כולם נואמים כך, זה לא חדש, זה לא נולד באמצע 1989, אבל, בסך-הכול נעשה מעט מאוד כדי לקדם את פני הרעה הזאת, התלויה מעל לראשנו, בעצם אנחנו נותנים בתוכה ממש.

בעמוד 31 של הרוח שהונח היום על שולחנו מופיע נתון, שאני מודה שבהקשר הזה הוא יותר מאשר מפתיע ומרנין. בתקציב 1988 היה גירעון של 700 מיליון שקל, בעוד הגירעון המתוכנן היה 1.350 מיליארד שקל. אני רוצה לשאול את סגן שר האוצר, את שר האוצר, את פקיד האוצר — שבדיון הזה ראוי להגיד עליהם ולהם דברים חמים על העבודה הקשה והרצינית שהם עושים בכל ימות השנה — אני רוצה לשאול, למה תקציב 1988 צריך היה להיגמר בגירעון קטן מן הגירעון המתוכנן?

מי שהגיש תקציב לכנסת לפני שנה וחצי בנה גירעון של 1.350 מיליארד שקל, ואמר שהמשק לא יקרוס אם זה יהיה הגירעון. בשנה הזאת, כשהמיתון כבר היה, כשכבר ידעו מה קורה, לאחר שעוד בראשית השנה באו לוועדת הכספים ואמרו שעומדים להגיש תקציב נוסף, לא התקציב שהוגש אלא תקציב נוסף, האם לא היה אפשר להתחיל ליישם חלק מהפעולות שעכשיו מדברים עליהן ולא עושים אותן? האם לא היה אפשר להתחיל אותן לפני חצי שנה, באותם 650 מיליון שקל, שהם הפער שבין הגירעון המתוכנן ובין הגירעון שהיה בפועל?

אני אומר זאת, כי עובדה זו היא ביטוי לתופעה ולגישה, שאינני רוצה להתמודד איתה עכשיו במישור העקרוני הכלכלי. שר האוצר חזר ואמר את הדברים גם היום, אם תקציב בלתי-גירעוני הוא קודש קודשים, אנחנו נימצא במיתון עוד שנה ועוד שנה ועוד שנה. יהיה תקציב גירעוני, יוציאו מעבר לתקציב, אבל השאלה היא למה, כמה ומתי? כל מיליון שלא נוציא עכשיו, נוציא בגללו 2 מיליונים בעוד חודשיים, 4 מיליונים בעוד שלושה חודשים וכן הלאה, כאשר המיתון יעמיק עוד יותר — ועד כמה הוא עוד יכול להעמיק? — אבטלה בין 9% ל-10% איננה פצצת זמן, זאת פצצה מונחת, שאנחנו דורכים עליה כל היום. נראה שהיא עוד לא צברה מספיק מאסה כדי שתתפוצץ, או שיש תשובה יותר קשה: החברה הישראלית היא כבר כל כך אטומה, שתחיה גם עם אבטלה בשיעור של 10%, האמינו לי, לפעמים אני פוחד מן האפשרויות הזאת אפילו יותר מאשר מן האפשרויות הראשונה. הרגישויות החברתית כל כך קתנה, עד שאפשר לחיות בדיקום בשלום עם 15% מובטלים בנתיבות, בדימונה ובירוחם, וחלק אחר בעם חי כאילו דבר לא קרה — עם 800,000 נוסעים לחוף-לארץ וכו'.

הגירעון הקטן בתקציב המדינה — גם הוא לא צמח יש מאין. לפני שנתיים-שלוש שנים בוצעה רפורמה במס הכנסה, דובר על כך אין ספור פעמים מעל דוכן זה. גם שר האוצר אמר בהתפלמסו עם הליכוד, שהרפורמה הזאת הקטינה את הכנסות המדינה, פעם אחת אומרים ב-700 מיליון שקל, פעם אחרת אומרים במיליארד שקלים בשנה, או ב-2.5 מיליארדי שקלים

תמיד, בכל המלחמות בעולם. הוצאות של מלחמה מביאות לתהליך אינפלציוני, אם לא להזכיר את האינפלציה שהיתה אחרי מלחמת העולם ולהתייחס רק אלינו, הרי גם אחרי מלחמת העצמאות גדלה האינפלציה, וגם אחרי מלחמת יום-הכיפורים קפצה האינפלציה מ-6% או 7% עד קרוב ל-50%. אם אחרי מלחמת ששת-הימים זה לא קרה, וזה מעניין מאוד, הרי זה משום — א. שהמלחמה היתה קצרה מאוד; ב. שהמשק, עוד לפני פרוץ המלחמה, היה שרוי במיתון, והמלחמה דווקא עוררה אותו לצאת מהמיתון; ג. שמלחמת ששת-הימים יצרה גלים של אופטימיות, שעזרו לכל מיני יזמים לפתח יוזמות.

היום אנחנו נמצאים במצב של מלחמה, אומנם מלחמה מסוג אחר לגמרי, עם אפיונים אחרים, אבל גם מלחמה זו, עם האפיונים האלה, עולה כסף, והיא חייבת לעלות כמה שהיא עולה.

שמעתי היום, שהשר אריק שרון מתנה את הגדלת התקציב בשינויים כטיפול באינתיפאדה ובחיסול הנהגתה בירושלים. את זה צריך לעשות בלי שום קשר להגדלת התקציב. צריך לחסל את האינתיפאדה ולחסל את ראשיה. לטפל קודם כול בראשיה, שיושבים בעיקר בירושלים — את זה צריך לעשות בלי שום קשר להגדלת התקציב.

אבל, נכון הוא שצריך להגיש תוכנית למלחמה באינתיפאדה, מזמן צריך היה להגיש תוכנית כזאת, והיא לא הוגשה. שר הביטחון אומר: אני לא יכול לפעול נגד האינתיפאדה, כי יש חוקים כאלה שאינני יכול לעמוד בהם. למשל, חוקים נגד גירוש וכי' מפריעים לי לטפל באינתיפאדה כפי שהייתי רוצה. כשזה מגיע לתקציב, הוא עומד דופק על השולחן ואומר: אני רוצה תקציב, ולא, לא אוכל לטפל באינתיפאדה. מאחר שאני בהחלט בעד הגדלת תקציב הביטחון, שקוצץ לאורך כל השנים, אני אומרת לאותו שר ביטחון, שכשם שהוא דופק על השולחן בעניין הגדלת התקציב, כך הוא צריך היה לדפוק על השולחן בעניין שינוי החקיקה, כדי שזו תתאים למצב חירום.

מי שאומרים שיש לשמור את הכסף למלחמות עם סוריה או עם אחרים, כי זאת איננה מלחמה, אלה, כפי שאמרתי קודם, רוצים להיכנע לדרישות של הפלשתיים, בלי שום קשר לנושא התקציב.

אני רוצה להזכיר דבר אחד. דווקא מפני שאני מדברת על הגדלת התקציב לביטחון, אסור שהגדלה כזאת תבוא על חשבון השקעות לטווח ארוך בעוצמה הצבאית שלנו, בעוצמה הביטחונית שלנו, בכל התעשיות הביטחוניות ועוד.

דבר נוסף הקשור לנושא הביטחון, אם כי לא בהכרח לתקציב הביטחון — אם האבטלה של כל איש בישראל היא חטא, הנה, לאבטלה של חייל משוחרר יש גם ממד מוסרי, היא גם עיוות מוסרי, והיא פשע, לא רק חטא. האחראים לכך הם בכחית עושים מעשה פשע. שר הביטחון, אם כי העניין אינו קשור אליו באופן ישיר, בכל זאת מעורב בכך. כאשר כל המובטלים מקרב החיילים המשוחררים ממלאים דביויות בברוקלין ובכל מקום אחר בגלות — זה כן קשור אליו. הוא צריך לדרוש את ההקצאה שתביא למימון חוק חיילים משוחררים, שנמצא עכשיו מבזזה, במגירה כלשהי.

היו"ר ע' עלי:

תודה רבה לחברת הכנסת גאולה כהן, רשות הדיבור לחבר הכנסת חיים אורון, ואחריו — לחבר הכנסת יואש צידון.

גבולות אחרים, כבוד סגן שר האוצר, פירושם להסכים השנה לתקציב גירעוני לא לצורך צריכה, לא לצורך הטבות במס, אלא תקציב גירעוני לצורך צמיחה. לא תהיה צמיחה בלי מעורבות ממלכתית וציבורית, לפחות בשלב הזה. זה אומר תקציב, זה אומר מקורות. שאם לא כן, יימשך המצב של סטגנציה, של הסטגנציה הזאת שאנחנו בתוכה.

החברה הישראלית לא יכולה לעמוד ב-10% מובטלים. היא לא יכולה לעמוד בשחיקה כזאת בשכר. הפיצויים יהיו בוואדי-סאליב, או בירוחם או בצפון תל-אביב. אתם מוכרחים לגבש תוכנית. די לדבר על כך. תקימו מפעלי תשתית. תודיעו שאתם פותחים את כביש באר-שבע — בית-קמה, שאתם סוללים את כביש אשקלון — תל-אביב, שמרחיבים את כביש ואדי-ערה. תגידו שאתם רוצים להפעיל את הציוד המובטל, את העובדים המובטלים, שבחודש אוגוסט יעשו דבר זה, ובחודש ספטמבר יעשו דבר אחר. אז נבין שיש תוכנית.

אריאל ויינשטיין (הליכוד):

ראית באיזה קצב עובדים בכביש ואדי-שורק?

חיים אורון (מפלגת הפועלים המאוחדת):

אני עובר שם פעמיים בשבוע. יכולים היו לעבוד שם בקצב מואץ הרבה יותר, כי יש ציוד מובטל. יש מאין לקחת בולדוזרים וטרקטורים לעבודה. תודה.

הי"ר ע' עלי:

תודה רבה לחבר הכנסת חיים אורון. רשות הדיבור לחבר הכנסת יואש צידון, ואחרי — לחבר הכנסת יוסף גולדברג. חבר הכנסת ויינשטיין, אתה נועל את הדיון ותהיה לך הזרמנות לומר את דברך ב"כ"ף.

יואש צידון (צומת):

אדוני היושב-ראש, חברי הכנסת התורנים, אני פונה, בהעדר הגוף, לרוחו של שר אוצרנו. כרגיל, קולנו קול קורא במדבר ולגיון השרים נעלם שוב אל מעבר לאופק. לא אחזור על מספרים שכבר צוטטו. לא אשוב לתאר את המצב העגום, בנאומי של שר האוצר שמענו עקרונות נכונים, תיאור ורוד של פני המשק בעידן הפוסט-סוציאליסטי, עידן שבו גם הסוציאליסטים גילו את אמריקה. תרתי משמע: איך היה המשק אמור להיראות — אילו, יש מלה המגדירה תיאור יפה שכזה: "שמאלן", רומנסרו כלכלי.

אני מצטרף לכרכתו של השר לצוותו. משרד האוצר פועל תחת אילוצים קשים ביותר וראוי לבוא על הברכה. אבל אין כפי ברכה לקובעי המדיניות. הם מבשלים שוב את תבשיל האתמול, שאנחנו אוכלים היום. שמענו מפי השר כמה בשורות טובות. כגון פחת מואץ באמת למפעלים הפועלים בשלוש משמרות — זה טוב, הפחתה במס חברות — זה טוב, הגברת התמיכה במחקר ובפיתוח — זה טוב מאוד, ליברליזציה של שוק ההון — גם זה טוב, הגדלת אחוז ההשקעה של קרופת הגמל, חברות ביטוח וקרנות הפנסיה — זה טוב. ועוד.

מה שלא שמענו היא תוכנית פעולה: לא לשיכון הכאבים של היום ולא תרופה למחלה של מחר. איך מגיעים לגן-עדן שתואר, אדוני שר האוצר? היכן הדרך, מה המפה, איפה הצפון? במלים אחרות: מה הם היעדים, לאן רוצים להגיע?

הייתי רוצה לשמוע, כי רצונך להגיע למעמד שווה, לכלים שלובים עם כלכלת התמורה. הייתי רוצה לשמוע, כי ברצונך שעובד ישתכר אותה תמורה בעבור יחידת תפוקה כמו במערב, שהיום ירוויח אותו רווח ויכאב אותם כאבי לידה כעמיתו

— מכל מקום, זהו סכום גדול מאוד. לצערי הרב, עד היום אי-אפשר לקבל נתון מדויק על כך.

אתמול אמר הנציב החדש, שאי-אפשר לבצע את החלק השני של הרפורמה, לשכבות הביניים ולשכבות היותר-חלשות — אלה השכבות שאותן צריך היה לעודד. כבוד סגן שר האוצר, אם אי-אפשר לבצע את החלק השני של הרפורמה, יש לכם לא רק תירוץ אלא סיבה מהותית לחזור בכס מהחלק הראשון שלה. שאם לא כן, יש פה צירוף של אי-צדק, עיוות מתמשך שלא יהיה אפשר להסביר אותו בעוד שנה-שנתיים.

כך מחלקים מחדש את ההכנסה של הציבור בארץ. על-ידי רפורמה למאן העליון, שבוצעה לפני שלוש שנים. אם שר האוצר אמר מעל הדוכן הזה שזו היתה שגיאה, ואנחנו התנגדנו לרפורמה הזו גם לפני חוסר היכולת לבצע את חלקה השני, אזי היום אתם חייבים לעשות רפורמה מחודשת — אותו מיליארד שקלים שצריך לתת כהטבות במס יינתנו למי שנכון וראוי לתיתם לו, לאותה שכבה שהיא השכבה היוצרת והבונה ועליה מבוססת בעצם הכלכלה הישראלית.

אתם אומרים — והשר אמר זאת פה היום — שהמשק הציבורי הוא נטל על הכלכלה, וכל זמן שהוא לא יקטן לא תהיה תשובה. כולנו עיינו בחוברת שהוגשה על-ידי אגף התקציב. בעמוד 1 של החוברת מופיעה טבלה המראה את גודלו של המשק הציבורי והיקף השירותים האישיים בכמה ארצות בעולם. לנו אומרים תמיד: אל תביאו את שכרדיה כדוגמה. שכרדיה נעשתה דוגמה למשטר סוציאליסטי. בשכרדיה — שיעור המועסקים במגזר הציבורי הוא 36.4%, ובישראל — 36.1%. בקנדה, לא בשכרדיה, שיעור המועסקים במגזר הציבורי הוא 38%. אצלנו — 36.1%.

אולם, בקנדה ובשכרדיה התוצר הגולמי לנפש הוא 16.5 ו-16.9 אלף דולר לנפש, ואצלנו — 7.9 אלפי דולר לנפש. נתעסק בתוצר לנפש. יש מה לשפר במגזר הציבורי, יש מה לצמצם בו, יש מה לשפר בו, יש מה לשכלל אותו, וחלק ממנו יש לחסל. הכעיה שלנו היא השיעור של 7.9 אלפי דולר תוצר לנפש ולא 36% המועסקים במגזר הציבורי. נאמר שאפשר להסתפק ב-34% מועסקים במגזר הציבורי, אבל אי-אפשר בסופה של המאה העשרים. לייצר 7.9 אלפי דולר לנפש כאשר במשקים שאתם אנחנו מתחרים התוצר הלאומי הגולמי הוא 16 ו-17 אלף דולר לנפש, ובארצות-הברית ובגרמניה מגיעים אף ל-18 ול-19 אלף דולר לנפש.

היושב-ראש מאות לי שעלי לסיים. כבוד שר האוצר פרסם, משום מה — ואולי לא משום מה — מאמר פרוגרמטי בעיתון "הארץ" מפני חודשיים, וכוותרתו היתה "כלכלה ללא גבולות". אם הוא מתייחס לכותרת הזאת כפשוטה — אכן הולכת ומתפתחת כלכלה ללא גבולות. אבל, כבוד שר האוצר, מהותה של הכלכלה היא הגבולות. כלכלה היא ניסיון להתמודד עם מעט שאותו צריך לחלק להרבה. מי שלא מוכן להעמיד גבולות אידיאולוגיים, ערכיים, כלכליים ואחרים, וחושב שכוחות השוק יסדרו זאת, יוצר כלכלה עם גבולות, אבל גבולות אחרים.

הרפורמה במס, כפי שבוצעה, היא ביטוי לכלכלה בלי גבולות. לא זו שאליה התכוון שר האוצר, אלא כלכלה בלי גבולות כאלה, ששר אוצר מתנועת העבודה צריך היה לאכוף על עצמו. כלכלה בלי גבולות מביאה אותנו ל-140,000 מובטלים, לאפס צמיחה זה שנים, לאפס השקעות זה שנים, ולא ניתן יהיה לצאת מן המצב הזה אלא אם ננקוט גבולות אחרים.

היו"ר ע' עלי:
תודה רבה לחבר הכנסת יואש צידון. רשות הדיבור לחבר הכנסת יוסי גולדברג, בבקשה, ואחריו — לחברת הכנסת עדנה סולודר.

יוסף גולדברג (הליכוד):
אדוני היושב ראש, חברי הכנסת, בעצם הימים האלה, כאשר האבטלה הגיעה לשיא שלא ידענו כמותו ב-20 השנים האחרונות, מתנהל דיון בנושא פעולות משרד האוצר, ובמלאה מספר מועט של חברים: ליד שולחן הממשלה — כמדומני אף לא אחד, לכד מסגן שר האוצר, הנוכח במשך כל הדיון.

אדוני סגן השר, הבאתם לנו תוכנית כלכלית משלימה, תוכנית הבראה, עם בשורה של צמיחה, תוכנית של שינוי מבנים במשק, חקיקה מואצת, חוק ההסדרים, ובמקום זאת נתבשרנו על מיתון ועל אבטלה שלא ידענו כמותה ועל משבר המעמיק מיום ליום.

אדוני סגן השר, בדיון על אבטלה בערי הפיתוח, שלצערי עדיין לא נערך בממשלה ואני מקווה שלנוכח הזעקה ולנוכח המציאות הוא יתקיים במהרה — דיבר כאן שר האוצר על דוגמה, על שבדיה. שר האוצר דיבר על בשורה, על סיוע למפעלים גדולים כשיטה פרטנית. אדוני סגן שר האוצר, המפעלים הגדולים — שיעמדו בזכות עצמם. הם כבר גדולים. ואם לא — שיחילו. אם לא הם, מי? הם שיסחפו את כל המשק, וזה לא רחוק. כל סיוע ייבלע. כפי שנאמר: ולא נודע כי בא אל קרבו. לעומת זאת, סיוע למפעלים קטנים, לתעשיות עתירות ידע, למפעלים חדשים, ליוזמים חדשים, הוא אכן יכולתה של המדינה. דוגמה לכך: מפעל קטן, המפעל שבקיבוץ הגושרים.

אדוני סגן השר, מה יש לנו ולאוצר להציע לחילל שסיים את שירותו בצה"ל? מה יש לנו להציע לזוגות צעירים? מה יש לנו להציע לזוגות צעירים מערי הפיתוח, מהנגב ומהגליל? הם מחפשים מקומות עבודה, הם מחפשים לבנות את עתידם. ואנו, בימים אלה, מקיימים דיונים על עלייה, ושכחנו שבידינו לבלום את הירידה.

לצערי, נוסף על זה, יש משברון בקואליציה, אשר פגע בשוק ההון ומעמיד את המגזר העסקי בסמיני שאלה. ודאי שזה אינו מביא הבראה לכלכלה.

עד מתי תימשך ההידרדרות הזאת? אני פונה אליך, אדוני סגן שר האוצר, ואל השר. בימים אלה אנחנו משלמים ל-50,000 מובטלים דמי אבטלה. הם אורחים בעלי מקצועות שונים, שמחפשים מקום עבודה. מדוע לא תופנה הוצאה זו לעבודה יצרנית?

הממשלה החליטה על מכירת חברות ממשלתיות, על רפורמה במיסוי ועל התנאים הנדרשים לצמיחה, ובין השאר על גמגמה לצאת ממצב האבטלה, לפתח תשתיות, לצאת בסלילת כבישים בגב ובגליל ובמרכזים עירוניים, ועליידי כך להתחיל להניע את גלגלי המשק. לא די בתוכניות. אלו פעולות שצריכות להתבצע מיד.

אני פונה אליך, אדוני סגן שר האוצר, שתגרום לכך שיחקיימו בנושאים אלה דיונים בממשלה, ובהקדם, ונשמע על תוצאות, כי בארץ הזאת צריך להמשיך לחיות. תודה.

היו"ר ע' עלי:
תודה רבה לחבר הכנסת יוסי גולדברג. רשות הדיבור לחברת הכנסת עדנה סולודר, בבקשה.

במערכת היום יוזמה זוהי, שהתשואה להון תהיה זהה לרמת סיכון נתונה.

התנאי לתפוקה שווה הוא השקעת עבודה שווה, ברמת יעילות שווה, בהשקעה שווה לעובד. התנאי לייזום הוא חיסול הביורוקרטיה, קודם כול, ויצירת אווירה נכונה, חברתית וכלכלית. התנאי להחזר הון נכון הוא הפחתת הריבית והחיסכון במערכת — שוב ביורוקרטיה. על כל אלה לא שמענו דבר.

גם בעניין שלבי המעבר לא שמענו. איך אתה עובר ממשק פוליטי, בלתי יעיל, בלתי פורה ומנוהל גרוע, ממשק שיערו יצירת כוח פוליטי ולא יצירת נכסים לאומיים, למשק חופשי נוסח המערב?

מה היא תוכנית ההפרטה שלך? מה תוכנית חיסול הביורוקרטיה? בנושא זה, אדוני השר, נכשלת כבר בכיתה א' — באיחוד הגבייה. איך אתה רוצה לעבור לכיתה ב' — להקטנת המנגנון הממשלתי המנופח ולצמצום ההתערבות הממשלתית במשק?

נאמחת, אדוני השר, תחת עול הוצאות האינפיאדה. יש האומרים כי זו עולה לנו כמיליון שקל ליום, אולי יותר. אם כן, תרגיל מניות הבנקים, אדוני השר, שווה לעשרים שנות אינפיאדה. וחובות הקיבוצים עוד לעשרים שנה. וחובות המושבים, ו"כור", וקופת-חולים, ו"סולל-בונה" וכיוצא באלה, גם במשק הפרטי, שווים עוד לכמה עשרות שנים.

האינפיאדה, אדוני השר, היא אומנם מעמסה קשה מאוד על המשק. אבל בא חבר הכנסת דן תיכון והזכיר לנו את המיתון של 1966. סגן, שטען טענות דומות לשלך, רשאי לעשות זאת. הוא צעיר מכדי לזכור את המיתון ההוא. אבל אתה אינך רשאי. אז לא היתה אינפיאדה, לא ישבנו ולא התנחלנו ביהודה, בשומרון ובעזה, לא עזבנו עובדי יהודה, שומרון ועזה ולא הפסקו ההזמנות מיהודה, משומרון ומעזה. מה המכנה המשותף ל-1966 ול-1989? — חוסר פריון, אדוני השר, וככלל, חוסר מוסר עבודה, נודה בכך. אם אין עבודה שרוצים עובדים כמה שמוצאים, חוסר ניהול נכון — המנהלים המצליחים הם בדרך כלל ה"מאכרים" הקרובים לצלחת הפוליטית. מעטים הם עוזיה גליל או סטף ורטהיימר, מעטים מאוד. ביורוקרטיה, אדוני השר, היא המלנה המשותף בין שני המיתונים.

כל זמן שלא ניצר כמו המערב לא נחיה כמו במערב, אלא מכסף גנוב, או מכספי בנינו ונכדינו.

לא שמענו על מדיניות עידוד הפריון בצורת הורדה ניכרת, אולי חיסול, של מס ההכנסה ומיסוי רווחי חסכונות, או בצורה אחרת.

תן דעתך על רכישת אמון הציבור, אדוני השר. עליידי מנהיגות, עליידי דוגמה אישית.

חבר הכנסת דן תיכון אמר, שהוא לא מבין את הפיתוחותן הראשון ואת הפיתוחותן האחרון שעשית. אני עוד פחות מוכשר: איני מבין את כל הצגת ה"פיתוחות" הזו. אדוני השר, אתה וקודמך פיתחתם את מטבע הארץ ב-72,000% בערך מאז קום המדינה. מה התועלת? — גרירת הבעיות, על משקל "אל תדחה למחר מה שאתה יכול לדחות למחרתיים". אבל, שעת הדין מן הדין שתגיע; והגיעה. אין לך ברירה, כבוד השר, בוא עם תוכנית אינטגרטיבית, תוכנית שלמה עם יעדים, עם לוח זמנים, עם יעדי ביניים ועם שלבי ביצוע. כלים שלובים עם כלכלת המערב — אנא. תודה רבה.

עדנה סולודר (המערך):

כבוד היושב-ראש, חברי הכנסת, מדינת ישראל נמצאת היום באחת מתקופותיה הקשות ביותר. מבחינות מסוימות נדמה לי, שהיא קשה אפילו מתקופות שבהן עמדנו בטרם היינו מדינה, או בראשית המדינה, כאשר ידענו שאנחנו חייבים לחיות לפי יכולתנו, כאשר החברה היתה הומוגנית והמטרות שעמדו בפניה היו מוסכמות על מרבית הציבור, אם לא על כולו.

שני תחומים עומדים היום במרכז הווייתנו וחיינו, והם שיקבעו את גורלנו, ולמען פתרונם אנחנו צריכים לרכז את כל המאמצים: האחד הוא התחום המדיני-הביטחוני, הפסקת האינתיפאדה וקידום יוזמת השלום; והתחום השני הוא התחום המשקי-החברתי, החזרת המשק לצמיחה ולתעסוקה מלאה ותוך כדי כך גם הקטנת הפערים שגדלו באוכלוסייה. והדברים קשורים זה בזה.

הכותרת וסימן הקריאה של הבוקר הזה, של השבוע הזה, הם כמובן המספר הוועק של 140,000 מובטלים מול 20,000 הזמנות לעבודה, כפי ששמענו מפי מנכ"ל שירות התעסוקה, מר דוד מנע, ברדיו. פרצנו את המחסום של 9% מובטלים, ואנחנו עומדים בפני מצב של סטגפליציה — מצד אחד מיתון ומצד שני 25% של אינפלציה שנתית.

כבר אמרו כאן קודמי בדיון: אי-אפשר להשוות את מדינת ישראל לשום מדינה, מפני שמה שמוטל על אזרחי מדינת ישראל ברזומנית — וגם את זה תיארו קודמי — אם זה מצב ביטחוני, אם זו העובדה שאנו עדיין מדינה בשנות גיבושה, אם זה חוסר התעסוקה, האבטלה וחוסר הצמיחה והאינטגרציה, אינו מוטל על האזרח בשום מדינה אחרת. מבחינה זו אנחנו על חבית חומר נפץ, אם המצב הזה לא ישתנה, ומבחינה זו אי-אפשר להשוות אותנו למדינות אחרות ולאוכלוסיות אחרות. מפני שאנחנו צריכים לטפל ברזומנית בכל הנושאים האלה. אנחנו צריכים לטפל בנושאים שהפתרון שלהם מחייב תכנון לטווח רחוק, משום שהדרך לפתרונם היא דרך של תהליך, וברזומנית אנחנו עומדים מול אנשים שמבקשים פתרון מיידי. כי הבעיה היא בעיה של כל אדם. והציבור נכנס למצב של חוסר אמונה וחוסר תקווה. יש לו הרגשה שהוא נמצא לא בפרדודור של מצוקה אלא במבוכה, והוא אינו רואה איך הוא יצא ממנו. אני מוכרח לומר, ששמעתי בזמן האחרון, בתור חברת ועדת הכספים, ולא רק בתור חברת ועדת הכספים, שורה של תוכניות; אם זו תוכנית שגייש האוצר להעביר עובדים מהסקטור הציבורי לסקטור היצרני, תוכנית שמתארת את המקור, אבל נכנסת גם למיקור.

אורה נמיר (המערך):

איך אפשר להעביר אנשים לסקטור היצרני, כאשר אין בו מקומות עבודה?

עדנה סולודר (המערך):

תוך כדי יצירת מקומות עבודה, כי זה חלק מהעניין. על כל פנים, האוצר גייש תוכנית.

שמעתי תוכנית של שר התעשייה והמסחר, שמציע פתרונות על-ידי הגדלת מפעלים, שזה אולי תהליך שיכול להיעשות בצורה המהירה ביותר, כי אנו עומדים פה גם בפני בעיה, שדור שלם של מפעלי תעשייה מיצה את עצמו. אני נמנית עם אלה שחושבים שלא צריך להחיות בהנשמה מלאכותית מפעל שאינו יעיל, שאינו מתאים לתקופה שבה אנו חיים ואיש לא ירצה לעבוד בו. ואני בטוחה, גברתי יושבת-ראש ועדת העבודה והרווחה, שאת תסכימי אתי בנושא הזה.

שמעתי תוכניות על כניסה לעבודות חשית, שמעתי על תוכניות שונות, ויכוחים על דרכי פתרון — להוריד מיסוי, לא להוריד מיסוי, לפרוץ תקציב, לא לפרוץ תקציב. שמענו לפני כמה דקות את חבר הכנסת חיים אורון בנושא זה — כן למכור חברות ממשלתיות, לא למכור חברות ממשלתיות. כל עוד אין אמירה מגובשת ותוכנית כוללת, שתובא על-ידי האוצר, שתובא על-ידי הממשלה, תוכנית שיש בה גם איזה סדר עדיפויות, יקשה על הציבור, על האזרח היחיד, להאמין שאנחנו יכולים לצאת מהמצב הזה, גם אם יש כבר אינדיקציות שמראות שאולי בעוד חצי שנה, או בעוד שנה, או בעוד שנה וחצי יהיה יותר טוב. בזמן הנוכחי, בהווה, זה לא מנחם, ואנשים שאין להם פתרון, קמים ולוקחים — כמו שאומרים הילדים — את הפעקלאך ויש להם אלטרנטיבה לחפש את מזלם בעולם. וזה בסיטואציה שאנחנו מדינה שבעצם כמהה כל השנים לקליטה, ואולי זה הרגע שהיא יכולה לקלוט, ואנחנו עומדים חסרי אונים ולא מוכנים. והשאלה היא — מה אנחנו עושים?

לכן, הממשלה צריכה פעם אחת לאזור עוז ולקיים דיון, שנדמה לי שלא קיים כבר תקופה ארוכה מאוד, אולי למעלה מעשור, מהו סדר העדיפויות של מדינת ישראל; במה מדינת ישראל משקיעה, במגבלות התקציב, ואפילו אם היא תחליט להמר ולחרוג קצת מהתקציב, על-מנת ליצור את התשובות היום, שאולי יאזנו את תקציב המחר. זה דיון שאיני יודעת אם הממשלה מתחמקת ממנו, כי אין לה האומץ לעשות אותו. לו גיבשו סדר עדיפויות, או הסכמו על סדר עדיפויות, היינו מוצאים גם את הדרכים והקריטריונים לתוכנית הכראה, דבר שעד היום לא עשינו אותו בצורה מגובשת וכוללת.

כבר אמרתי שאנחנו עוסקים בחברה שהשתנתה, חברה שהתרגלה במשך שנים לחיות בעצם ממה שאין לה, התרגלה להדפיס כסף ולגלגל אותו, חברה שהתייחסותה לערך העבודה גם היא השתנתה. אנחנו נמצאים בחברה שיוצרת תרבות של אי-עבודה, של אבטלה, ואולי גם של בטלה, ואני רואה את זה כאחד הדברים החמורים ביותר.

לכן אני רוצה לומר לסיכום: נדמה לי שהתמזל מזלנו — ואני מצטערת על ששר האוצר אינו פה, כי רציתי להגיד את הדברים האלה באופן אישי באוזניו — התמזל מזלנו, שיושב היום באוצר אדם שיש לו גם ניסיון, גם חזון, גם יכולת עמידה, כפי שהכרנו אותו בתנאים קשים, ואשר מסוגל, נדמה לי, לגבש גם תוכנית וגם צוות אנשים סביבו, וכבר הוזכר כאן צוות האוצר שעושה עבודה אפורה, לפעמים אנו שרויים אתו בוויכוח גדול מאוד, אבל בסך-הכול יושבים שם המקצוענים והאחראים לכן שהמדינה תצא לדרך. מזלנו שיושב שר אוצר כזה היום באוצר. אני רוצה להאמין, ששר אוצר זה ישב באוצר שלוש שנים.

אני רוצה לומר — ואולי דברי לא יהיו מקובלים על חלק מחברי סיעתי: לא זאת השעה, במצב החירום שאנו נמצאים בו, לפרק את הממשלה, מפני שרק ממשלה מאוחדת תוכל לשני היעדים שהזכרתי בתחילת דברי, יעד השלום ויעד הצמיחה, ושני היעדים קשורים זה בזה, כי, בין השאר, אנו עומדים גם במציאות משתנה של שוק עולמי.

לכן, החישובים האמיתיים שלנו הם הערכה והנגב והגילוי והגולן, אלה החישובים המהיכים אותנו לשאת בעול ובתפקיד, שאולי הוא תפקיד כפוי טובה, כי רק במאמץ המשותף הזה, שבמרכזו עומד היום שר האוצר, אנחנו נוכל לצבור קרימה, ואני חושבת שזוהו צריך לרכז היום את כל הכוחות ואת כל המאמץ.

היו"ר ע' עלי:

תודה רבה לחברת הכנסת עדנה סולודר. חבר הכנסת עוזי כרעם — איננו נוכח באולם, לכן איבד את תורו לרשות הדיבור. רשות הדיבור לחבר הכנסת משה גפני, בבקשה, ואחריו — לחבר הכנסת אריאל ויינשטיין.

משה גפני (דגל התורה):

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, לא היו ימים קשים למדינת ישראל כימים אלה. התמזל מזלכם, שר האוצר וסגנו, להיות מופקדים על משרד האוצר כימים קשים כאלה. אבל רצותם להיות בממשלה, ואתם בממשלה.

אין תחום שבו — יורשה לי לחלוק על קודמתי — הצליחה הממשלה הנוכחית, וכל מה שהיא שמה עליו יד — נכשל, ויש לכך סיבה.

עדנה סולודר (המערך):

לא אמרתי שהיא הצליחה, אמרתי שיש לה סיכויים להצליח.

משה גפני (דגל התורה):

אינני איש המערך, אבל כאיש המערך מזמן הייתי עף החוצה.

עדנה סולודר (המערך):

יש בינינו חילוקי דעות.

משה גפני (דגל התורה):

גם אילו הייתי איש הליכוד, הייתי יוצא החוצה. הממשלה הזאת היא ממשלה בכלל?

אין תחום שהיא הצליחה בו — לא המדיני, לא הביטחוני, לא החברתי, לא הכלכלי. אם הגענו היום לשיעור אבטלה של יותר מ-9%, בלי לדבר עדיין על ערי הפיתוח ועל היישובים החלשים יותר, המצב הוא קשה מאוד.

לכן יש סיבה. מה שתרצה לעשות בצד זה של הממשלה — הצד השני יכשיל אותך. זו האמת. תמיד ידענו, שכאשר יש בממשלה משרד שנכשל בתחום כלשהו, השר נושא באחריות. כמצב הנוכחי, תמיד יוכלו להטיל זאת על הצד השני, בכל תחום.

ברקות העומדות לרשותי אני רוצה לדבר על כמה נושאים הקשורים במשרד האוצר. הדבר הראשון — פישוט הליכים. העובדה שאין השקעות, או שההשקעות קטנות, נובעת בראש ובראשונה מכך, שכאשר אדם צריך להשקיע — ואמרתי זאת פה גם לפני שבועיים — במדינת ישראל, והוא צריך לעבור תהליך ארוך של בירוקרטיה מסורבלת, חוקים ותת-חוקים, תקנות ותת-תקנות, שכדי ללמוד אותם הוא צריך לעבור בית-ספר מיוחד — הוא נרצע מלהשקיע. וזאת כלי לדבר על המצב הכלכלי במדינה. אם הוא יהודי טוב, והוא רוצה להשקיע במדינת ישראל, הנמצאת במצב קשה, וצריך לעבור כל אותם הליכים בירוקרטיים קשים — הוא מעדיף לתרום כסף למדינה ולא להשקיע בה.

יש למצוא את הדרכים, אדוני סגן שר האוצר, לפישוט הליכים, על-מנת שאנשים ירצו להשקיע ויוכלו להשקיע, בלא לעבור את המסע הארוך והמייגע, שלא תמיד מגיעים לסופו.

יש אנשים החיים רק על קצבה — קצבת זיקנה — וקצבתם מסתכמת ב-430 שקל לחודש. מדינת ישראל, במצבה הנוכחי, יוצרת מעמד נורא, בלתי ניתן לחיבור, של אנשים החיים מתחת לקו העוני: אנשים שכל מה שיש להם לפרנסתם זו אותה קצבה עלובה, המסתכמת בסכום כזה, שאין שום אפשרות לחיות ממנו.

בסוף שנות ה-80, כאשר הצריכה האזרחית גדלה ב-2.6%, הצריכה הפרטית גדלה באותם אחוזים. אנשים מסתובבים במכוניות פאר, גרים בדירות יוקרה, אנשים החיים, דרך אגב, מפיחות לפיחות — אתם מאפשרים לאותם עשירים להיות עשירים יותר, בו בזמן שהעניים נעשים עניים יותר וחיים מתחת לקו העוני.

יש יישובים — ואני חוזר על כך בפעם המיידית-כמה — מוכי אבטלה, שבהם המספר הזה של 9% ומעלה של שיעור האבטלה אינו משקף את המצב. מדובר ביישובים שבהם עבר שיעור האבטלה את ה-20% ואת ה-25%, יישובים הנמצאים בסכנת סגירה, שלמענם נחקק כאן בכנסת חוק ערי ואזורי פיתוח, שמשרד האוצר עדיין לא קיבל אותו. בה בשעה, בעקבות קבלת החוק הזה, הוטל פטור ממס שאותו קיבלו תושבי ערי הפיתוח עקב קבלת החוק. היתה תקופה שבה היה צריך לנהל משא-ומתן עם האוצר בנושא זה.

סגן שר האוצר י' ביילין:

זה קיים כל הזמן, אפילו רגע אחד זה לא הופסק.

משה גפני (דגל התורה):

היו כמה חודשים שבהם הוא לא היה קיים. אבל את החוק צריך לקבל.

דבר נוסף — ההסכם לקיצור תורים. בשל קוצר הזמן, אני עובר מנושא לנושא. ההסכם לקיצור תורים לא בוצע לגבי רופאי המדינה. גברתי יושבת-ראש ועדת העבודה והרווחה, ישבנו בוועדה שלך כאשר הגיעו רופאי המדינה, ומתברר שההסכם לגבי רופאי המדינה אינו מתבצע משום-מה.

אני רוצה לומר לך, אדוני סגן שר האוצר, במצב זה, שבו נצטרך לעמוד בפני שביתה בשירות הרפואי, ואגב, רופאי המדינה יהיו צורקים במאבקם, איש לא יוכל להגיד להם מלה — — —

אורה נמיר (המערך):

זאת עובדה שהם צודקים.

סגן שר האוצר י' ביילין:

הם לא יכולים לעבוד לבדם, הם צריכים גורם נוסף שיעבוד איתם.

משה גפני (דגל התורה):

אותם רופאים צודקים. אי-אפשר להשבית את המערכת הרפואית. הרי אי-אפשר לתלות דבר בדבר. אני חושב שמן הדין, מן הישר ומן האמת היה ליצור, קודם כל, תנאים כאלה ולייצב את המשכורת של אותם רופאים ועובדים בשירות הרפואי, להצמיד זאת לשכר כלשהו, להגיע לבוררות חובה ולמנוע את השביתות האלה. אם משרד האוצר מסכים ומורה שהם באמת צודקים בתביעתם, מדוע לא להעמיד את שכרם על שיעור נתון, להצמיד אותו לשכר דומה במשק, או לסקטור מקביל במשק, ולמנוע את השביתות שהן בגדר סכנה לחיי אדם. כל שביתה כזאת היא בגדר — ואנחנו איננו יכולים לעשות את החשבון האזרחי — סכנת מוות ממשית לאותם חולים הנזקקים לשירותי הרפואה.

דבר נוסף, שואלים, האם יש אפליה בין מוסדות המצויים מעבר ל"קו הירוק" לבין מוסדות בערי הפיתוח. מצאתי דוגמה אחת בולטת על-פניה — אולי היא אינה נוגעת לדיון של היום, אבל על משרד האוצר לדעת זאת — בתקציב משרד הדתות מופיע בטבלה של רשימת המוסדות תעריף גבוה במיוחד למוסדות שמעבר ל"קו הירוק". בשעה שמוסדות בערי הפיתוח מקבלים הרבה פחות, לא בדקתי במשרדים אחרים, אבל

המיתון". זו יריעה מ־25 במאי 1989 בעיתון "הארץ", מאת צבי זרחיה, ונמסר בה על דיונים המתנהלים זה שבועיים — לפני חודשיים — במגמה להוציא את המשק מן המיתון. נאמר בה: "שר האוצר יפעיל בקרוב צעדים מתקנים לתוכנית הכלכלית, עקב ההאטה במשק והנתונים הלא-מעודדים בתחומי האבטלה, היצוא וההשקעות. הצעדים יינקטו כדי להאץ את הפעילות הכלכלית ולהוציא את המשק מהמיתון". זה היה לפני חודשיים.

אנחנו, בוועדת הכספים, רואים את מצב נושא התעסוקה באוצר, כשאנחנו מקבלים ניירות בעניין פתרון הבעיות, משמעות הדבר היא שהאוצר לא רק דן בעיתונים על צעדים ולא רק מזין את העיתונים בידיעות על כך שנעשה משהו. בוועדת הכספים, לפי הניירות המובאים או שאינם מובאים לפנינו, אנחנו רואים באיזו מידה באות אותן ידיעות לכלל מעשה. ידינו חסרות עבודה. ועדת הכספים, מבחינה זו, נתונה באבטלה.

אוריאל לין (הליכוד):

— — —

אריאל ויינשטיין (הליכוד):

באותה ידיעה בעיתון מדובר על רפורמה במערכת המס, הגדלת תקציבי מו"פ, קיצוץ בתקציב, עידוד משקיעי חוץ ומכירת חברות ממשלתיות. אלה הסעיפים שהופיעו לפני חודשיים. אני קורא לשר האוצר לתת תעסוקה לוועדת הכספים. אני קורא לתת לנו עבודה. אנחנו רוצים להירדם, כולנו.

לפני כמה שנים, כשהיו גלי אבטלה, או אולי נקרא לכך שפל בתעסוקה, כחנו כל הצעה של האוצר, בלי קשר לזהות השר, לפי אמות מידה כלכליות טהורות: אם היא טובה למשק או לא טובה. אמרתי בוועדה: תביאו לנו גם הצעות שאינן עומדות במבחן כלכלי טהור. משהו אמר כאן: הורמה תקציבית, וחבר הכנסת חיים אורון דיבר כאן על כבישים. אנחנו יודעים שפרויקטים הם חלק מהצעדים, וכידיעה שציטטתי, שהתפרסמה לפני חודשיים, כתוב: חלק מהצעדים למניעת אבטלה — — —

אוריאל לין (הליכוד):

הוא התנגד בזמנו לכבישים. אתה יודע שהוא התנגד להקים תשתית כבישים. כשהביאו בעבר את הנושא הזה, הוא התנגד לכך.

אריאל ויינשטיין (הליכוד):

אינני יודע למה הוא התנגד.

רבותי, הידיעות על הדיונים האלה התפרסמו לפני חודשיים. שר האוצר הצליח, שבועות אחדים לאחר שנכנס לתפקידו, להביא הצעות לוועדת הכספים: למשל, הסדר הקיבוצים; למשל, הורמה לקופת-חולים, בניגוד לרעת אנשיו באגף התקציבים. וכשיש בעיה של אבטלה במשק מתקיימים דיונים במשך חודשיים?

אורה נמיר (המערך):

חבר הכנסת ויינשטיין, אולי אתה יכול לגלות לי כמה כספים הוזרמו לקופת-חולים?

אריאל ויינשטיין (הליכוד):

80 מיליון שקלים, וזאת בניגוד לעמדת הסמכות הגבוהה ביותר באוצר, הממונה על התקציבים, שהודיע לעיתונות, כרשותו של שר האוצר, שהוא מתנגד לזה משום שקופת-חולים לא מילאה אחרי תוכנית קודמת.

במשרד הרתות בדקתי, במדינת ישראל, מוסדות מעבר ל"קו הירוק" מקבלים את התעריף הכי גבוה במשרד, ואותם מוסדות, סניף של אותם מוסדות ביהודה, בשומרון או בעזה, באופקים או בירוחם — פה אני מקבל פחות ושם אני מקבל יותר. ובכן, יש מצב נתון, שאכן יש שוני בין מקומות שהמדינה מתקצבת מעבר ל"קו הירוק" לבין ערי הפיתוח. בערי הפיתוח מקבלים פחות.

המצב היום קשה באמת. כפי שאמרתי בתחילת דברי, נקלענו למשרד האוצר, זה משרד קשה, משרד שצריך להתמודד עם כל הבעיות הכלכליות הקיימות במדינת ישראל. המורל של העם ירוד באופן שלא היה כמותו מאז קום המדינה.

אברהם שוחט (המערך):

למה?

משה גפני (דגל התורה):

מפני שהמצב קשה באמת. זאת אומר האוצר ברחוב. המצב קשה בכל התחומים האפשריים. המורל אכן ירוד. אני מאשים את הממשלה במצב הזה, באי-יכולת להתמודד עם בעיות שאפשר להתמודד אתן וחיבים להתמודד אתן. אני מאשים את הממשלה, והיא חייבת לסיים את תפקידה. נתון שתהיה ממשלה שתדבר בקול אחד בכל התחומים — גם בתחום המדיני, גם בתחום החברתי וגם בתחום הכלכלי.

הי"ד ע' עלי:

תודה רבה. חבר הכנסת עוזי ברעם איננו. רשות הדיבור לאחרון הדוברים, חבר הכנסת אריאל ויינשטיין, בבקשה.

אריאל ויינשטיין (הליכוד):

כבוד היושב-ראש, כנסת נכבדה, שאלתי את עצמי אם ראוי היה ביום כזה שנקיים דיון כפי שאנחנו מקיימים אותו, בנוכחות חברים מעטים כל כך. רבותי, הכותרות המופיעות היום בעיתונים בנוגע לאבטלה — אם אינני טועה, גם מבצע-אנטבה לא זכה לשכמותן. העיתונות מבטאת היום את רחשי הלב בציבור ואת מה שקורה במשק. צר לי לומר, שהכנסת והממשלה, ועמן כל המערכת, שאיננה כאן כדי להאזין לנו, אינן חשות את הדברים שהציבור חש.

אמרנו בעבר, שהחברה הישראלית איננה יכולה לשאת אבטלה עמוקה. באנגליה היתה אבטלה של 12% כממוצע — בצפון היתה אבטלה של 20% — ושאלו מדוע אין הפגנות. מדוע במצב כזה, עם שיעור כזה של אבטלה, אין אנשים יוצאים החוצה להפגנות? התשובה היתה, שאולי יש שם כלכלה משנית, שהמובטל מוצא דרך בכלכלה משנית — מה שקרוי אצלנו "כלכלה שחורה" — לצאת ולמצוא את פרנסתו.

אצלנו אין בעיירות הפיתוח ובערים כלכלה משנית. אני סבור שעם אבטלה עמוקה ועם מוראות הטרור, האינתיפאדה, אם הדבר הזה ימשך, יאבד הממסד — הממשלה, המשטרה, גם הצבא — את השליטה על מה שקורה ברחוב. אינני רוצה לדבר על האינתיפאדה, ואני חושב שאיננו צריכים לנהל את מדיניותנו הלאומית והביטחונית לפי הטרור, לפי מה שקורה באינתיפאדה, אבל על האבטלה אנחנו יכולים להתגבר. כי אם תימשך האבטלה כפי שהיא כעת, ואם יקרה לנו, חס וחלילה, מקרה נוסף כמו זה שקרה לאוטובוס בדרך לירושלים, או מקרה או שניים נוספים של רצח חיילים, והלוואי שלא יקרה — אנחנו נאבד את השליטה על הרחוב.

רבותי, אפשר להיאבק באבטלה. אני רוצה להפנות את חשומת לב חברי הבית לידיעה שהתפרסמה בעיתון לפני חודשיים: "פרס יפעיל בקרוב צעדים כדי להוציא את המשק מן

הכספים. אנחנו מוכנים, ואני אומר זאת בשם סיעת הליכוד —

חיים רמון (המערך):

תנו לעבוד בשקט — — —

אריאל ויינשטיין (הליכוד):

אנחנו רוצים לסייע לשר האוצר ולממשלה להיחלץ מהמיתון. אנחנו אפילו מוכנים לקבל הצעות שאינן עומדות באמות-מידה כלכליות טהורות, כפי שהיינו רוצים, כי הסכנה היא של כולנו. כולנו לא נצליח לשלוט על מה שיקרה ברחוב אם תעמיק האבטלה, והחשש שלי הוא, שהיא תעמיק. תודה.

היו"ר ע' עלי:

תודה רבה לחבר הכנסת אריאל ויינשטיין. אנחנו עוברים להצעות סיכום לדיון על פעולות משרד האוצר. בשם סיעת הליכוד, המערך, ש"ס, אגודת ישראל וחזית דתית לאומית להביא הצעת סיכום חבר הכנסת אברהם שוחט. בבקשה.

אברהם שוחט (המערך):

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, בשם סיעת הליכוד, המערך, ש"ס, אגודת ישראל וחזית דתית לאומית, הנני מציע את הצעת הסיכום הבאה:

הכנסת רושמת לפנייה את סקירת ממלא-מקום ראש הממשלה ושר האוצר שמעון פרס על פעולות משרדו, שנמסרה לכנסת היום, י"ד בתמוז התשמ"ט, 17 ביולי 1989.

היו"ר ע' עלי:

תודה רבה. אנחנו עוברים כעת להצבעה.

אליהו כרמנחם (המערך):

אין הצעה שנייה?

היו"ר ע' עלי:

רבותי, היכוננו להצבעה. אנחנו מצביעים בעד ונגד. מי בעד הצעת הסיכום — יצביע בעד, מי נגד הצעת הסיכום — יצביע נגד.

ה צ ב ע

בעד הצעת הסיכום שהביא

חבר הכנסת א' שוחט — 19

נגד — 1

נמנעים — 4

הצעת הסיכום שהביא חבר הכנסת א' שוחט

נתקבלה.

היו"ר ע' עלי:

הצעת הסיכום נתקבלה.

ח. הצעת חוק הבחירות לכנסת (תיקון מס' 19), התשמ"ט — 1989*

(קריאה שנייה וקריאה שלישית)

אוריאל לין (יו"ר ועדת החוקה, חוק ומשפט):

כבוד היושב-ראש, כנסת נכבדה, אני מתכבד להביא לקריאה שנייה ולקריאה שלישית את חוק הבחירות לכנסת (תיקון מס' 19), התשמ"ט — 1989. הצעת חוק זו היא במקורה הצעת חוק פרטית של חברי הכנסת משה גפני וחיים רמון.

אברהם בורג (המערך):

וכמה על חשבון 1988?

אברהם שוחט (המערך):

אתה הצבעת בוועדת הכספים בעד 65 מיליון שקלים.

אריאל ויינשטיין (הליכוד):

אני מדבר על כך ששר האוצר, כמה שבועות לאחר שנכנס לתפקידו, יכול היה להביא הצעות. אבל אני טוען ששר האוצר יושב על הגדר ואיננו עוסק היום בבעיות של המשק. כשהוא נכנס לתפקידו, הוא נכנס אליו במרץ, ואחרי כמה שבועות הביא לנו נושאים חובקים עולם. עתה דנים במשך חודשים ואין לנו שום תוצאה, משום ששר האוצר איננו עוסק היום בענייני המשק.

אורה נמיר (המערך):

ומה עשה נסים?

אריאל ויינשטיין (הליכוד):

כשהוא הביא את ההצעות הללו לפני חודשיים, לא היה שיעור האבטלה 9% אלא 6.5%.

אורה נמיר (המערך):

ומה עשה נסים? נסים היה שר האוצר במשך שנתיים. מה הוא עשה למען המשק?

אריאל ויינשטיין (הליכוד):

מה הוא עשה למען המשק? יש לי זמן לומר מה עשה שר האוצר למען המשק? בשנת 1987 היתה צמיחה של המשק הישראלי, של המגזר העסקי, ורק בשלוש מדינות בעולם היתה צמיחה גדולה יותר —

אברהם שוחט (המערך):

וב-1988?

אריאל ויינשטיין (הליכוד):

היא שאלה אותי מה עשה שר האוצר הקודם, משה נסים.

— רק בדרום-קוריאה ובטיוואן היה שיעור צמיחה

גבוה יותר, ואנחנו היינו כמו סינגפור. זה היה ב-1987.

אברהם שוחט (המערך):

מה היה שיעור הצמיחה ב-1988 כמגזר העסקי?

אריאל ויינשטיין (הליכוד):

ב-1988 ציפינו לצמיחה של 4% — — —

חיים רמון (המערך):

1988 היתה השנה הכי גרועה למדינת ישראל — — —

אריאל ויינשטיין (הליכוד):

לכן, רבותי, אני קורא לשר האוצר לתת תעסוקה לוועדת

היו"ר ע' עלי:

תודה רבה ליושב־ראש ועדת החוקה, חוק ומשפט. אנחנו עוברים לסעיפים ולהסתייגויות. לסעיף 1, סעיף 86, סעיף קטן (א) יש הסתייגויות של חבר הכנסת יצחק לוי. בבקשה.

אני רוצה להבהיר, שכלל הסתייגויות עומדות חמש דקות לרשות המנמקים. אני מבקש ממי שעולה על הבמה שינמק את כל ההסתייגויות שלו ולא נצטרך לקרוא לו פעמים אחדות.

יצחק לוי (המפלגה הדתית הלאומית):

אדוני היושב־ראש, חברי הכנסת, הגשתי לחוק המוצע שתי הסתייגויות. לפי בקשת היושב־ראש, אנמק את שתייהן יחד.

ההסתייגויות הראשונה מתייחסת לסעיף 86, סעיף קטן (א), שבו מפורט למי יש זכות לערער. החוק אומר, שחבר ועדת הבחירות המרכזית, סיעה מסיעות הכנסת, רשימת מועמדים, כל מועמד שהיה כלול בה, וכן היועץ המשפטי לממשלה יכולים לערער. היחיד שאינו רשאי לערער הוא הבוחר. היחיד שאינו רשאי לערער הוא האזרח.

אני חושב שיש כאן עוול מסוים כלפי האזרחים. נזכור שלפי החוק הקיים יכול היה לערער לפני ועדת הכנסת כל אזרח ואזרח. כל מי שרצה יכול היה לערער. החוק המוצע בא כדי להוסיף צדק, לא כדי לגרוע צדק. הוא בא כדי לנתק את ערעורי הבחירות מוועדה פוליטית ולהעביר אותם לבית־המשפט. כאשר ההנחה היא שבית־המשפט המנותק מכל שיקולים פוליטיים והוא אובייקטיבי לגמרי, יוכל באמת לשפוט את הדברים ביחוד צדק מוועדת הכנסת. הדבר הזה מקובל. למה עלינו לתפוס טרמפ על החוק הזה ולצמצם את יכולת האזרח לערער? זה לא מובן. זו לא היתה כוונת המציע.

בוועדה הועלתה טענה, שאני דוחה אותה מעיקרה. הטענה היתה, שמא יהיה שיטפון. השיטפון הזה לא קיים. גם בפני ועדת הכנסת הוא לא היה קיים. רבותי חברי הכנסת, קל יותר לבוא ולערער בפני ועדת הכנסת מאשר בפני בית־המשפט. בפני ועדת הכנסת, כל אזרח יגיש, ממש כתב, בא ומדבר. בפני בית־המשפט, האזרח יודע שהוא צריך לבוא עם עורך־דין ועליו להגיש את הערעור בפרוצדורה מסוימת. הדברים מסובכים הרבה יותר. אני מבין על סמך מה חשבה הוועדה שיהיה שיטפון בבקשות. עד עכשיו, לפי מה שנמסר לי, אחרי כל מערכת בחירות לכנסת היו חמישה או כשישה ערעורים, לא יותר. אחרי הבחירות לכנסת הזאת היו, נדמה לי, ארבעה או חמישה ערעורים. כיוון שאין לנו ניסיון של שיטפון של ערעורים, יש להניח שכך יהיה גם בעתיד. ואולי יהיו אפילו פחות ערעורים.

לכן, אני מציע בהסתייגות שלי להחזיר לכל אזרח שרשאי לבחור גם את הזכות לערער על תוצאות הבחירות. לפי אותם קריטריונים ולפי אותם סעיפים המצוינים בה. זו זכות אלמנטרית, זה המעשה היחיד שבו הבוחר מתערב בדמות השלטון, וצריך לתת לו אפשרות זו. זו הסתייגות אחת.

ההסתייגות השנייה שלי מתייחסת לסעיף קטן (ב), שבו מדובר על הרכב בית־המשפט שידון בערעורים אלה. הצעת הרוב בוועדה היא, שהרכב בית־המשפט יהיה של בית־משפט מחוזי — שלושה שופטים מחוזיים בירושלים ישבו בערעור.

אני מציע שיהיה הרכב מיוחד של שופט של בית־משפט עליון ושני שופטים של בית־משפט מחוזי, מכיוון שיושב־ראש ועדת הבחירות הוא שופט של בית־המשפט העליון. סביר מאוד שחלק מהתביעות תהינה נגד יושב־ראש ועדת

חוק זה, המובא לפניכם, הוא — לדעת ועדת החוקה, חוק ומשפט — בעל ערך חוקתי ממדרגה ראשונה. ביסודו ההנחה, שערכאות בחירות לא טוב שיהיו נדונים בפני ועדת הכנסת ובפני גופים פוליטיים, אלא עדיף שיעשה הדבר בפני הערכאות השיפוטיות במדינה שלהן הכישורים, המיומנות, הסמכות והניסיון לדון בסכסוכים שקיים בהם הצורך לחרוץ ולקבוע עובדות וגם להסיק את המסקנות המשפטיות המתחייבות מכך.

הדברים המרכזיים בחוק הם: קודם כל, מי שיהיה רשאי להגיש ערעור על תוצאות הבחירות אינו כל אזרח ואזרח במדינה. אנחנו לא יכולים ליצור מצב שכנושא כה רגיש וכה חשוב — תוצאות הבחירות בישראל, יוכל כל מי שיחפוץ בכך להגיש ערעור: משום כך קבענו רשימה הכוללת את מי שיוכלו להגיש ערעור, דבר המבטיח שכל מי שיש לו נגיעה כל שהיא לתוצאות הבחירות יוכל להגיש ערעור, והם: חברים של ועדת הבחירות המרכזית, או חברים של ועדת בחירות אזורית, סיעה מסיעות הכנסת, כל חבר כנסת, כל רשימת מועמדים שאושרה והשתתפה בבחירות, כל מועמד שהיה כלול בה וגם היועץ המשפטי לממשלה. כל אלה יהיו רשאים לערער על תוצאות הבחירות.

אשר לעילות: צריך היה גם להגדיר במדויק את העילות שבגינן יהיה אפשר להגיש את הערעור, והעילות הן שהבחירות בקלפי מסוימת או בכללן לא התנהלו כחוק, או שחלוקת הקולות בין רשימות המועמדים לא היתה נכונה, או שהמנדטים לא חולקו כחוק, או שחלוקת השגנו שלא כחוק. באמצעים לא־חוקיים. כל אלה, ובלבד שהליקויים האלה שטוענים להם עשויים היו להשפיע על תוצאות הבחירות. אין הכוונה להטיל א־יודאות על תוצאות הבחירות ולהעסיק את בית־המשפט בדיונים שיפוטיים למטרות תיאורטיות כל שהן, אלא רק כאשר יש תוצאה קונקרטית בעלת חשיבות לתוצאות הבחירות.

אשר לבית־המשפט שיהיה בעל הסמכות לדון בערעורים על תוצאות הבחירות. לאחר שיקול לא מועט החלטנו, שיהיה זה בית־המשפט המחוזי בירושלים, בהרכב של שלושה שופטים. בנושא זה נוצעו גם כנשיא בית־המשפט העליון, לא קיבלנו את דעתו במלואה, שהנושא יידון בפני שופט יחיד של בית־המשפט המחוזי, אלא בפני הרכב של שלושה, אבל יהיה זה בית־המשפט המחוזי בירושלים.

לבית־המשפט תהינה סמכויות רחבות ביותר, ומשום כך הערך המיוחד של חוק זה: הוא יוכל לבטל את הבחירות בכללן ובקלפי מסוימת: הוא יוכל להכריז שפלוני לא נבחר כחבר הכנסת ואחר כך נבחר כחבר הכנסת: הוא יוכל לקבוע מחדש את חלוקת הקולות בין רשימות המועמדים. מאחר שאלה סמכויות מרחיקות־לכת ביותר — גם הסמכות לבטל את תוצאות הבחירות בכללן — הוחלט שאם תהיה החלטה כל שהיא על ביטול תוצאות הבחירות אפשר יהיה לערער על החלטת בית־המשפט המחוזי — כל אחד מאלה שיכולים להגיש ערעור על תוצאות הבחירות, גם אם לא היה צד לדין הספציפי שהוגש לפני בית־המשפט המחוזי. כך אנחנו מבטיחים שהחלטה שיכולה להיות מרחיקה־לכת מאין כמוה לדמוקרטיה בישראל תהיה מוגנת כשתי החלטות של ערכאות שיפוטיות גבוהות, שהשנייה היא בית־המשפט העליון בהרכב של חמישה שופטים.

חוק זה מוגש עם כמה הסתייגויות. נשמע בוודאי הנמקות מהחברים. לדעתי, אף לא אחת מן ההסתייגויות טוב שתתקבל. שכן הן סוטות מן האידאולוגיה שאנחנו ראינו אותו כהכרחי בגיבוש הוראות חוק זה. תודה רבה.

העליון. מה כתוב בסעיף (ה)? — "על פסק־דין של בית־המשפט המחוזי ניתן לערער לבית־המשפט העליון בשאלה משפטית אם ניתנה רשות לכך מאת נשיא בית־המשפט העליון". אני חושב שאין מקום להגבלה הזאת. אם המערער לא בא על סיפוקו בפני בית־המשפט המחוזי, יש להשאיר בידיו את הזכות האלמנטרית, הפשוטה, שאיננה מסויגת, לערער סתם בפני בית־המשפט העליון — כאמור, אם לא בא על סיפוקו בפני בית־המשפט המחוזי בכל שאלה שהיא.

מדוע להגביל את הערעור רק בשאלה משפטית, אם ניתנה רשות לכך מאת נשיא בית־המשפט העליון? גידור שזה מטיל עומס על בתי־המשפט. אחת לארבע שנים מתקיימות בחירות. אין זה הוגן לחסום את הדרך בפני הליכה לבית־המשפט העליון מכל הנמקה שהיא.

אם כן, ההסתייגות שלי אומרת בפשטות, שאפשר לערער בפני בית־הדין העליון, בלי חוכמות. זאת ההסתייגות שאני מציע לכנסת לקבלה.

היור' ע' עלי:

תודה רבה לחבר הכנסת תופיק טובי. רשות הדיבור לחבר הכנסת חגי מירום במסגרת של חמש דקות.

חגי מירום (המערך):

אדוני היושב־ראש, כנסת נכבדה, ההסתייגות שלי מתייחסת רק לסעיף 86(ב), אשר להרכב הערכאה שתדון במקרה של ערעור.

אני מצטרף למי שהסתייגו וחשבו שעל ערכאת הערעור להיות מורכבת משופט בית־המשפט העליון שימונה על־ידי נשיא בית־המשפט העליון והוא יהיה אב בית־הדין, ושני שופטים של בית־משפט מחוזי שימונה נשיאו. אני רוצה להסביר את עמדתי. ראשית, ערעור על תוצאות בחירות הוא אירוע שאי־אפשר לעבור עליו לסדר־היום. זה צעד הקובע גורלות אומה, אלה תוצאות של הליך שכל האומה משתתפת בו ומתבוננת בו, ועל כן הערכאה שצריכה לשבת בערעור כזה צריכה להיות ערכאה בכירה ביותר. מפני כך חשבתי שצריך לשבת שופט בית־המשפט העליון בערכאה הזאת.

הטענה השנייה שאני רוצה לאחוז בה היא, שהואיל ויושב־ראש ועדת הבחירות המרכזית הוא שופט בית־המשפט העליון, דומני שלכבודו ולכבודה של ועדת הבחירות המרכזית חשוב שבכרעאת ערעור על תוצאות ובפרסומות על־ידי מי שיושב בראש ועדת בחירות מרכזית, ישב לפחות שופט אחד ששווה לו בדרגה המשפטית. על־כן אני רואה בזה טעם נוסף.

יש טענה, והיא הושמעה גם בוועדה, שלפיה ההרכב שאנחנו מציעים, בראשות שופט בית־המשפט העליון ועם שני שופטים של בית־המשפט המחוזי, כמוהו כהרכב של בית־משפט מיוחד למקרים מיוחדים — להבדיל אלפי הבדלות — של בגידה, של עשיית דין בנאצים ובעוריהם, של חבלה ורצח בישראל, וכן הלאה. אין הדבר דומה, אף שהטריבונול שאנחנו מציעים הוא דומה. אני חושב שיש חשיבות עצומה להרכבו המיוחד של טריבונול כזה.

גם טענה נוספת ששמענו, שלפיה בית־המשפט העליון עמוס בתיקים וקשה יהיה למנות עוד שופט — — —

דוד ליבאי (המערך):

זו הנקודה המרכזית. הבה נהיה מעשיים. יהיו עשרה אזורי בחירות לפחות. כל אחד יודקק לשופט אחד של בית־המשפט העליון. שופט עליון אחד — — — שופט עליון אחד ישב

הבחירות, נגד ועדת הבחירות. אומנם יושב־ראש ועדת הבחירות לא יושב כשופט בוועדת הבחירות. הוא לא יושב שם כאינסטנציה שיפוטית אלא כאדם שמבחינה ציבורית הוא נקי מכל חשד פוליטי, ולכן נותנים לו להנהל את הבחירות. בכל זאת אני חושב שיכול להיות פה טעם לפגם.

אומר גם, שאיני חושד בשופטים המחוזיים, שמפני ששופט של בית־משפט עליון עומד לפניו הם לא יעשו צדק. לא מדובר כאן בחשד כזה. הם יעשו צדק. אבל יש כאן פגם מסוים. ואולי בתת־מודע יש משהו שיכול אולי להפחית קצת מהצדק שבו אנו מדברים. שופט בית־המשפט העליון יצטרך לעמוד לדין מול שלושה שופטים של בית־משפט מחוזי. יש כאן אולי פגם אתי מסוים.

לכן, מכיוון שמדובר כאן בתהליך שיקרה אחת לארבע שנים, כך אנחנו מקווים, ולפי הערכתי זה יהיה תהליך שלא יהיו בו הרבה תביעות, אני מציע שיהיה הרכב מיוחד של שופט בית־המשפט העליון ושני שופטים של בית־המשפט המחוזי. ההרכב הזה ידון בדברים. מוכן שהערעור, לפי הצעת החוק, יהיה בפני בית־המשפט העליון. בפני הרכב רחב יותר של שלושה שופטי בית־המשפט העליון, או חמישה, לפי מה שמוצא בחוק.

אלו שתי ההסתייגויות שאני מציע לחוק, ואני מבקש את תמיכת חברי הכנסת בהסתייגויות אלה. תודה רבה.

היור' ע' עלי:

תודה רבה לחבר הכנסת יצחק לוי. רשות הדיבור לחבר הכנסת תופיק טובי, בבקשה.

תופיק טובי (החיות הדמוקרטית לשלום ולשוויון):

כבוד היושב־ראש, כנסת נכבדה, אנמק בקצרה את ההסתייגויות שהעליתי לגבי הצעת החוק.

אני חושב שהצעת החוק היא הצעה המתבקשת מזמן, ואנו נתמוך בה, כי היגיוני יותר ונכון יותר להשאיר את הערעור על תוצאות הבחירות בידי בתי־המשפט.

לגבי ההסתייגות הראשונה, בעצם אני יכול להסתפק בהנמקתו של חבר הכנסת יצחק לוי. במשך שנים רבות כל אדם שהשתתף בבחירות ראה את עצמו כחלק ממערכת הבחירות בארץ והמשטר הפרלמנטרי הקיים בה. כשהוא ראה את עצמו נפגע, הוא יכול היה לפנות לכנסת ולערער על תוצאות הבחירות. אינני רואה שום נימוק לכך שבהצעת חוק זאת באים ומחקים את זכותו של אדם לערער על תוצאות הבחירות ומגבילים את הזכות הזאת רק לגופים מסוימים — רשימת מועמדים, סיעה, חבר ועדת הבחירות המרכזית או האזורית; ואילו סתם אדם שחושב שיש מקום לערער על תוצאות הבחירות — סוגרים את הדרך בפניו. אני חושב שזה דבר לא נכון, שאין בו היגיון, ולכן אני מציע לכנסת להחזיר למעשה את הזכות הזאת, שהיתה קיימת לאורך פשוט במדינת ישראל, לערער על תוצאות הבחירות.

אני מבקש לבטל את ההסתייגות השנייה שלי לסעיף 86. אני מניח שהיא הוגשה לפני שהסעיף כולו נוסח כפי שהוא עתה, ואני מסתפק בו. לכן אני מבקש למחוק את ההסתייגויות הבאות שלי — (א) ו־(ב) — לסעיף 86.

ההסתייגות האחרונה היא לגבי סעיף קטן (ה), וגם חבר הכנסת גפני שותף לה. אנחנו מציעים נוסח אחר במקום הנוסח המוצע.

חברי הכנסת, אני משיג על כך ששמים סייגים או שמים למעשה הגבלות, בניסוח זה או אחר, על ערעור לבית־המשפט

חיים רמון (בשם ועדת החוקה, חוק ומשפט):

ברשות היושבי-ראש, אני משיב בשם הוועדה ואענה רק על הסתייגות אחת, ובאותה הזדמנות אומר שניים-שלושה משפטים על החוק.

אני רוצה להזכיר לחברים, שהצעת החוק הזאת באה לעולם כתוצאה מכך שבפעם הראשונה מאז ייסוד הכנסת הוגשו לוועדת הכנסת ערעורים מהותיים, וועדת הכנסת אמרה היתה להיות ערכאה משפטית ממש — חוקרת, בודקת ומכריעה. יוזמי החוק, חבר הכנסת משה גפני ואנוכי, חשבנו שלא יעלה על הדעת שידרשו מאתנו להתנהג באופן לא-אנושי. הבאתי את הדוגמה של חברת הכנסת גאולה כהן, שאותה ניסיתי לשכנע. גם אם חברת הכנסת גאולה כהן היתה משתכנעת, על-פי כל הממצאים, שחבר הכנסת ולדמן צריך לעזוב את הכנסת — אינני מאמין שהיא היתה יכולה להרים יד בעד החלטתה זו. לכן היינו צריכים להוציא את הסמכות הזאת מידיו ולהעבירה למי שאמון על כך, לבתי-המשפט של מדינת ישראל.

לגופו של עניין, אני אומר זאת לחברי הכנסת חופיק טובי ויצחק לוי: אנחנו מגבילים את זכותו של כל אדם בדיוק כפי שבית-המשפט העליון מגביל את זכותו של כל אדם לפנות לבג"ץ. אתה צריך להוכיח לבג"ץ זכות עמידה. אתה צריך להוכיח שיש לך נגיעה מסוימת לעניין.

יצחק לוי (המפלגה הדתית הלאומית):
הוא בוחר.

חיים רמון (בשם ועדת החוקה, חוק ומשפט):

לא כבר נקבע. כל המהות של בג"ץ, שהוא אורח, וברגע שהוא אורח צריכות דלתות הבג"ץ להיות פתוחות בפניו. בא הבג"ץ ואמר, לא היא, אלא רק אם הוכחת זכות עמידה, על-מנת שיהיה היגיון. כי, למשל, יחליט שר להתקין תקנה הנוגעת למגדל פרחים, ואני אגיד, אני אורח ישראלי, קונה פרחים, ואפנה לבג"ץ. לכן אנחנו הולכים בעקבות מה שנהוג בבג"ץ. אנו קובעים מהי זכות העמידה, על-מנת לחסוך בהליכים. מהי זכות העמידה במקרה הזה? — שהוא היה מועמד או היה חבר בוועדת בחירות מרכזית, ובכך אנחנו נותנים למעשה לכל מי שהיה לו בבחירות אינטרס להיבחר, וזה מה שחשוב, לבוא לשערי בית-המשפט. כל אורח אשר ראה זיוף או משהו מהסוג הזה, יכול לפנות למשטרה. להגיש תלונה והמשטרה תחקור. אין שום בעיה בעניין. משום כך אני חושב, שאנחנו הולכים בעקבות בית-המשפט.

לגבי ההסתייגות הבאות, ויושבי-ראש הוועדה ינמק את ההתנגדות, אנחנו לא רוצים שהתהליכים יהיו ממושכים. אין זה בריא, שכנסת נבחרת, ומתנהלים הליכים משפטיים הבאים לפסול את חברותם של חברי כנסת המכהנים. זה מערער את יציבות הכנסת. התחושה של מה שקורה עכשיו איננה נעימה. לכן ניסינו לצמצם עד כמה שניתן את אפשרויות הסחבת. תודה.

היו"ר ע' עלי:

תודה רבה לחבר הכנסת חיים רמון. חבר הכנסת אוריאל לין ישיב על ההסתייגויות בסעיפים הבאים.

אוריאל לין (יו"ר ועדת החוקה, חוק ומשפט):

אני חושב שחבר הכנסת רמון נגע בנקודה המרכזית. אנחנו רוצים לעשות צדק, אבל לא לערער עם זאת את יציבות השלטון ואת תוצאות הבחירות. תמיד צריכים לדעת מהו האיוון הנכון בין השניים.

בוועדת הבחירות ואחר יהיה עוסק בוועדת חקירה ממלכתית. מי ישב בבית-המשפט העליון? זאת השאלה המרכזית.

חגי מירום (המערך):

ראשית, על-פי הגיונה של שאלתך, יש קושי גדול גם לבית-המשפט המחוזי בירושלים לשבת בערעורי בחירות, ואם כן, אני מציע לך לגלגל זאת לעבר בית-משפט השלום. שנית, מדובר באמת באירוע שקורה אחת לארבע שנים. זה לא אירוע שקורה כל יום.

הדבר השלישי והאחרון שאומר הוא, שצמצמנו בהצעה את מספר הרשאים לערער וגם את מספר עילות הערעור: משום כך, דומני שלא יהיו ערעורים רבים מדי. על כן, לכבודן של הבחירות ולכבודה של הכנסת, אני חושב שצריך שתהיה ערכאה מיוחדת, כפי שאמרתי.

היו"ר ע' עלי:

תודה רבה. רשות הדיבור לחבר הכנסת משה גפני, בבקשה.

משה גפני (דגל התורה):

אדוני היושבי-ראש, כנסת נכבדה, בהזדמנות זו שאני עולה להגיש את ההסתייגות אני רוצה לשבח את חברי ועדת החוקה, חוק ומשפט ואת היושב בראשה על העבודה הרצינית והמעמיקה שהם עשו בחוק זה, שהוא חוק קדינולי וחשוב הנוגע לאושריות הדמוקרטיה.

ההסתייגות שאני הגשתי נוגעת אך ורק לפרט אחד, לגבי ערעור על החלטת של בית-המשפט. מטבע הדברים, גם בהצעת החוק עצמה, כאשר בסעיף 86(1) בית-המשפט המחוזי מחליט על ביטול הבחירות בכללן, רשאי כל אחד מהמנויים לערער על פסק-הדין בפני בית-המשפט העליון בזכות ובכל עניין, גם אם לא היה צד להליך בבית-המשפט המחוזי. בית-המשפט העליון ידון בערעור בהרכב של חמישה שופטים או בהרכב בלתי-זוגי גדול יותר, כפי שיוורה נשיא בית-המשפט העליון. מטבע הדברים, כאשר מדובר על ערעור שבית-המשפט המחוזי מקבל על-פי החוק הזה, קיימת הזכות להגיש ערעור בפני בית-המשפט העליון. זו זכות הערעור המוקנית לכל אדם בכל הליך משפטי, לצד זה או אחר — במקרה הנדון יכולים להיות אלה או הצד המערער או הצד המשיב. הווי אומר, זו לא-דווקא זכות המוקנית לצד אחד אלא זו זכות המוקנית לשני הצדדים באופן שווה, כאשר הם מגיעים למסקנה בבית-המשפט המחוזי צריך לערער על החלטתו בפני בית-המשפט העליון.

על-כן, אני מציע בהסתייגות, שבמקום מה שכתוב בסעיף קטן (ה), יהיה כתוב: על פסק-דין של בית-המשפט המחוזי ניתן לערער בפני בית-המשפט העליון תוך 30 יום מיום מתן פסק-הדין ללא הגבלה. כאשר בית-המשפט מחליט כך או אחרת, רשאי צד זה או אחר שרואה את עצמו נפגע מההחלטה לערער בפני בית-המשפט העליון.

היו"ר ע' עלי:

תודה רבה לחבר הכנסת משה גפני. חבר הכנסת אוריאל לין, אתה רוצה להשיב?

אוריאל לין (יו"ר ועדת החוקה, חוק ומשפט):

אני מבקש שעל ההסתייגות הראשונה ישיב חבר הכנסת חיים רמון, משום שהיתה טענה שזה לא תואם את הכוונה המקורית.

היו"ר ע' עלי:

אני מזמין את חבר הכנסת חיים רמון להשיב בשם הוועדה.

נצביע על ההסתייגויות. מי שהוא בעד ההסתייגות יצביע בעד, מי שהוא נגד — יצביע נגד. לאחר מכן נעבור להצבעה על סעיפי החוק. היכון להצבעה.

ה צ ב ע ה

בעד ההצעות של חברי הכנסת

יצ' לוי ות' טובי

לסעיף ו(א) — 3

נגד — 22

נמנעים — אין

ההצעות של חברי הכנסת יצ' לוי ות' טובי

לסעיף ו(א) לא נתקבלו.

בעד ההצעה של חברי הכנסת

יצ' לוי, ח' מירום

וא' דיין לסעיף ו(ב) — 5

נגד — 19

נמנעים — 1

ההצעה של חברי הכנסת יצ' לוי, ח' מירום

וא' דיין לסעיף ו(ב) לא נתקבלה.

בעד ההצעה של חברי הכנסת

מ' גפני ות' טובי

לסעיף ו(ה) — 3

נגד — 22

נמנעים — אין

ההצעה של חבר הכנסת מ' גפני ות' טובי

לסעיף ו(ה) לא נתקבלה.

היו"ר ע' עלי:

אנו עוברים להצבעה על סעיף ו של החוק בקריאה שנייה
מי בעד? מי נגד?

ה צ ב ע ה

בעד סעיף ו, כהצעת הוועדה — 25

נגד — אין

נמנעים — אין

סעיף ו, כהצעת הוועדה, נתקבל.

היו"ר ע' עלי:

לסעיפים 2 ו-3 לחוק אין הסתייגויות.

ה צ ב ע ה

בעד סעיפים 2 — 3 — 27

נגד — אין

נמנעים — אין

סעיפים 2 — 3 נתקבלו.

היו"ר ע' עלי:

סעיפים 2 ו-3 התקבלו פה-אחד. אנחנו עוברים להצבעה
בקריאה שלישית.

לגבי ההרכב המיוחד — אני רוצה לומר לכם, שמלכתחילה חשבה הוועדה לקבוע הרכב מיוחד של שופט בית-המשפט העליון ושני שופטים מחוזיים בירושלים. היתה פנייה לוועדה מצד נשיא בית-המשפט העליון. הוועדה לא ביטלה את דעתה, שכן היא לא קיבלה את דעתו של נשיא בית-המשפט העליון במלואה, אבל היא ראתה בהחלט את טענותיו כראויות לשיקול ולבחנה מחודשת. הרכב מיוחד של שופט עליון ושני שופטים מחוזיים הוא לא-מקובל ביותר, יתר על כן, הוא גם לא-נחוץ.

אני רוצה להרגיע את חבר הכנסת חגי מירום ולהבטיחו, שנשיא בית-המשפט העליון חס על כבודם של שופטי בית-המשפט העליון לפחות כמונו. אין שום פגיעה בכך שנשיא ועדת הבחירות הוא שופט בית-המשפט העליון, ושהרכב של שלושה שופטים מחוזיים בעילות המוגדרות בחוק, בסמכויות המוגדרות בחוק, בוחן מקרים שייתכן שמרביתם לא היו כלל לפני ועדת הבחירות — עובדות חדשות שהתגלו ודברים מסוג זה. לכן אל נחשוש, חלילה, לפגיעה בכבודו של שופט בית-המשפט העליון.

מסגרת העילות שעליהן אפשר להגיש ערעור היא רחבה ביותר. אין זה נכון שהיא צרה. אם תעיינו בעילות תראו שהן מקיפות עולם ומלואו: בחירות לא התקיימו בחוק בכללן או בקלפי מסוימת, חלוקת הקולות לא היתה נכונה — זו הרחבה גדולה ביותר לעומת החוק הקיים היום — ועוד עילות אחרות. משום כך לא היתה סיבה לסכך מדי את בתי-המשפט לקבוע הרכב מיוחד, כשההרכב המוצע על-ידי הוועדה עונה על כל הבעיות.

השאלה האחרונה היא שאלת הערעור על החלטת בית-המשפט המחוזי בהרכב של שלושה. צריך להבין, שבית-המשפט העליון אינו עוסק בממצאים עובדתיים. לערער על החלטה של בית-המשפט המחוזי אפשר רק בנקודה משפטית. אבל, גם נקודה משפטית יכולה להיות בעלת חשיבות, או חסרת חשיבות מעשית. שכן, בתי-המשפט אינם יכולים לעסוק רק בדיונים בתחום התאורטי והעיוני. חייבת להיות תוצאה מעשית ותוצאה אמיתית לדיון שלפניהם. משום כך חייבים לתח ערעור ברשות של נשיא בית-המשפט העליון בשאלה משפטית, שיקבע אם השאלה היא אכן שאלה משפטית, ואם זו שאלה משפטית הראויה לדיון ולהקדשת זמן מצד בית-המשפט.

אל נמהר כל כך להעמיס עול ועבודה על מערכת בתי-המשפט. בין שזה בית-משפט עליון ובין שזה בית-משפט מחוזי, הם עמוסים, וחייבים לצמצם את העול המוטל עליהם, אבל זה לא היה השיקול המרכזי. השיקול המרכזי היה בכך, שחייבים להביא ליציבות של השלטון ושל תוצאות הבחירות, ולהימנע מריבוי מיותר — אני מדגיש, ריבוי מיותר — של דיונים.

אני רוצה להוסיף ולומר לכם, שהחלטת בית-המשפט המחוזי במובנים מסוימים כבר מהווה ערעור על טריבונל מעין שיפוטי. אין זו הפעם הראשונה שהנושא יכול לעמוד בבחינה. משום כך, די בערעור בנקודה משפטית בראשות נשיא בית-המשפט העליון.

אני מבקש לאשר את החוק בלי קבלת ההסתייגויות. תודה רבה.

היו"ר ע' עלי:

תודה. רבותי חברי הכנסת, אנו ניגשים להצבעה. תחילה

חוברת ל"ב, ישיבה פ"ז, י"ד בתמוז התשמ"ט (17 ביולי 1989)
— הצעת חוק הבחירות לכנסת (תיקון מס' 19): הצעת חוק הריבית (תיקון מס' 2) —

ה צ ב ע		
בעד החוק	— 26	התשמ"ט — 1989, נתקבל.
נגד	— אין	היו"ר ע' עלי:
נמנעים	— אין	החוק התקבל בקריאה שלישית, בשעה טובה ומוצלחת.

ט. הצעת חוק הריבית (תיקון מס' 2), התשמ"ט — 1989*

(קריאה ראשונה)

היו"ר ע' עלי:	שבח וייס (המערך):
חברי הכנסת, אנחנו עוברים לסעיף הבא בסדר-היום:	על-פי בקשת הקהל, אני מוותר על הנאום.
הצעת חוק הריבית (תיקון מס' 2), התשמ"ט — 1989, בקריאה ראשונה. יציג את החוק סגן שר האוצר, חבר הכנסת יוסף ביילין.	היו"ר ע' עלי:
סגן שר האוצר יי ביילין:	תודה רבה. חבר הכנסת שבח וייס, זה נכנס לסטטיסטיקות?
כבוד היושב-ראש, כנסת נכבדה, על-פי חוק הריבית, התשי"ז — 1957, והצו שהותקן לפיו על מלווה צמוד מדד, אין לגבות ריבית בשיעור העולה על 13% לשנה. סעיף 2 לחוק קובע, כי אם המלווה הוא לתקופה העולה על שנתיים, לא ייחשבו הפרשי ההצמדה למדד כריבית לעניין זה. התוצאה היא, שמלוות צמודים ניתנים רק לתקופה העולה על שנתיים.	שבח וייס (המערך):
על-פי המלצת בנק ישראל, החלטנו להציע להתיר מתן אשראי בשקלים בהצמדה למדד המחירים לצרכן לתקופה של שנה ויותר, במקום שנתיים ויותר.	אני כבר לא עוסק בזה מזמן. אילו עסקתי בזה, הייתי נואם היום.
שינוי זה יאפשר תחלופה גדולה יותר בין אשראי צמוד לאשראי לא צמוד ויצמצם את פערי הריבית ביניהם. השינוי תואם את המדיניות הכללית, שמגמתה להפחית את המגבלות החוקיות ולתת לשוק הכספים מגוון של אפשרויות, שיאפשרו התנהגות כלכלית נכונה.	היו"ר ע' עלי:
אבקש להעביר את הצעת החוק לוועדת הכספים של הכנסת.	אנחנו עוברים להצבעה. אנחנו מצביעים בעד העברת החוק לוועדת הכספים או נגד, נא להצביע.
היו"ר ע' עלי:	ה צ ב ע
תודה רבה לסגן שר האוצר, גרשמו לדיון חברי כנסת אחדים. חבר הכנסת אמנון רובינשטיין איננו באולם. חבר הכנסת חיים אורון איננו באולם. חבר הכנסת שבח וייס, בבקשה.	בעד ההצעה להעביר את הצעת החוק לוועדה
	12 —
	נגד — אין
	נמנעים — אין
	ההצעה להעביר את הצעת חוק הריבית (תיקון מס' 2), התשמ"ט — 1989, לוועדת הכספים נתקבלה.
	היו"ר ע' עלי:
	פה אחד הוחלט להעביר את הצעת החוק לוועדת הכספים להכנתה לקריאה שנייה ולקריאה שלישית.
	חברי הכנסת, בזאת תמה ישיבת הכנסת. הישיבה הבאה תהיה, בעזרת השם, מחר בשעה 16:00. ישיבה זו נעולה.

* רשומות (הצעות חוק, חוב' 1927).

הישיבה ננעלה בשעה 20:35.